

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav českých dějin

Diplomová práce
Lidmila Havlíčková

František Soukup a sociální demokracie před I. světovou válkou
František Soukup and Social Democracy before I. World War

PhDr. Luboš Velek, Ph.D.

2015

Na tomto místě náleží poděkování vedoucímu diplomové práce, panu PhDr. Luboši Velkovi,
PhD. za přínosné podněty, pomoc a cenné rady při zpracovávání této práce.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V dne..... podpis

ANOTACE

Diplomová práce se soustředí na Františka Soukupa (1871-1940) a na stranu, ve které působil – na Československou sociálně demokratickou stranu dělnickou. Časově lze text zařadit do období před první světovou válkou.

V práci se prolíná životopis Františka Soukupa a vývoj dělnického a sociálně demokratického hnutí v kontextu politické modernizace nejprve na příkladu stranických novin, ve kterých Soukup působil. Dále se diplomová práce zaměřuje na stěžejní téma strany před první světovou válkou – na všeobecné volební právo. Závěr pojednává o činnosti Soukupa po uzákonění tohoto požadavku, tzn. na jeho práci a projevy v poslanecké sněmovně, které jsou dány do kontrastu s jeho působením v socialistické internacionále.

Cílem diplomové práce je zpracování životopisu významného představitele strany a na tomto základě vypracování analýzy politického diskursu sociální demokracie na přelomu století.

KLÍČOVÁ SLOVA

politické strany, sociální demokracie, František Soukup

ANOTATION

The thesis focused on František Soukup (1871-1940) and political party Czechoslovak Social Democratic Party, because he was the member of this party since 1896. Text describes his life before World War I.

The work combines biography of František Soukup and development of the workers and social democratic movement in the context of political modernization – first at the example of party's newspaper, in which Soukup works. In the centre, there is a main theme of the party before World War I – the universal suffrage. Conclusion presents Soukup's activities after the legalization of this requirement, i.e. his work and speeches in House of Deputies, which are placed in contrast with his activities in the Socialist International.

The aim of the thesis is the biography of an important representative of the party and on this basis – analyze political discourse of social democracy at the end of the century.

KEY WORDS:

political parties, social democracy, František Soukup

Obsah

Úvod.....	7
1 Životopis do roku 1896	12
1.1 Mládí a vzdělání.....	12
1.2 První zkušenosti v politice	14
2 Vlastní novinářská činnost	17
2.1 Seznamování se s novinářskou profesí	18
2.2 Právo lidu	21
2.2.1 Vznik a historie Práva lidu.....	21
2.2.2 Redaktorem.....	22
2.2.3 Odpovědným redaktorem	25
2.3 Vlastní články.....	26
2.3.1 Akademie: orgán socialistické mládeže.....	29
2.3.2 Rozhledy sociální, politické a literární	31
2.3.3 První Máj	33
3 Ve jménu boje za všeobecné hlasovací právo	35
3.1 Na přelomu století (1896-1903).....	35
3.2 Přelomová léta (1904 – 1907).....	38
3.3 Soukupovy postoje ohledně volebního práva	43
4 Praktická politika (1907 – 1914).....	48
4.1 Průběh vlastních voleb	48
4.2 Poslanecká sněmovna.....	51
4.3 „Socialista uvnitř mě“	56
5 Soukupův život po roce 1914	62
Závěr	65
Seznam zkratk.....	69
Seznam literatury	70
Seznam příloh	82

Úvod

František Soukup je znám hlavně jako jeden z mužů *převratu*, jako jeden z *mužů 28. října* a jeho ostatní činy jsou postupně opomíjeny. Sám sice za vrchol politické kariéry považoval právě tento den, ale tomuto dni předcházelo přes 25 let politické aktivity v mnoha oblastech a směrech – kulturní, novinářská, spolková či literární. Během svého života se nesespecializoval na jedno téma, zajímal se o rozmanité věci, soustředil se na jiné otázky a jistým vhodným způsobem se je snažil vždy reprodukovat veřejnosti. V předválečné době byla témata velmi diferencovaná, proto je zajímavé zkoumat projevy, články či brožury z hlediska doby a podmínek v jakých vznikaly, jak se lišily, či jestli se názory Františka Soukupa shodovaly s programem vlastní strany, nebo zda studoval a rozebíral otázky, které se v tehdejší době vůbec neakcentovaly.

František Soukup nepocházel z privilegovaných poměrů, byl synem kočího z Kamenné Lhoty u Kutné Hory. Cesta na vrchol politické kariéry tak pro něj nebyla snadná. Brzy po dokončení gymnázia zemřel jeho otec a s matkou a sourozenci se odstěhoval do Prahy, kde byl přijat na právnickou fakultu, ale za cenu rodinného strádání. Věnoval se nejen politické činnosti, ale rovněž novinářskému povolání – psal mnoho článků do novin a sborníků, ale k prosazení mu pomohlo až členství v redakci Práva lidu, které od roku 1897 fungovalo jako ústřední list Československé sociálně demokratické strany dělnické, do jejíž řad Soukup vstoupil předcházejícího roku. Právě jedna z následujících kapitol se bude věnovat tomuto tématu, neboť jako jeden ze *zakladatelů* deníku se dostal do povědomí veřejnosti a do *mladé* neboli nové generace redaktorů Práva lidu. Tato část se ale nebude zabývat pouze příslušnými stranickými listy, ale také všemi, kde byl redaktorem či dlouhodobě s redakcemi spolupracoval, důležitým článkům ve sbornících, nebo případným polemikám. Kapitulu nechci pojmout jako výčet, nezbytné zde bude hlavně charakterizovat noviny a sborníky, kam přispíval, analyzovat témata a zaměřit se na případnou reakci policie.

V diplomové práci se sice budu zabývat životopisem zmíněného politika, ale na jeho základě chci ukázat vývoj a růst masových politických stran a to zejména Československé sociálně demokratické strany dělnické. Změna politického kurzu a růst masových stran v posledním desetiletí 19. století bude výchozím bodem pro Soukupovo působení, které však nebylo typické pouze pro něj. Straně pomohla změna volebního zákona v 90. letech, díky které se dostala do parlamentu, čímž naprosto změnila vlastní status. Z víceméně protisystémové strany se měla stát parlamentní strana, z čehož plynuly nezpochybnitelné

výhody, ale rovněž závazky. Jelikož František Soukup nebyl v prvním období zvolen poslancem říšské rady, neležela přímá tíha na něm; přesto jako zpravodaj Práva lidu z Vídně měl o situaci přehled z první ruky, což pro něj bylo bezpochyby po následující politická léta obrovskou zkušeností. Konkrétní příklady uvedu do souvislosti s prosazením všeobecného, přímého, rovného a tajného hlasovacího práva. Od obecné problematiky se chci dostat ke konkrétním novinovým článkům a jiným pramenům, ve kterých se Soukup tomuto tématu věnuje. Chci vyzdvihnout stěžejní body, ve kterých argumentuje pro změnu jako pozitivum ve společnosti. I přesto, že prosazení rozšíření hlasovacího práva bere jako nezbytnost, nebyla jeho politická naivita tak velká, aby i v tomto neviděl překážky. Na základě několika textů, které budou příkladem, se pokusím rozebrat, kde podle něj spočívaly tyto zádrhele a jakým způsobem, nebo zda vůbec, se daly odstranit? Otázku budu navíc rozlišovat ve dvou kategoriích – v prvním případě pro volby do poslanecké sněmovny říšské rady, v druhém pro volby do zemského sněmu, do kterého ale rozšíření volebního práva nebylo nikdy schváleno.

Poslední kapitola se bude věnovat období po prosazení všeobecného volebního práva do říšské rady, neboť právě roku 1907 byl Soukup poprvé zvolen do poslanecké sněmovny. Závěr se tak bude věnovat konkrétní politice, specifickým požadavkům, kterými se Soukup zabýval. V této souvislosti však dám do kontrastu dvě roviny. První z nich se bude věnovat činnosti v poslanecké sněmovně – analyzuji tak projevy, ze kterých se dají vyvodit ideje, které určují jeho osobnost, ale také dokreslují postoje, názory a Soukupovu politickou orientaci v tehdejší společnosti. Druhou rovinou bude zkoumání Soukupa jako *pravého socialisty*, neboť práce se bude věnovat též jeho aktivitám v socialistické internacionále. Budu se zajímat obecně i o postavení československé sociální demokracie v této instituci – jakou měla váhu. Jelikož se obecně jedná o předválečnou dobu, budu na základě pramenů konkretizovat: v čem Soukup viděl největší nebezpečí a příčiny války a jaká východiska mu z toho plynula? Situace druhého desetiletí pro něj byla komplikovaná. V roce 1911 neobhájil poslanecký mandát, tak se rozhodl odcestovat do Ameriky a přednášet na dělnických schůzích. Z čtyřměsíční cesty zanechal vzpomínkovou knihu. Po návratu do Čech mu bylo nabídnuto křeslo v doplňujících volbách a tentokrát zvítězil. Vrátil se tak na vídeňskou půdu, kde se situace ale mezitím politicky změnila. Soukup v této době sepsal mnoho brožur, ve kterých před válečným nebezpečím varuje a snaží se o této skutečnosti informovat i veřejnost. Zaměřím se tak na jeho články odmítající válku, na jeho obviňování Rakouska z touhy válku rozpoutat a další základní body, ve kterých jasně svůj názor stanovuje. Celé pojetí se pokusím alespoň v krátkosti zasadit obecně do kontextu pacifistického hnutí.

František Soukup nemá dosud vlastní biografii. Existuje několik článků a kapitol v knihách, které se ale jeho osobě věnují. Jeden z nejnovějších medailonků, které byly sepsány, je příspěvek z roku 2012 v publikaci *Tváře našich parlamentů*, kterou sestavil Josef Tomeš a kol., a která pojednává o poslancích od roku 1861 až do současnosti. Jedná se hlavně o výčet jeho činností a aktivit, přičemž velmi přehledně zpracovává jeho život jako poslance, ale jsou zmíněny i jeho kulturní a literární zájmy.¹ V časopise *Střed* byl v roce 2012 publikován článek Jakuba Beneše, na kterém je zajímavé zasazení Soukupova života do kontextu dělnického hnutí. Tento článek je velmi užitečný, neboť pojednává o době boje za všeobecné volební právo a klade důraz i na pochopení nejen českého, ale sociálně demokratického proudu v tomto boji.² Jeden z příspěvků v knize *Muži října 1918*, která je výstupem z konference v roce 2008, se věnuje také této osobnosti. Text se sice zaměřuje spíše na období první světové války, ale jsou zde velmi praktické odkazy na jiné prameny. Celá práce poměrně komplexně shrnuje Soukupův život, a tak se dá říci, že je výborným *odrazovým můstkem* pro další bádání.³ Jedna z neucelenějších, ale zároveň nejstarších knih, která vyšla ještě za Soukupova života, byl sborník k jeho 60. narozeninám, který redigoval F. X. Ksandr v roce 1931. Publikace má sice některé informace zkreslené, nebo jsou zcela zamlčené s ohledem na narozeninový charakter (*nekritizující*) knihy. Obrovskou výhodou zde ale je, že část zde sepisoval samotný Soukup, a tak se jedná o jednu z mála knih, kam zanesl své vlastní vzpomínky, neboť jeho archiv (ať už pracovní či osobní povahy) se nezachoval. Můžeme se tak zaměřit na některá fakta a podívat se, jak si je sám vykládal. Pravdou však je, že měl tendenci spíše věci zamlčovat, popř. se jen okrajově zmínit. I když se toho tak faktograficky příliš nedozvíme, poví nám to však něco o jeho osobě.⁴

Po pramenné stránce budu vycházet podstatně z archivu Československé sociálně demokratické strany dělnické, kde se mohu zaměřit na tiskové výbory, exekutivní výbory a podrobnosti ohledně sjezdů, které nikdy nemusely být zveřejněné, neboť v archivu se nacházejí nejen příslušné protokoly, ale také vedlejší poznámky, které se jim zdálo užitečné ponechat. Podstatné jsou také podobné zápisy o zasedání strany, kterých se Soukup jako člen výboru účastnil, a které podávají pravidelná hlášení o místě jeho pobytu a činnosti.

¹ MALÍNSKÝ, Jiří a Josef TOMEŠ. František Soukup. In: TOMEŠ, Josef a kol. *Tváře našich parlamentů: 150 let parlamentarismu v českých zemích 1861-2011*. Praha 2012. S. 409-413.

² BENEŠ, Jakub. Czech Social Democracy, František Soukup, and the Habsburg Austrian Suffrage Campaign 1897-1907. Toward a New Understanding of Nationalism in the Workers' Movements of East Central Europe. *Střed*. 2012, roč. 4, č. 2. S. 9-32.

³ ŠLEHOFER, Lukáš. František Soukup na cestě k říjnu 1918. In: KUČERA, Rudolf a kol. *Muži října 1918: osudy Aktérů vzniku Republiky Československé*. Praha 2011.

⁴ *Dr. František Soukup – tribun lidu. Sborník k šedesátce 1871-1931*. Red. KSANDR, F. X. Kladno 1931.

V archivech politických úřadů (převážně prameny uložené v dnešním Národním archivu) se budu zaměřovat hlavně na hlášení o jeho osobě policejními orgány. Budu se tak zajímat hlavně o přestupky, které jsou zde zmíněné, o trestné činy a přestupky, a jaké následky mu z nich plynuly. V rámci tohoto archivu se však zaměřím i na časopisy, do kterých Soukup přispíval a tudíž chci prozkoumat příp. konfiskace, které by mohly mít s jeho osobou vazbu – ať už z hlediska toho, že byl autorem nějakého článku nebo odpovědným redaktorem.

Příslušná část diplomové práce bude založena na analýze dobového tisku, sborníků a dalších pramenů tiskové povahy, neboť publicistika zabírala velkou část života Františka Soukupa. Množství brožur totiž poukazuje na jeho oblíbenost mezi lidem, často jeho práce měly i několikanásobné vydání. Za důležité pokládám soustředit se na noviny, ať už s denní nebo s delší periodicitou, neboť v nich se Soukup veřejnosti prezentoval – nejvíce prozkoumám *Právo lidu*, neboť jako ústřední tisk strany jsou tyto noviny nejdůležitější. Z jeho vlastních prací bych také vyzdvihla knihu o cestě k 28. říjnu, která je zaměřena převážně na roky 1914 – 1918, ale několik desítek stran se věnuje i předcházejícímu období.⁵ Podstatnější pramen je pak jeho kniha o vývoji socialismu, neboť zde shrnuje veškeré své myšlenky, které zasazuje do kontextu dělnického hnutí. Problémem může být však to, že dva svazky byly sepsány a vydány až v roce 1938, takže velký časový rozestup mohl zkreslit realitu.⁶

Za základní sekundární literaturu pokládám práce Jana Galandauera, Hanse Mommsena, Zdeňka Šolleho nebo Roberta Lufta, jejichž díla jsou velmi úzce spojena s činností sociálně demokratické strany a jejích představitelů. V případě Roberta Lufta je rozsáhlá publikace o činnosti českých poslanců cenným zdrojem pro mé podklady v kapitole o Soukupově působení v poslanecké sněmovně. Nastihuje zde velmi podrobně vývoj a činnost politických stran mezi léty 1907 a 1911.⁷ Publikace Zdeňka Šolleho jsou sice méně ideologické, neboť jeho práce z 50. let mají nádech své doby. Idealizují poměry a zdůrazňují spíše socialistické tendence ve společnosti, které však nebyly v předválečném Rakousku-Uhersku tak výrazné, a proto s nimi budu zacházet velmi opatrně.⁸ U práce Hanse Mommsena se budu soustředit hlavně na národnostní otázky, kterými se byla nucena sociálně demokratická strana zabývat, a proto je jeho publikace o tomto tématu základní knihou, neboť

⁵ SOUKUP, František. *28. říjen 1918. Předpoklady a vývoj našeho odboje domácího v československé revoluci za státní samostatnost národa*. Praha 1928. 2. sv.

⁶ SOUKUP, František. *Revoluce práce: dějinný vývoj socialismu a Československé sociálně demokratické strany dělnické*. Praha 1938. 2. sv.

⁷ LUFT, Robert. *Parlamentarische Führungsgruppen und politischen Strukturen in der tschechischen Gesellschaft: tschechische Abgeordnete und Parteien des österreichischen Reichsrats 1907-1914*. München: Oldenbourg Verlag, 2012. Bd. 1, 2.

⁸ Např. jeho práce o internacionále: ŠOLLE, Zdeněk. *Dělnické hnutí a II. internacionála*. Praha 1951.

hovoří o situaci v celoříšském měřítku.⁹ Práce Jana Galandauera pojednávají spíše o českém prostředí a na základě těchto textů mohu reprodukovat vztahy Soukupa s dalšími představiteli a vůdci sociálně demokratického proudu před první světovou válkou – zde konkrétně s Bohumírem Šmeralem. Mohu se tak blíže soustředit na vazby, které Soukup udržoval doma, tedy na zázemí, které měl jak ve straně, tak v jiných institucích, kterých byl součástí.¹⁰ Do tohoto výčtu by se však dalo zařadit spoustu jiných autorů, kteří se o danou problematiku zajímají.

⁹ MOMMSEN, Hans. *Die Sozialdemokratie und die Nationalitätenfrage im habsburgischen Vielvölkerstaat. I. Das Ringen um die supranationale Integration der zisleithanischen Arbeiterbewegung (1867-1907)*. Wien 1963.

¹⁰ GALANDAUER, Jan. *Bohumír Šmeral I. (1880-1914)*. Praha 1981; *Bohumír Šmeral II. (1914-1941)*. Praha 1986; *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ (1889-1921)*. Praha 1986.

1 Životopis do roku 1896

1.1 Mládí a vzdělání

František Soukup se narodil 22. srpna 1871 v obci Kamenná Lhota, která je dnes součástí obce Čestín v okrese Kutná Hora. Jeho otec František Soukup (1844-1889/90) byl původně voják, který utrpěl vážné zranění v bitvě u Hradce Králové a po částečném vyléčení pracoval jako kočí u nadlesního v Kamenné Lhotě, kde jeho matka Jana, roz. Bubníková (1852-?), byla dcerou místního hostinského. Obecní školu studoval ve Zbraslavicích u Kutné Hory, gymnázium začal v Čáslavi, ale dokončil v Kolíně 20. července 1890. Během středoškolského života se učil rusky, německy a polsky a roku 1889 poprvé psal do Časopisu českého studentstva a tajně do kolínského časopisu Polaban. Po smrti otce a po dokončení gymnázia se rozhodl přestěhovat s matkou a dvěma sourozenci (Marie *1873, Josef *1877)¹¹ do Prahy, kam přišel v září 1890. Za manželku si vzal Marii, roz. Znamenáčkovou, ale žádné děti spolu neměli.¹²

Již koncem roku 1890 začal být Soukup politicky aktivní – vstoupil např. do studentské Slavie, literárního a řečnického spolku v Praze. Jeho činnost v ní však vynikla až v souvislosti s hilsneriádou v roce 1899. Soukup zde spolupracoval s Bohumírem Šmeralem a s jeho Studentským sborníkem na očištění jména Leopolda Hilsnera.¹³ Zajímali se o Masarykovy přednášky, ve Studentském sborníku otiskli jeho projevy a snažili se apelovat na omezení antisemitských projevů.¹⁴ Argumentovali hlavně tvrzením, že každý může mít svůj vlastní názor a nemá urážet ty cizí, každý má právo svobodně se vyjádřit. Stále ještě jako studenti, ale už také členové sociálně demokratické strany, uskutečnili na toto téma Šmeral, Soukup, Antonín Němec a další socialisté 26. listopadu 1899 veřejnou sociálně demokratickou schůzi *U Apolla* na Novém Městě pražském.¹⁵

Soukup se poprvé do hledáčku policejních úřadů dostal svou přednáškou pro dělníky v Senci u Rakovníka 20. prosince 1891. Místnímu komisaři, který na danou přednášku dohlížel, zpočátku nevadilo, že hovořil o funkci práce ve společnosti (především v historii). Soukup pohoršil, když však „*Ježíše Krista ... co socialistu označil*“.¹⁶ Po těchto slovech bylo dané shromáždění rozpuštěno a mělo pro Soukupa osobní dohru v následujícím roce, kdy byl

¹¹ NA, fond Policejní ředitelství Praha - Konskripce, kart. 558, obraz 758.

¹² Nelze si nevšimnout, že ve všech knihách, kde Soukup hovoří o svém životě (i osobním), se na několika stránkách rozepisuje o své matce. O tom, že byl ženatý, však nenapíše jediné slovo.

¹³ Více v: KOVTUN, Jiří. *Tajuplná vražda: případ Leopolda Hilsnera*. Praha 1994.

¹⁴ Konkrétně listopadové číslo Studentského sborníku je celé o tomto tématu.

¹⁵ GALANDAUER, Jan. *Bohumír Šmeral. Díl I*. S. 20-21.

¹⁶ NA, PP 1921-1930, sign. S 48/10 Soukup Fr. JUDr. 1871, kart. 421, č.j. 1592/1892. Relace z 11. února 1892.

vylooučen z české právnické fakulty, na které studovat právě od roku 1891, a kde měl možnost seznamovat se postupně s myšlenkami českých politiků. Jak sám uvádí, zaujaly ho hlavně přednášky Tomáše G. Masaryka,¹⁷ který se neomezoval na témata, která byla *společensky přípustná*, ale i na mravní či teologické záležitosti. Na pohled klidný až netečný, ve skutečnosti však údajně autokratický, náladový, přesto inteligentní a důvtipný,¹⁸ zaujal Soukupa právě svým neuvěřitelným rozhledem v tehdejší společnosti. TGM měl obzvlášť před první světovou válkou kladný vztah k dělnictvu. Nemůžeme ho však považovat za marxistu, naopak, proti tomuto směru se postupem času stále více vymezoval. Můžeme ho ale pokládat za člověka, který se zabýval sociálními otázkami.¹⁹ Sám se zároveň nebránil označení *spojenec* sociálních demokratů, ale marxismus už však pro něj samotného bylo krajní označení. Čím více se zabýval dělnickou politikou, tím více měl potřebu tento proud od marxismu oddělovat.²⁰

František Soukup ve svém studiu krátce pokračoval na jiné univerzitě – rozhodl se na rok odcestovat do Štýrského Hradce, kde studoval rovněž práva a cíleně si tak rozšiřoval své znalosti němčiny. Distancoval se zde však od jakýchkoliv veřejných projevů, což víme ze zprávy policejního konfidenta, který sepsal o Soukupovi zprávu během jeho pobytu v Grazu. Nezmiňuje zde žádnou podezřelou činnost, které by si všiml, naopak chce více času, aby si mohl o sledovaném získat širší obrázek a výsledek sdělit úřadům až jako kompletní.²¹ Práva nakonec Soukup dokončil na německé univerzitě v Praze, přičemž promoval dne 24. července 1899.²²

Následně začal pracovat jako soudní praktikant u trestního soudu v Královských Vinohradech, ale z neznámého důvodu dne 24. srpna 1899 z tohoto místa odešel. Příslušné spisy naznačují, že pro něj tato práce nebyla potřebná, neboť koncipienta začal dělat v soukromé advokátní kanceláři.²³ Povinnou soudní praxi si tak splnil, ale jelikož nebyla placená, tak se mohl přesunout na nové místo.²⁴ Jako redaktor Práva lidu Soukup přibližně

¹⁷ SOUKUP, František. Má cesta k socialismu. In: *Dr. František Soukup – tribun lidu*. S. 132.

¹⁸ POLÁK, Stanislav. *T. G. Masaryk: za ideálem a pravdou 2 (1882-1893)*. Praha 2001. S. 307.

¹⁹ Sociálně demokratické brožury se ale občas snažily poupravit pravdu ke svému prospěchu. Např. v: VOZKA, Jaroslav. *Masaryk. Dělnictvo a socialismus*. Praha 1930.

²⁰ ČERVINKA, František. *Boje a směry českého studentstva na sklonku minulého a na počátku našeho století*. Praha 1962. S. 138.

²¹ NA, PP 1921-1930, sign. S 48/10, kart. 421, č.j. 3169/1895. Komisař policejnímu ředitelství dne 23. září 1895.

²² AUK, fond Matriky Německé univerzity v Praze, inventární číslo 2, Matrika doktorů německé Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze (1892–1904), folio 221.

²³ NA, PP 1921-1930, sign. S 48/10, kart. 421, č. 15169/1899. Okresní soud policejnímu ředitelství dne 31. srpna 1899.

²⁴ KLEČÁČKÝ, Martin. Iluze nezávislosti. Sociální status c. k. soudce v konfliktu loajalit mezi národem a státem na přelomu 19. a 20. století. *ČČH*. 2014, roč. 112, č. 3. S. 435.

před rokem 1900 dostával plat 36 Korun týdně, tzn. přes 1800 Korun ročně.²⁵ V roce 1906 jeho plat jako redaktora činil 2400 Korun²⁶ a v roce 1916 až 3000 Korun,²⁷ přičemž navíc díky vlastní advokátní kanceláři (zřízené až 1907²⁸) dostával přibližně dalších 2500 Korun ročně.²⁹

Pokud tedy zkoumáme jeho platové podmínky, musíme si uvědomit, že už před rokem 1900 byl nanejvýš aktivní osobou, která byla často finančně trestána hlavně za veřejná shromáždění – jak za dělnické schůze, tak později za sociálně demokratické. Komisaři policejního ředitelství i tuto jeho činnost sledovali – jak již bylo řečeno už od roku 1894, kdy poprvé spáchal několik přestupků. Co do počtu oznámení a dotazů na jeho osobu se to však nedá srovnat s blížícím se rokem 1900. Hlavním trestem byly především peněžité pokuty, nevyhnulo se mu však i několikadenní vězení.³⁰ Podíváme-li se však na jeho finance, zjistíme, že peněžité pokuty pro něj mohly být méně výhodné než krátkodobé vězení, protože si musíme uvědomit, že jediný finanční příjem, na kterém byl závislý do roku 1900, byl díky jeho členství v redakci Práva lidu, kde dostával mezi 900-1000 zl. ročně. Pokud sečtu všechny peněžité pokuty za jeho projevy za tento rok, musel celkem zaplatit 235 zl., tzn. přibližně čtvrtinu svého platu, a proto se mu vyplatilo (v případě, že měl na výběr) odpykat si tento trest formou několikadenního vězení, což i několikrát udělal.³¹

1.2 První zkušenosti v politice

Během studií Soukupa lákaly socialistické myšlenky, ať už kvůli rodinnému původu, nebo proto, že si náklonnost sám *vypěstoval*, neboť navštěvoval přednášky hlavně socialistů. Cizí mu tak nebyly ani sociálně demokratické kongresy, které sice ještě nestály v centru jeho zájmu, ale postupně se s jeho směrem už v roce 1892 seznamoval.³² Jako student se však nejprve hlásil k *hnutí Omladina*, účastnil se jejích schůzek, a dokonce 28. září 1892 v hostinci

²⁵ TOBOLKA, Zdeněk. *Za svobodu a socialismus. 50 let Práva lidu, prvního českého socialistického deníku: 1897-1947*. Praha 1947. S. 29.

²⁶ GALANDAUER, Jan. *Bohumír Šmeral. Díl I*. S. 54.

²⁷ NA, PP 1921-1930, sign. S 48/10, kart. 421. Příloha k složce z roku 1916.

²⁸ MALÍNSKÝ, Jiří a Josef TOMEŠ. František Soukup. In: TOMEŠ, Josef. *Tváře našich parlamentů*. S. 410.

²⁹ V roce 1892 proběhla měnová reforma, kdy místo rakouských zlatých (zkratka fl., nebo zl.) se začala užívat korunová měna. Po deset let se mohly používat obě měny. Abychom získali obrázek pro srovnání, tak pokud si přepočteme kurz těchto měn, což bylo praktikováno až do roku 1900, poměr činil 1 zl. = 2 K. In: NOVÝ, Rostislav. *Numizmatika*. In: HLAVÁČEK, Ivan, Jaroslav KAŠPAR a Rostislav NOVÝ. *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany 2002. S. 396.

³⁰ NA, PP 1921-1930, sign. S 48/10, kart. 421. Zprávy o přestupcích z 31. 3., 25. 4. 2. 6., 17. 11., 30. 11. 1900.

³¹ Tato situace se stala např. 31. března 1900, kdy si mohl vybrat mezi: zaplatit 100 zl. nebo odpykat si 10denní vězení. Soukup si vybral vězení. NA, PP 1921-1930, sign. S 48/10, kart. 421, č. j. 8700/1900. Dne 24. dubna 1900.

³² NA, PP 1921-1930, sign. S 48/10, kart. 421, č. j. 23894/1895. Policejní ředitelství dne 27. 9. 1895.

U Chmelového keře na Vinohradech jedné z nich předsedal.³³ Měl zde také přednášku o nutnosti osvobození národů, kde hovořil o zcela nereálných požadavcích, které však v souvislosti s jeho osobou nejsou atypické. „*Nejen svobody národů slovanských, nýbrž všech chceme se domáhati, na příklad i pro osvobození Rumunů ze jha maďarského chceme pracovati.*“³⁴ Dne 1. října 1892 nastoupil na jednoroční vojenskou službu, kdy sloužil u zdravotního sboru, půl roku ve Vídni, půl roku v Terstu. Ačkoliv se jednalo o vojenskou službu, měl štěstí v tom smyslu, že se tak vyhnul procesu s Omladinou, který začal následujícího roku. Přestože byl aktivním členem a do Prahy se vrátil na konci září 1893, tak jako důvod svého neperzekuování on sám uvádí, že se jednoduše svým odjezdem „*ztratil z očí pražské policie*“, a že „*kamarádi Rašín, Hajn, poděbradský Truhlář, Škába a jiní, u nichž byly nalezeny mé dopisy, jména mého neoznámili*“.³⁵ Nezapomene se však obzvlášť po letech zmínit, že všechny zatýkání tak pohoršilo a rozeznilo, že s Antonínem Čížkem a Aloisem Hajnem údajně plánovali atentát na místodržitele Františka Thuna. Sami by prý neváhali obětovat i život, ale nakonec se uchýlili k jiné formě *protestu*, kterou považovali za odpovídající a rozumnější – začali vydávat Radikální listy.³⁶ Příslušné úřady však věděly o jeho zapojení se do Omladiny, což dokazuje mnoho zpráv z policejního ředitelství, které varovalo před jeho tendencemi přidat se k takovýmto *revolučním proudům*.³⁷ Jeho vlastního bratra, Josefa Soukupa, vyšetřovala policie a skrz něj se zaměřili právě i na Františka i po jeho návratu z vojenské služby. Nad oběma bratry pak byl nařízen nenápadný dozor.³⁸ Přibližně v této době se o něm začínají zprávy objevovat pravidelně, pravděpodobně i díky jeho kontaktům jako byl Antonín Hajn, neboť před rokem 1897 ho lze řadit spíše do řady k radikálním pokrokářům, než k pokrokovým socialistům.³⁹ Bylo nad ním zavedeno nejen dočasné, ale soustavné sledování pražské policie.⁴⁰

³³ Ještě v roce 1924 vzpomíná na Omladinu v oslavné a na informace slabé básničky: SOUKUP, František. Rozsudek vynesený v procesu „Omladiny“. In: SOUKUP, Josef. *Omladináři. Bojovníci a mučedníci za československou samostatnost*. Praha 1930. S. 21-25.

³⁴ PERNES, Jiří. *Spiklenci proti Jeho Veličenstvu: historie tzv. spiknutí Omladiny v Čechách*. Brno 2002. S. 161.; Více v: VESELÝ, Anton Pravoslav. *Omladina a pokrokové hnutí: trochu historie a trochu vzpomínek*. Praha 1902.

³⁵ SOUKUP, František. Má cesta k socialismu. In: *Dr. František Soukup – tribun lidu*. S. 140-142.

³⁶ SOUKUP, František. Kus vzpomínek na nezapomenutelnou dobu. In: *Omladina 25 let po procesu. Vzpomínky*. Uspořádali Bořivoj WEIGER a Jan ZIELGLOSER. Praha 1919.

³⁷ NA, PP 1921-1930, sign. S 48/10, kart. 421, č.j. 2323/1894. Zpráva o Soukupově činnosti ze 4. února 1894.

³⁸ NA, PP 1921-1930, sign. S 48/10, kart. 421, č. j. 15147/1895. Okresní policejní komisařství prezidiu policejního ředitelství z 30. srpna 1895.

³⁹ ČERVINKA, František. *Boje a směry českého studentstva*. S. 57.

⁴⁰ „Hierüber wird mit dem Bemerken ergebenst berichtet, dass dessen Überwachung unter Eurem eingeleitet worden ist.“ NA, PP 1921-1930, sign. S 48/10, kart. 421, č. j. 21857/1894. Policejnímu ředitelství evidováno 9. prosince 1894.

Přesto se mu tento směr postupně začal odcizovat, protože nesouhlasil s pokrokářským programem kolektivismu, a tak se přiklonil k sociální demokracii.⁴¹ Jelikož Omladina se začala rozpadat na několik směrů (státoprávně radikální, radikálně pokrokový, sociálně demokratický), František Soukup si vybral a stal se mluvčím frakce socialistické. Vedle označení pokrokáře se mu tak začalo dostávat i označení socialista.⁴² Do sociální demokracie oficiálně vstoupil v roce 1896.

Směr jeho zájmu ale nebyl omezen pouze na politiku, orientoval se také kulturně či literárně. V říjnu roku 1895 například podepsal Manifest české moderny a psal do Rozhledů.⁴³ Přispěl rovněž na založení Dělnické akademie neboli Masarykovy dělnické akademie dne 27. září 1896, která funguje dodnes, i když ne zcela kontinuálně, pod názvem Masarykova demokratická akademie. Přispíval do časopisu Akademie od roku 1897, kam sepsal úvodník, který hovořil o příčinách vzniku časopisu a jeho cílech.⁴⁴ V roce 1895 zasedal ve *Výboru pro oslavu památky Husovy* a díky této činnosti na něj byla podána žaloba, která se datuje k 17. říjnu 1895. Jana Husa totiž nemůžeme přirozeně pokládat za státem oblíbenou osobu, neboť jako kacíře ho nemohla katolická habsburská monarchie, i když se nedá říci, že by nekatolictví potírala, přijmout.⁴⁵ I tak se úřady snažily zjistit Soukupovu přesnou činnost v tomto výboru, ale nic mu nebylo dokázáno. Sám jakoukoliv činnost z pochopitelných důvodů popíral.⁴⁶

Voleb roku 1897, kdy poprvé mohli být sociální demokraté zvoleni do říšské rady, se Soukup ještě nezúčastnil. Přesto do Vídně odjel, ale jako tajemník sociálně demokratické strany. Stál u zrodu stranického tisku *Právo lidu*, kam rovněž sepsal úvodník, ačkoliv podpis u prvního článku je „*vydavatelstvo a redakce*“.⁴⁷

⁴¹ TOBOLKA, Zdeněk. *Politické dějiny československého národa od r. 1848 až do dnešních dob, díl IV.: 1914-1918*. Praha 1937. S. 365; o pokrokářích více: KUČERA, Martin. *Pokrokářské hnutí, jeho programy, vývoj a rozklad*. Praha: Československá akademie věd, 1991; KUČERA, Martin. Česká strana státoprávně pokroková (1908-1918). In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. I. díl. Období 1861-1938*. Brno 2005. S. 333-340.

⁴² NA, PP 1921-1930, sign. S 48/10, kart. 421, č. j. 21670/1896. Policejnímu ředitelství dne 11. listopadu 1896.

⁴³ VOJÁČEK, Milan. Manifest České moderny. Jeho vznik, ohlas a spory o pojetí České moderny, které vedly k jejímu rozpadu. *Časopis Národního muzea. Řada historická*. 2000, roč. 169, č. 1-2. S. 69-96.

⁴⁴ Článek: „Vstup.“ *Akademie: orgán socialistické mládeže* z ledna 1897, roč. 1., č. 1.

⁴⁵ GALANDAUER, Jan. 6. 7. 1915 – Pomník Mistra Jana Husa. Praha 2008. S. 128.

⁴⁶ NA, PP 1921-1930, sign. S 48/10, kart. 421, č. j. 26052/1895. Dne 5. listopadu 1895.

⁴⁷ Článek: „Úvodní slovo.“ *Právo lidu* ze dne 1. října 1897, roč. 6, č. 1.

2 Vlastní novinářská činnost

Pokud politici chtěli publikovat své názory na veřejnosti, nejužitečnějším prostředkem ke splnění cíle byly noviny. Vědomy si této skutečnosti byly i politické strany, a proto se snažily o zakládání vlastních stranických novin a časopisů. Výjimkou nebyla ani sociálně demokratická strana, která se pokoušela jejich založením o rozšíření své základny voličů už od roku 1878. K samotné realizaci však strana potřebovala finance a těch se na počátku nedostávalo. Jelikož potřebovala hlavně dostatečný finanční obnos na počáteční vklad, požádala o pomoc německé sociální demokraty a argumentovala společnou ideou všech stran. Tehdejší představitel August Bebel nejenže se odmítl na vzniku podílet, ale doporučil také dopisem Viktoru Adlerovi, představiteli rakouské sociální demokracie, aby následoval jeho příklad.⁴⁸

Majetkem strany se tak staly nejprve tři podstatně levnější čtrnáctideníky – *Budoucnost*, *Dělnické listy* a *Organisace*.⁴⁹ Politicky se situace pro stranu zlepšila až po sjezdu v Hainfeldu na přelomu let 1888/9, kdy došlo k organizační dohodě všech sociálních demokracií v Předlitavsku a strana se tak nemusela neustále ohlížet na svou starší a větší kolegyni.⁵⁰

Výrazným odrazovým můstkem se stal rok 1897, kdy došlo ke zvolení prvních sociálních demokratů do poslanecké sněmovny po zavedení páté všeobecné kurie.⁵¹ Strana si uvědomila vážnost situace i z hlediska organizačních záležitostí a začala se více prosazovat o založení denního tisku. Po dlouhých jednáních, zda se má založit nový deník, nebo navázat na jiné staré čtrnáctideníky, bylo usneseno a v září státními orgány schváleno, že se od 1. října 1897 bude již existující *Právo lidu* vydávat jako deník.⁵² Přestalo tak mít charakter pouze regionální povahy, nově obhajovalo a prezentovalo názory celé strany. Čím více se však list zajímal o politické záležitosti, tím větší pozornost mu věnovaly úřady.

Při výzkumu Soukupovy činnosti v *Právu lidu* však narážíme na problém, který nebyl v té době ojedinělý – jednotlivé články byly podepsané zcela výjimečně. Odpovědnost za nepodepsané články pak nesli jednotliví odpovědní redaktoři, kteří mohli být za zločiny a

⁴⁸ ŠOLLE, Zdeněk. Bebelovy dopisy o počátcích „Práva lidu“. *ČsČH*. 1967, roč. 15, č. 3. S. 439-448.

⁴⁹ KOŘALKA, Jiří. Československá sociálně demokratická strana dělnická. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol. *Politické strany... I. díl. Období 1861-1938*. S. 228-229.

⁵⁰ Seznam všech dělnických, socialistických a humoristických časopisů, kalendářů či brožur najdeme v: *Katalog výstavky: 50 let Práva lidu, 70 let čs. sociální demokracie*. Praha 1947.

⁵¹ VÁVRA, Jan. Československá sociální demokracie a pátá volební kurie (1896-1897). *AUC: Philosophica et Historica* 3/1982. *Studia Historica* XXV. S. 67-94.

⁵² AČSSD, fond 70: ČSDSD (1874-1921), inv. č. 50, list 4. Policejní ředitelství redakci dne 27. září 1897.

přečiny stíhání.⁵³ Vše bylo zakotveno v tiskovém zákonu schváleném 17. prosince 1862 s platností od března 1863.⁵⁴

Ačkoliv František Soukup byl velmi aktivním článkařem, tak zcela výjimečně byl odpovědným redaktorem. Několik případů lze nalézt, ale pouhé redaktorství bylo častější. Mohl tak buď psát články, redigovat jednotlivé rubriky, odpovědnost však mohl mít jen za úseky, nikdy za celé číslo. I pouze jako redaktor se přesto podílel na fungování časopisu a mohl zde mít i rozhodující slovo, protože do funkce odpovědného redaktora mohla být často dosazena nastrčená osoba, která měla odnést případně zločiny a přečiny, kterých by se noviny dopustily.⁵⁵

2.1 Seznamování se s novinářskou profesí

František Soukup byl vždy velice aktivním řečníkem na dělnických schůzích a shromážděních, které však ne vždy byly vítány policejními úřady, a proto je často komisař na místě rozpouštěl. Přestupky se však mohly týkat také letáků, které se rozdávaly při příležitosti různých oslav a veřejných projevů, na nichž byl Soukup uveden jako řečník.⁵⁶ Policejní úřady však jeho činnost sledovaly nejen na těchto přednáškách (soustavně podle policejního hlášení od 9. prosince 1894),⁵⁷ ale rovněž v jeho novinářské praxi. Obecně záznamy o něm nalezneme již dříve, zvláště po jeho přestěhování do Prahy, tzn. již na přelomu let 1890 a 1891, neboť Soukup se brzy začal prosazovat nejen jako autor článků, ale také jako redaktor, čehož si příslušné orgány povšimly. Již v roce 1894 je v souvislosti s jeho jménem uváděno nejen posluchač práv (*Rechtshörer*), ale také redaktor novobydžovských novin Stráž na Cidlině.⁵⁸ Významné a sledované byly hlavně jeho články, které se týkaly domácí politiky, a brzy začal mít na starosti celé rubriky, které se tímto tématem zabývaly. Postupně se pak pracoval v některých případech i na post odpovědného redaktora. Ještě než si však toto místo mohl vysloužit, zapracovával se např. v časopisech jako Polaban, Časopis českého

⁵³ OLECHOWSKI, Thomas. *Die Entwicklung des Pressrechts in Österreich bis 1918*. Wien 2004. S. 594-598.

⁵⁴ *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XII.a (1860-1890)*. Ed. BOROVIČKA, Michael, KAŠE, Jiří, KUČERA, Jan P. a Pavel BĚLINA. Praha-Litomyšl 2012. S. 569-570.; V českém znění originál dostupný z: <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rbo&datum=1852&page=1971&size=45>.

⁵⁵ O trestech za přestupky hovoří: Tiskový řád ze dne 27. května 1852, paragraf 26-32.

⁵⁶ Jedním z takovýchto případů je i leták s názvem: „Vzhůru k oslavě prvního máje“ NA, PP 1921-1930, sign. S 48/10, kart. 421, č. j. 11154/1900. Pražský zemský soud dne 5. června 1900.

⁵⁷ „Hierüber wird mit dem Bemerken ergebenst berichtet, dass dessen Überwachung unter Eurem eingeleitet worden ist.“ NA, PP 1921-1930, sign. 48/10, kart. 421, č. j. 21857/1894. Policejnímu ředitelství evidováno 9. prosince 1894.

⁵⁸ Jedna z mnoha zmínek (der gewesene Redakteur des hiesiger Blattes „Stráž na Cidlině“) např. v: NA, PP 1921-1930, sign. 48/10, kart. 421, č. j. 17219/1894. Okresní hejtman policejnímu ředitelství dne 13. 7. 1894.

studentstva, atd.⁵⁹ Teprve po svém návratu z vojny na konci září 1893 začal postupně šplhat po žebříčku na funkce významnějšího charakteru.

Přibližně na počátku roku 1894 se stal členem redakce Radikálních listů, které měly své sídlo v Kolíně. Organizátorem těchto listů byl Antonín Čížek, který se Soukupem začal spolupracovat díky pokrokářskému hnutí. V roce 1896 však nastaly rozpory ne pouze mezi nimi,⁶⁰ ale v celém pokrokářském hnutí, které se začalo štěpit na tři strany. Jak již bylo řečeno, Soukup se přidal na *levicovou* stranu pokrokářského hnutí. Naproti tomu Antonín Čížek byl spolu s Antonínem Hajnem a dalšími zakladatelem České strany radikálně pokrokové, která vydávala Samostatnost. Třetím směrem jsou státoprávní pokrokáři, kteří nadále spravují Radikální listy,⁶¹ a ačkoliv Soukup ne vždy s tímto směrem souhlasil, nadále do listů přispíval. Neshody se však postupně vyhrotily tak, že pravděpodobně ještě téhož roku redakci opouští.

Krátce působil i v Neodvislosti: radikálním listu pondělním, kde odpovědnou osobou byl uváděn Karel Baxa. Do tiskového výboru se však řadil také Soukup, který ale musel být zvolen až konci roku 1894, protože až v té době se vrátil z Nového Bydžova, z redakce Stráže nad Cidlinou. Z roku 1895 se o Soukupově činnosti dozvídáme pouze z jedné schůze, která se konala 21. července 1895 a kde se uvažovalo o dalším směru novin. Soukup však zde měl jen krátkou připomínku, že další činnost se má orientovat na agitaci za změnu volebního práva.⁶² O volebním právu se také rozepisuje a kritizuje stávající stav v několika člancích v Nezávislých listech vydávaných v Plzni, kdy všeobecné a rovné hlasovací právo vidí jako jednu z podmínek národního smíru v Čechách.⁶³

V dubnu 1894 byl Soukup vyslán do redakce Stráže nad Cidlinou, která měla své sídlo v Novém Bydžově. Časopis fungoval od ledna téhož roku a jako odpovědný redaktor byl na oficiálních listinách psán Ferdinand Pavelka. Příslušné orgány však měly podezření, že je pouze nastrčenou loutkou a skutečnou osobou, která vede redakci, je František Soukup.⁶⁴ Sám se totiž ještě nemohl stát odpovědným redaktorem, a to kvůli svému věku, protože „redaktor tiskopisu periodického má v tom místě, kde tiskopis vychází, bydleti, má míti nejméně čtyři a

⁵⁹ LUFT, Robert. *Parlamentarische Führungsgruppen und politischen Strukturen in der tschechischen Gesellschaft. Band 2: tschechische Abgeordnete und Parteien des österreichischen Reichsrats 1907-1914. Biographisches Handbuch der tschechischen Mitglieder des Abgeordnetenhauses des österreichischen Reichsrats 1907 bis 1914.* München 2012. S. 327.

⁶⁰ NA, PP 1921-1930, sign. 48/10, kart. 421, č. j. 15210/1896. Dne 12. září 1896.

⁶¹ KUČERA, Martin. Nástin vývoje českého pokrokařství. *Střed.* 2009, roč. 1, č. 2. S. 9-22.

⁶² NA, PM 1891-1900, sign. 8/4/13/19, kart. 2431, č. j. 18076/1895. Policejní ředitelství prezidiu místodržitelství dne 24. července 1895.

⁶³ *Nezávislé listy* z 24. července 1900. S. 1.

⁶⁴ NA, PM 1891-1900, sign. 8/4/19/8, kart. 2471, č. j. 4002/1895. Okresní hejtmanství policejnímu ředitelství dne 13. dubna 1894.

*dvadcet let věku svého a má býti občanem rakouského státu.*⁶⁵ V roce 1894 tak jednu z podmínek nesplňoval. Dlouho však v tomto postavení nezůstal, protože je jisté, že do konce roku 1894 se přestěhoval zpět do Prahy⁶⁶ a funkci redaktora a odpovědného redaktora Stráže nad Cidlinou převzal František Tomášek.⁶⁷ Během svého vycházení byly noviny několikrát trestány za dílčí přestupky (nejčastěji za rušení veřejného klidu a pořádku), kdy Stráž nad Cidlinou uveřejňovalo *revoluční* zprávy z poslanecké sněmovny, části knihy Jakuba Arbese *Pláč koruny české, neboli Persekuce lidu českého v letech 1868-1873*, popř. nejčastěji za čerstvé zprávy o činnosti místodržitele.⁶⁸

*„Bohumír Šmeral, vydavatel periodického tiskopisu Sborník mládeže sociálně demokratické oznamuje následující změnu při tomto časopise: Zodpovědnou redakci převzal JUDr. František Soukup“*⁶⁹ Soukup se stal poprvé oficiálně odpovědným redaktorem v červnu 1902, kde setrval do prosince 1904, protože ho nahradil Emanuel Škatula a sám se přemístil do pozice vydavatele místo Bohumíra Šmerala. V těchto dvou letech, kdy byl Soukup odpovědným redaktorem, lze dohledat pouze jeden případ konfiskace, který pravděpodobně nebyl jediný, ale jako jediný se zachoval. V kolonce důvod konfiskace stálo výsměch armádě, což mělo být obsaženo v básničce doplněné ilustrovanou karikaturou tehdejšího vojska, které nápadně připomíná zástup Švejků.⁷⁰ Jelikož tento článek nebyl podepsaný (i když běžnou praxí bylo články v tomto časopise podepisovat), odpovědnost za vydání nesl právě Soukup.⁷¹

Podruhé se odpovědným redaktorem a vydavatelem zároveň stal od 22. 10. 1912 do roku 1914, kdy nejčastějším důvodem konfiskace bylo zveřejňování informací, které měly nepřipustný a pro stát nevhodný charakter.⁷² Jelikož si list povšiml rostoucího válečného nebezpečí, tak často čtenáře nabádal k antimilitaristickému hnutí. Údajně však šířil nevhodné zprávy o rukování a odsuzoval válku, kterou označil za nevhodný prostředek k řešení krizových situací. Tento list se soustředil hlavně na mladé sociálně demokratické čtenáře a představoval jim zde svět, jak bude vypadat v případě války – např. popisuje praxi

⁶⁵ Tiskový řád vydaný dne 27. května 1852. Částka III. O tiskopisech periodických, paragraf 12. Dostupné z: <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rbo&datum=1852&page=1971&size=45>.

⁶⁶ NA, PP 1921-1930, sign. 48/10, kart. 421, č. j. 17219/1894. Okresní hejtmanství v Novém Bydžově policejnímu ředitelství v Praze dne 13. července 1894.

⁶⁷ SOUKUP, František. Má cesta k socialismu. In: *Dr. František Soukup – tribun lidu*. S. 142.

⁶⁸ NA, PM 1891-1900, sign. 8/4/19/8, kart. 2471/1894. Příslušná oznámení od dubna do srpna 1894.

⁶⁹ NA, PM 1901-1910, sign. 8/4/17/4, kart. 3758, č. j. 9447/1902. Policejní ředitelství dne 17. června 1902.

⁷⁰ *Sborník mládeže sociálně demokratické* z 25. února 1903. Roč. 3, č. 2. S. 1.

⁷¹ Ačkoliv v prezidiu policejního ředitelství je toto období bohaté na různé druhy přestupků ke jménu František Soukup, nenalezla jsem žádný trest za tento přestupek.

⁷² NA, PP 1921-1930, sign. 48/10, kart. 421, č. j. 21359/1912. Oznámení ze dne 18. října 1912.

aplikovanou během rukování, ale také informuje o tom, jak válka ovlivní životy mladé generace už natrvalo.⁷³

2.2 Právo lidu

2.2.1 Vznik a historie Práva lidu

Právo lidu bylo založeno již 5. března 1893 v Pardubicích se sídlem v Kuklenách Ladislavem Pavlem (po čase byl i odpovědným redaktorem) a Petrem Navrátillem jako čtrnáctideník východočeské sociální demokracie. První číslo vyšlo 27. dubna téhož roku s názvem *Právo lidu – časopis hájící zájmy dělníků, maloživnostníků a rolníků*. Od září 1894 se redakce přestěhovala do Humpolce a odpovědným redaktorem se stal Ferdinand Otto Dítě, ale hlavním organizátorem a duší novin byl Václav Šturm.⁷⁴ Během Badeniho volební reformy se redakce přemístila do Prahy, kde Právo lidu vycházelo od 11. ledna 1896, a jeho periodicitu se přesunula na každý sudý pátek v měsíci. Aby se nemusel platit zvláštní poplatek za týdenní vydávání novin, zřídil se k Právu lidu ještě jeden list, který vycházel naopak každý lichý týden v měsíci a obsahem navazoval a doplňoval Právo lidu – *Sociální demokrat*. Oba zároveň získaly status neoficiálního listu československé sociální demokracie a ne pouze jen krajské pobočky. Odpovědným redaktorem se stal nejprve Josef Steiner, ale redaktoři se často střídali. Střídaly se i budovy, kde bylo Právo lidu vydáváno – ze zcela praktických důvodů, aby strana nemusela platit nájem za několik budov, držela pouze jednu, kde fungovala již sociálně demokratická Dělnická knihtiskárna, a kam Josef Schuster 29. dubna 1901 přemístil i Právo lidu.⁷⁵ Zásadní zlom nastal od 1. října 1897, kdy se Právo lidu stalo oficiálním denním tiskem s podtitulem *Ústřední orgán československé strany sociálně demokratické*, jehož cílem bylo přinášet i novinky z poslanecké sněmovny ve Vídni a informovat obecně o aktivitách a schůzích sociální demokracie.⁷⁶ Ne vždy ale můžeme hovořit o výdělečnosti těchto novin, neboť již v roce 1898 se ocitly v dlužích. Uvažovalo se tak o vytvoření přílohy, která by svým obsahem oslovil širší a početnější předplatitelskou obec. Jednalo se o humoristický časopis s názvem *Šlehy*, který měl rozšířit potenciální okruh čtenářstva a prodejem tak přispět na

⁷³ Např. *Sborník mládeže sociálně demokratické* z 11. září 1913. Roč. 13, č. 19. S. 1.

⁷⁴ Napsal vlastní paměti: ŠTURM, Václav. *Moje vzpomínky po 20 letech. I.-VII. díl*. Praha 1910.

⁷⁵ NA, PM 1901-1910, sign. 8/4/15/4, kart. 3746, č. j. 7453/1901. Policejní ředitelství prezidia místodržitelství dne 29. dubna 1901.

⁷⁶ TOBOLKA, Zdeněk. *Za svobodu a socialismus*. S. 9-22.

překonání finanční krize. Zároveň se od roku 1899 změnil formát novin – začaly se tisknout na velký formát a omezil se počet stran.⁷⁷

Vnitřní struktura těchto novin měla svá specifika, ale výrazně se nelišila od struktury jiných novin. Na přední straně byly nejčastěji informace o dění na říšské radě. Pokud se objevilo něco významnějšího či pro čtenáře zajímavějšího a pro noviny výdělečnějšího, tak hlavními náměty byla aktuální témata z domácího prostředí nebo z ciziny – například rok 1905 byl plný dění o revoluci v Rusku nebo války rusko-japonské. František Soukup se po první volbě sociálních demokratů do říšské rady roku 1897 stal tajemníkem poslanců a odjel s nimi do Vídně, kde se stal se zpravodajem Práva lidu. Na starosti tak měl právě příslušné novinové články, které údajně podepisoval pod šifrou „s“.⁷⁸ Na přední straně Práva lidu najdeme rovněž rubriku Beseda, která má za cíl informovat a vzdělávat, proto se zde nacházely jak články odborného charakteru, tak i exotičtější témata jako např. „*Jak žije sultán*“.⁷⁹ Následuje klasická struktura – Politika domácí, Zprávy z ciziny, Záležitosti strany, Spolky a Schůze strany, Dopisy a Telegrafy (z Čech i zahraničí), Soudní síň, Literatura či divadelní umění (i z kanceláře Národního divadla) a rubrika Směs, kam se zařazovaly i takové články, které dnes téměř spadají do kategorie bulvár či anekdoty ze života. Nesmí chybět Inzerce a konkrétně roku 1905 častá rubrika Atentáty.⁸⁰

2.2.2 Redaktorem

Činnost Františka Soukupa v Právu lidu byla jednou z nejvýznamnějších a nejdelších novinářských aktivit v jeho životě. Stal se součástí první redakce, která noviny převzala od poloviny roku 1897.⁸¹ Na této první redakci je zajímavé sledovat generační posun v sociální demokracii. Mezi redaktory totiž nenajdeme kromě šéfredaktora Antonína Němce (39 let) osobu starší 30 let. Na personálním složení je toto dobře vidět – řadíme sem členy redakce: František Soukup – 26 let, František Tomášek – 28 let, František Václav Krejčí – 30 let, třiceti devítiletý Václav Šturc byl nahrazen za dvacetiletého Julia Myslíka a posledním členem redakce byl Josef Hudec – 24 let.⁸² Jelikož se jednalo o stranický tisk, dá se

⁷⁷ NA, PM 1891-1900, sign. 8/4/15/57, kart. 2459, č. j. 20560/1898. Policejnímu místodržitelství dne 19. listopadu 1898.

⁷⁸ TOBOLKA, Zdeněk. *Za svobodu a socialismus*. S. 25.

⁷⁹ Jak žije sultán. *Právo lidu* ze dne 25. července 1905. S. 1.

⁸⁰ Ve všech vydáních se nemuselo objevit vždy vše – některé rubriky byly stálé (Domácí politika, Inzerce – na té stálo vydávání novin, finančně nejvýnosnější), jiné občasné. Místo uložení novin: Archiv Národního muzea – oddělení časopisů.

⁸¹ TOBOLKA, Zdeněk. *Za svobodu a socialismus*. S. 23-30.

⁸² Více např.: KREJČÍ, F. V. *Konec století: výbor z pamětí: 1867-1899*. Praha 1989; POKORNÝ, Jiří. Josef Hudec a Národní sdružení odborových organizací. In: *Karel Kramář (1860-1937): život a dílo*. Ed. BÍLEK, Jan a Luboš VELEK. Praha 2009. S. 542-549.

předpokládat, že do redakce se postupně dostávali i politici, kteří se snažili zviditelnit veřejnosti. Často se z nich pak stávali významní představitelé sociálně demokratického proudu a občas i státu – sám Bohumír Šmeral, nejvýznamnější osobnost sociální demokracie před a během války, se kterým se František Soukup setkal teprve v roce 1898,⁸³ byl od roku 1908 rovněž členem redakce. Z této pozice bych vnímala i Františka Soukupa – přes noviny, projevy na veřejnosti a stranickou aktivitu se snažil dostát svým slibům a naplnit své politické ambice. Před první světovou válkou tak byl jedním z politiků, kteří určovali jak hlavní linii tohoto listu, tak ze specifického hlediska i linii strany.⁸⁴

František Soukup byl redaktorem Práva lidu od vzniku novin jako deníku – tzn. od 1. října 1897 až do konce mnou sledovaného období, do první světové války, s jednou výjimkou. Finanční krize z roku 1898 dopadla jak na objem nákladu novin, tak na redakci, přičemž z redaktorů byl propuštěn Josef Hudec a František Soukup. Šéfredaktor Antonín Němec byl jediný, který podal výpověď dobrovolně, ale ta zase naopak nebyla akceptována.⁸⁵ Jelikož finanční krize novin byla již následující rok překonána (díky zrušení novinového kolku dne 27. prosince 1899),⁸⁶ František Soukup se do redakce Práva lidu vrátil, a to nejpozději do roku 1900. Toto mezidobí nemohlo být příliš dlouhé, neboť ani státní orgány jako policejní ředitelství nebo prezidium místodržitelství nezjistily, že Soukup vůbec redaktorem přestal být, neboť i v tomto mezidobí ho v listinách jako redaktora označují.⁸⁷ Během první světové války se nakrátko stal odpovědným redaktorem.⁸⁸ To už ale byla situace v novinách jiná. Válka se na její činnost podepsala, mnoho redaktorů odešlo na bojiště, a tak Soukup spíše shodou okolností převzal příslušnou funkci, a to dne 28. července 1914 po Josefu Stivínovi.⁸⁹

Ústřední dohled nad Právem lidu byl zaveden již od jeho vzniku, tzn. 1893, ale silnější a pravidelný dozor však byl až od roku 1897.⁹⁰ Pokud vynechám období od 28. července 1914, tzn. od počátku první světové války, tak nejčastěji byl deník konfiskován z důvodu kritiky činnosti policejních úřadů a policejního ředitelství. Tam zařazujeme i chování armády, policejních a armádních příslušníků, vztahů a konfliktů mezi ozbrojenými složkami a veřejností, které končily až před soudem. Jeden z případů se např. týkal střetu mezi

⁸³ GALANDAUER, Jan. *Bohumír Šmeral. Díl 1.* S. 16.

⁸⁴ BERÁNKOVÁ, Milena. *Dějiny československé žurnalistiky. I. díl: Český periodický tisk do roku 1918.* Praha 1981. S. 214.

⁸⁵ NA, Antonín Němec, kart. 1, složka 209/10. Sekretariát československé sociálně demokratické strany vydavatelstvu Práva lidu ze dne 14. listopadu 1898.

⁸⁶ O hospodářské situaci Práva lidu v: TOBOLKA, Zdeněk. *Za svobodu a socialismus.* S. 47.

⁸⁷ Jeden z příkladů: NA, PP 1921-1930, sign. 48/10, kart. 421, č. j. 15169/1899. Ze dne 25. srpna 1899.

⁸⁸ TOBOLKA, Zdeněk. *Za svobodu a socialismus.* S. 25.

⁸⁹ NA, PM 1911-1920, sign. 8/4/17/25, kart. 5277, č. j. 18232/1914. Policejní ředitelství vydavatelství Práva lidu ze dne 30. července 1914.

⁹⁰ Seznam konfiskací: příloha č. 1.

auskultantem⁹¹ a důstojníkem, který dopadl soubojem mezi holí a šavlí, načež pisatel článku se dopustil nepřípustné ironie, protože nevhodně radil, jak se má této situaci do budoucna zabránit – „*zákazem občanům choditi z domů, když je vojsko na blízku*“.⁹² Dále je nejčastějším prohrěškem kritika soudů a státního zastupitelství, které velmi často měly znevažovat rozsudky, které podle nich nebyly oprávněné. Na těchto článcích je ale vidět, že Právo lidu je klasický socialistický časopis, protože se přikloní vždy na stranu dělníka, i když nebyl vždy v právu. Konkrétně se může jednat například o případ z Vlašimi, kde dělník podával žalobu na svého zaměstnavatele pro neoprávněné propuštění.⁹³ List však vše svede na byrokracii, kdy se z obžalovatele může lehce stát obžalovaný, který ještě navíc musí zaplatit velkou finanční pokutu za soudní jednání.⁹⁴ V tomto vzorku se dále často objevovala: urážka majestátu, následníka trůnu, výsměch katolické církvi a znevažování jejího poslání, kdy noviny neváhaly např. označit svatořečení Jana Nepomuckého za švindl a podvod.⁹⁵

Posuneme-li se od tematického k časovému rozvrstvení, tak pro každou dobu jsou specifické jiné typy konfiskovaných čísel a článků. Před první světovou válkou byly největším problémem narážky na armádu, policii a činnost státních orgánů, jelikož se často psalo o tématech týkajících se války, které buď prozrazovaly informace o počtu vojáků, jejich přesunu apod., nebo o nutnosti zachovat mír. V obou případech však zvolily takový výběr slov, že stát takové narážky neakceptoval.⁹⁶ V roce 1912 nalezneme nejčastěji problém v souvislosti se sjezdem basilejské internacionály, kde hlavním tématem bylo právě ozbrojení, agitace a propagace míru.⁹⁷ V letech 1897 a poté 1905-1906 bylo nejproblematictější tématem všeobecné a rovné hlasovací právo a události týkající se shromáždění, které se za prosazení tohoto požadavku konalo v Praze a ve Vídni.⁹⁸ Tato témata však nejsou nijak překvapivá, neboť se jednalo o denní tisk, jehož fungování záviselo na prodeji, a proto se na tato výdělečná a aktuální témata muselo Právo lidu zaměřovat.

⁹¹ „*Auskultant (z lat.), titul soudních úředníků do služby státní vstoupivších, než dosáhnou hodnosti adjunkta, kteří buď prakticky ke zkoušce soudcovské se připravují, aneb ji vykonávají, pomáhají v soudnictví v týchž funkcích jako adjunkti.*“ In: Ottův slovník naučný. Praha: J. Otto, 1889. Svazek 2. S. 1056.

⁹² Článek: Čím se zabývají rakouští důstojníci. *Právo lidu* z 16. března 1901.

⁹³ Článek: Neslýchaný rozsudek. *Právo lidu* z 29. července 1900.

⁹⁴ NA, PM 1891-1900, sign. 8/4/15/57, kart. 2459, č. j. 14764/1900. Policejní ředitelství prezidiu místodržitelství dne 30. července 1900.

⁹⁵ *Právo lidu* z 15. května 1898.

⁹⁶ Nejen v souvislosti s první světovou válkou, ale už i s balkánským konfliktem. Např. „*Rakousko-uherská diplomacie se jako šílená vrhá střemhlav do dobrodružství, jež se nám může státi svrchovaně nebezpečným, ba osudným.*“ *Právo lidu* z 1. dubna 1913.

⁹⁷ *Právo lidu* z 26. listopadu 1912, z 27. listopadu 1912, 30. listopadu 1912 – vše týkající se Basileje.

⁹⁸ Např. *Právo lidu* z 29. listopadu 1897 a z 6. listopadu 1905.

2.2.3 Odpovědným redaktorem

Před vypuknutím první světové války byl odpovědným redaktorem Josef Stivín. Jelikož však narukoval, tak se musel automaticky podle tiskového řádu z roku 1852 této funkce vzdát. Nahradil ho František Soukup od 28. července 1914 až do 7. února 1915, kdy byl zatčen v důsledku odhalení knoflíkové aféry.⁹⁹ Pro rok 1914 byl nejčastější důvod konfiskace zcela očekávaně spojen s válečnými záležitostmi – od sdělování vojenských operací veřejnosti a šíření znepokojivých zpráv, které souvisí s výsledky bojů, budoucnosti armády a Rakouska-Uherska, až po výňatky z krátkých informativních článků o vojsku, které neohrožovaly bezpečnost státu, ani státní tajemství.¹⁰⁰ Zcela novým prvkem je zde popouzení k nenávisti vůči Němcům, německému národu a jejich vojenským oddílům. V domácím prostředí se rovněž poprvé objevovala kritika agrárníků jako strany podporující zdražování potravin nebo zadržující obilní zásoby.¹⁰¹

V září 1914 musel Soukup jako odpovědný redaktor řešit asi největší kauzu, jejíž příčina spočívala v obsahu článku s názvem *Hyeny války* z 9. září 1914.¹⁰² Na první pohled nevýrazný článek, kterých nalezneme v této době v novinách nespočet, hovořil o stavu zásobování na frontě – konkrétně o stavu chleba odporné barvy a nevábné kvality na severní frontě, který byl údajně dovezen do Prahy, aby se o tom noviny samy přesvědčily. Situace došla tak daleko, že úředník, který situaci prošetřoval, požadoval jako důkaz již zmíněný chléb, díky kterému by mohl vypátrat jeho původ. Redakce však chléb nedodala a státní zastupitelství se v obavě, že by se kauza mohla na veřejnosti šířit a pohoršovat okolí, rozhodlo, že se jednalo o fámou, která byla vyprovokována, i když ne nutně ze strany redakce. Přesto armádní velení slíbilo, že samo prošetří, zda se jedná o skutečnost a s výsledkem šetření redakci srozumí.¹⁰³ Situace na frontě, jak dnes víme, nebyla uspokojivá pro žádnou stranu a v zázemí se o dostatečných přidělech potravin rovněž nedá hovořit.¹⁰⁴

Několik problémových článků také charakterizovalo stav armádních špitálů a situaci nemocnic v Čechách, kde by se mohli zranění zotavovat. Podle nich se stát pouze vymlouval na nedostatek prostoru pro jejich zřizování, čehož Právo lidu využilo. „*Doufám, že vlastenečtí páni majitelé těchto vill by s největší radostí přenechali tento luxusní majetek humánnímu*

⁹⁹ NA, PM 1911-1920, sign. 8/4/17/25, kart. 5277, č. j. 18232/1914. Policejní ředitelství vydavatelství Práva lidu dne 30. července 1914.

¹⁰⁰ *Právo lidu* z 10. srpna 1914. (Článek viz příloha č. 2)

¹⁰¹ Kompletní seznam konfiskací: příloha č. 1.

¹⁰² *Právo lidu* z 9. září 1914. S. 6.

¹⁰³ NA, PM 1911-1920, sign. 8/4/17/25, kart. 5277, č. j. 24454/1914. Policejnímu ředitelství dne 12. září 1914; č. j. 22384/1914. Policejní ředitelství prezidiu místodržitelství dne 18. září 1914.

¹⁰⁴ Více v podkapitole: Zásobování a sociální péče. In: ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a velká válka 1914-1918*. Praha 2001. S. 246-258.

účelu!“¹⁰⁵ Hovořilo se tak hlavně o prostorách jako byly kláštery a luxusní vily, v čemž ale státní zastupitelství vidělo pouze popuzování k nenávisti proti třídám.¹⁰⁶

Na Františka Soukupa se policejní ředitelství zaměřilo i 19. července 1909, kdy k Právu lidu byly vydány dvě přílohy. Jedna z nich byla běžnou součástí těchto novin a ta druhá, která vyšla stejného dne, byla brožura sepsaná Soukupem s názvem: *Válka hladu. Epištola všemu chudému lidu českému*.¹⁰⁷ Při oznámení konfiskace však úřad údajně neuvedl, jakou přílohu má na mysli, tak došlo ke zmatkům, která ze dvou příloh měla být vlastně zabavena. Úřady ale popřely jakoukoliv pochybnost. Jelikož byla klasická příloha, tak i brožura nadepsána jako *Příloha k číslu 195 Práva lidu*, tak to odůvodnily, že měla právo zabavit obě. Této pochybnosti si měl povšimnout *pozorný čtenář novin*, stížnost však přišla ze strany redaktorů, jejichž důvod byl jasný – pokoušeli se zajistit její opětovné vydání, připomenutí,¹⁰⁸ protože brožura hovoří zcela jasně proti současné politické a společenské situaci, proti vládě a jejím rozhodnutím, ale také proti politice českých stran, neboť vedou jen k hladu kvůli zdražování potravin.¹⁰⁹ Brožura měla zároveň upozornit, že dne 18. července 1909 se bude konat na Havlíčkově náměstí v Praze protest proti drahotě. Demonstrace, která má za cíl upozornit na nízké platy dělníků, chtěla zdůraznit, jak má běžný dělník vyžít se svým nízkým platem při neustále vzrůstajících cenách potravin.¹¹⁰ Demonstrace se nakonec neomezily pouze na tato provolávání, objevila se i hesla jako: pryč s vládou barona Bienerttha, chceme svolání nového parlamentu a zemského sněmu, chceme všeobecné volební právo, ale také slogany proti politice agrárníků.¹¹¹

2.3 Vlastní články

Jelikož na Právu lidu se nedá analyzovat, na jaký typ článků se Soukup soustředil, protože články nebyly podepsané, ukážu zde na příkladech třech jiných periodik, jaká témata ho zajímala a k čemu se nejčastěji vyjadřoval. Prvním časopisem je *Akademie*,¹¹² založená v roce 1897 s podtitulem *Orgán socialistické mládeže*. V průběhu let se sice tento podtitul

¹⁰⁵ Hodno úvahy. *Právo lidu* z 15. září 1914. S. 6.

¹⁰⁶ NA, PM 1911-1920, sign 8/4/17/25, kart. 5277, č. j. 24881/1914. Zpráva dne 17. září 1914.

¹⁰⁷ NA, PM 1901-1910, sign 8/4/15/4, kart. 3746, č. j. 5309/1909. Státní zastupitelství v Praze poštovnímu úřadu v Praze 17. července 1909.

¹⁰⁸ NA, PM 1901-1910, sign 8/4/15/4, kart. 3746, č. j. 1945/1910. Státní zastupitelství v Praze prezidiu místodržitelství 22. ledna 1910.

¹⁰⁹ SOUKUP, František. *Válka hladu. Epištola všemu chudému lidu českému*. Vydáno jako 2. příloha k *Právu lidu* dne 17. července 1909.

¹¹⁰ *Právo lidu* z 18. července 1909.

¹¹¹ *Právo lidu* z 19. července 1909.

¹¹² Vznik jako *Akademie: Orgán socialistické mládeže*, od 1898/99 se mění podtitul na: *Revue socialistická*, od 1902 *Socialistická revue*. Prvním redaktorem se stal František Tomášek. Vydává se až do roku 1928 + od roku 1924 příloha: *Rudé květy*.

díky Alfredu Meissnerovi změnil na Revue socialistickou,¹¹³ ale charakter časopisu zůstal stejný. Úvodní slovo sepsané Františkem Soukupem¹¹⁴ (ačkoliv nebyl nikdy redaktorem) v prvním čísle definuje, čeho chce list dosáhnout a jak se sami budou veřejnosti prezentovat. Akademie měla být vědeckým (ve skutečnosti spíše teoretickým v sociálně demokratickém směru)¹¹⁵ časopisem a byla určena nejprve pro dělnictvo a studentstvo. Přispívat do ní sice mohli všichni, ale nejvíce se zajímali hlavně pokrokaři a sociální demokraté,¹¹⁶ kteří vedli redakci a kteří psali o praktických otázkách socialismu – hospodářské, politické, ale také mravní záležitosti *žijící* ve společnosti. Samotná Akademie vzniká v době rozpadu pokrokařského hnutí a zakládají ji bývalí pokrokaři a právě budoucí sociální demokraté.¹¹⁷ Úvodní slovo nejprve naráží na definici pojmu socialismus, vymezuje dva proudy – marxisty a pokrokaře a určuje stěžejní cíle listu – popularizace vědy, krajní demokratismus ve společnosti (prostřednictvím politické síly v parlamentě) atd. Hlavní snahou socialismu bude však podle autora vytvoření beztřídní společnosti, ať už cestou reformace, nebo revoluce. Tuto cestu si lidé nemohou sami zvolit, a proto má Akademie alespoň nabádat českou veřejnost ke studiu a zvyšovat její vzdělanostní statut, aby byla dostatečně informovaná. Jedině poté totiž pochopí, že vláda a měšťanské strany, na které často autor negativně naráží, nemohou udržovat mír a stav rovnosti ve společnosti, protože sami tento stav nechtějí. Vzdělanost veřejnosti tak povede automaticky k boji, který je pro socialismus cestou a prostředkem vedoucím k socialismu, tudíž podle Soukupa k demokratismu, k vlivu všech složek společnosti v parlamentě, k všeobecnému volebnímu právu, k možnosti organizovat odbory a konat stávky. Akademie se stane školou, jak těchto cílů dosáhnout.¹¹⁸

Druhým zdrojem v této části práce budou Rozhledy sociální, politické a literární Josefa Pelcla pro rok 1895 a 1896. Soukup v této době do revue začal přispívat a v centru jeho zájmu stála především rubrika Domácí politika, kde publikoval články buď pod vlastním jménem, nebo pod šifrou „*Skp*“. Rozhledy se nevyhýbaly žádné z důležitých otázek tehdejší doby a sdružovaly hlavně mladé a nespokojené literáty a politiky, kteří chtěli na výjimečné situace a problémy upozornit. Rozhledy slibovaly volnost slova v politických, literárních textech,

¹¹³ NA, PM 1891-1900, sign. 8/4/1/20, kart. 2383, č. j. 18122/1898. Policejní ředitelství prezidiu místodržitelství dne 7. listopadu 1898.

¹¹⁴ SOUKUP, František. Má cesta k socialismu. In: *Dr. František Soukup – tribun lidu*. S. 148.

¹¹⁵ SEKERA, Martin. Das Tschechische Pressewesen. In: *Die Habsburgermonarchie 1848-1918. Band VIII: Politische Öffentlichkeit und Zivilgesellschaft. Teilband 2: Die Presse als Faktor der politischen Mobilisierung*. Wien 2006. S. 2024.

¹¹⁶ Je zde vidět i propojenost se spolky, v jejichž okruhu Akademie vznikla. Zpráva o vzniku se nachází i v Dělnické akademii československých spolků dělnických. NA, PM 1891-1900, sign. 8/5/15/210, kart. 2515, č. j. 15468/1897. Policejní ředitelství české univerzity v Praze dne 3. ledna 1897.

¹¹⁷ HAVRÁNEK, Jan. *Dějiny Univerzity Karlovy. Díl III. 1802-1918*. Praha 1997. S. 200.

¹¹⁸ Vstup. *Akademie: orgán socialistické mládeže*. 1897, roč. 1., č. 1. S. 1-3.

publikovaly se zde kritiky, prózy a poezie. Důraz byl kladen na vzdělání nejširších vrstev společnosti, ale doporučovalo se nesoustředit jen na úzké okruhy otázek (otázky dělnické, úzce hospodářské apod.). Hlavními tématy byly záležitosti, které můžeme shrnout pod pojem sociální otázky, aneb všechny problémy a vady, které se týkaly společnosti. V roce 1895 vyšel v Rozhledech Manifest České moderny,¹¹⁹ mezi jehož hlavní iniciátory patří J. S. Machar a F. X. Šalda. K této literární skupině se zcela nečekaně přidal politik, který se charakterem a typem článků nedá mezi již vyjmenované autory svým zaměřením stoprocentně řadit, a to byl právě František Soukup. Manifest však nebyl pouze literárním prohlášením, měl se stát pojmem i v politice. Žádal vytvořit nový směr, nenavazovat tiše na starší proudy a držet se jich pouze z tradice. Chtěl vytvořit proud, který bude stmelovat společnost, ale zároveň zachovávat individualitu a svobodu slova pro každého jedince – umělce, vědce, literáta nebo politika.¹²⁰

Posledním zdrojem budou České májové listy, zkráceně občas používané První Máj, což byl roční periodický časopis vydávaný sociálně demokratickou stranou. Jednalo se tak o stranický časopis, který měl vždy jednou ročně shrnovat nejpodstatnější události, které se během roku staly a zároveň svým vydáním na 1. května oslavovat populární svátek mezi socialisty – svátek práce.¹²¹ První Máj byl vydáván od roku 1893, Soukup sepsal první článek 1898, tedy dva roky po svém vstupu do strany, ale už od roku 1901 minimálně do konce roku 1907 se stává redaktorem.¹²²

Pouze ve dvou ze tří případů byl František Soukup redaktorem, což však nebude mít vliv na jeho příspěvky, neboť je chci zkoumat z hlediska obsahového. Akademie a Rozhledy se zaměřovaly hlavně na vzdělávání obyvatelstva a informování veřejnosti o aktuálních problémech tehdejší společnosti, lišily se však v cíli, kterého chtěly díky vzdělání dosáhnout. Zatímco Akademie směřovala k prosazení socialismu, tudíž *beztržní* společnosti, kde by se heslem stala kolektivita, Rozhledy prosazovaly vlastní hlavní cíl, a to byla svoboda a individualita. Májové listy v tomto stojí trochu stranou – jejich cíl byl informační a především měly agitační charakter, který měl shrnovat, jak pozitivně přispěli sociální demokraté k chodu společnosti. S tím souvisí také okruh čtenářů, pro koho byl časopis určen – první se

¹¹⁹ VOJÁČEK, Milan. *Manifest České moderny*. Diplomová práce. Univerzita Karlova: Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Robert Kvaček. Praha 1999. S. 42; Tentýž. *Manifest České moderny. Jeho vznik, ohlas a spory o pojetí České moderny, které vedly k jejímu rozpadu. Časopis Národního muzea. Řada historická*. 2000, roč. 169, č. 1-2. S. 69-96.

¹²⁰ Text Manifestu České moderny nalezneme v 1. čísle 5. ročníku *Rozhledů* z 25. 10. 1895. S. 1-4. (Text: viz příloha č. 3); MAREK, Jaroslav. *Česká moderní kultura*. Praha 1998. S. 207-217.

¹²¹ AČSSD, fond 70: ČSDSD (1874-1921), inv. č. 163. Obsahuje výtisky z let 1893, 1896-1916, 1918-1920.

¹²² První Máj. *Májové listy* z roku 1907.

zaměřoval na dělnictvo a studentstvo, druhý (obecněji) na nespokojenou mladou inteligenci, třetí přímo na voliče. Lišili se také autoři a vydavatelé – do první a poslední řadíme spíše sociální demokraty a socialisty působící v okruhu sociálně demokratické strany, do druhé různé skupiny společnosti, různé autory (Rozhledy nejsou sociálně demokraticky zaměřené).¹²³

2.3.1 Akademie: orgán socialistické mládeže

Články Františka Soukupa v Akademii se dají obecně charakterizovat jako velmi kritické k tehdejším zákonodárným a výkonným orgánům státu, neboť opakující se témata jako nečinnost poslanecké sněmovny říšské rady a zemského sněmu, nezájem panovníka na klidném soužití v Čechách a v Rakousku výrazně převažovala. Objevuje se popř. i kritika rakousko-uherského vyrovnání, které je podle autora velmi dočasné a dlouhodobě neúčinné. Zásadním znakem u všech následujících článků však je jakákoliv absence možného řešení. Ačkoliv Soukup kritizuje neschopnost vymyslet řešení, které by mělo být produktivní a trvalé, kritizuje nečinnost jednotlivých orgánů a zástupců lidu (tzn. poslanců, které si lid zvolil), sám ale nepředkládá žádné řešení, či náznak možného východiska, ze kterého by se mohlo vyjít a následně ho rozpracovat.

Poslaneckou sněmovnu říšské rady popisuje jako instituci neschopnou projednávat konstruktivní návrhy. To sice podle jeho názoru není *vina samotného zřízení*, ale především chybí kvalitní návrhy poslanců, kteří je vytváří. „*Předpokladem jejich jest však skutečná jejich pilnost a určitý cíl, jehož má býti jimi dosaženo.*“¹²⁴ Největším hříchem by však podle autora nebyla nesvědomitost vůči parlamentu, ale hlavně vůči lidem, protože když je zvolili, poskytli jim svým hlasem důvěru, kterou tímto způsobem zrazují. Sám Soukup zde uvádí příklad několika poslanců a několik návrhů, které lze označit jako *nedomyšlené*. Pro něj jako čerstvě zvoleného sociálně demokratického poslance jde o vhodnou dobu, kdy si tuto kritiku může dovolit – jedná se totiž o rok 1907, kdy bylo uzákoněno všeobecné volební právo a zrušeny kurie.¹²⁵ Sociálně demokratičtí poslanci sice do říšské rady již vstoupili (již od existence V. kurie), ale zastoupení bylo zatím velmi slabé. Soukup se zde tak snaží o jasnou věc – zdiskreditovat *starý režim* a pokusit se čtenáře přesvědčit, že nastává jiná éra. To můžeme vidět i na závěru článku, kde se srovnával jednotlivé činnosti politických stran, ze

¹²³ KOŘALKA, Jiří. Československá sociálně demokratická strana dělnická. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol. *Politické strany. I. díl*. S. 229.

¹²⁴ SOUKUP, František. Sociální demokracie v novém parlamentě. *Akademie: revue socialistická*. 1907, roč. 12. S. 51.

¹²⁵ Více např. v: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XII.b (1890-1918)*. Ed. BOROVIČKA, Michael, KAŠE, Jiří, KUČERA, Jan P. a Pavel BĚLINA. Praha: Paseka, 2013. S. 203-212.

kterého vyšla ta jeho nejproduktivněji.¹²⁶ Stejný problém našel v činnosti zemského sněmu, neboť „*kde byl dříve zemský parlament, je dnes atmosféra hřbitova, mrtvolné ovzduší mrtvého domu*“.¹²⁷ Ve volbách do zemského sněmu byl stále uplatňován kuriový systém využívaný až do konce monarchie, ve kterém právě Soukup viděl zásadní překážku pro činnost samotné instituce a pro vyrovnání mezi Čechy a Němci (národnostní vyrovnání).

Sociální demokracie ve svém politickém směru kladla od počátku velký důraz na uzákonění všeobecného a rovného volebního práva. To se promítlo do Soukupových článků a rovněž zde v Akademii. Zdůrazňoval především nutnost, aby se všechny složky společnosti, tzn. i vrstvy méně majetné, podílely na rozhodování ve státě. Z jeho pohledu je to velmi logické stanovisko. Uvědomíme-li si jeho rodinné zázemí, tak bylo spíše chudší. Soukup měl zároveň vysoké vzdělání a ambice, a proto se chtěl na správě také podílet, což mu mělo být díky všeobecnému volebnímu právu umožněno. V Soukupově blízké minulosti však toto neplatilo, a proto to bral jako jednu z hlavních překážek, která brání lidem na jejich cestě k samostatnosti ve smyslu vlastního rozhodování o sobě samém. Toto je jedna ze základních myšlenek sociální demokracie, která je velmi pochopitelná, všimneme-li si sociálního původu většiny sociálních demokratů. Soukupovy práce jsou proto do roku 1907 protkané požadavkem zavedení všeobecného a rovného volebního práva, což však pro něj nebyla konečná stanice. Byl vždy ale reformista, ne revolucionář.¹²⁸

Splnění této podmínky ho nadále vedlo ke snaze a touze po vyrovnání mezi Čechy a Němci. Tento národnostní smír však neměl být pouze na poli kulturním a společenském, ale i na území hospodářské kooperace a spolupráce. V tehdejší době byla podle něj společnost rozdělena na buržoazii a proletariát, což nedával nikomu za vinu – tento stav byl zapříčiněn „*vlastní hospodářskou soustavou*“,¹²⁹ která vycházela ze státního zřízení. V jeho době (tzn. roku 1897) dávno skončila liberální éra Vídně v otázce hospodářství kvůli krizi z roku 1873. Stát potřeboval udržet všechny složky ve stabilitě, tzn. i ty dělnické, což ale znamenalo zavádění jistých ochranných zákonů v pracovních, sociálních a hospodářských

¹²⁶ SOUKUP, František. Sociální demokracie v novém parlamentě. *Akademie: revue socialistická*. 1907, roč. 12. S. 52-53.

¹²⁷ SOUKUP, František. Mrtvý dům mrtvého království. *Akademie*. 1907, roč. 12. S. 14; zemský sněm ale nemohl být příliš iniciativní kvůli obstrukci, více o zemském sněmu v: KAZBUNDA Karel. *Otázka česko-německá v předvečer války: zrušení ústavnosti země České tzv. annenskými patenty z 26. července 1913*. Praha 1995.

¹²⁸ Příklady jen z *Akademie*: Revoluce v Čechách. *Akademie*. 1897, roč. 1. S. 197.; Boj plemen a tříd. *Akademie*. 1897, roč. 1. S. 338.; Celý článek: Zájem a povinnost koruny – v rakouské revoluci. *Akademie: revue socialistická*. 1903, roč. 8. S. 241-246.; O potřebě všeobecného a rovného volebního práva v zemském sněmu rovněž: Mrtvý dům mrtvého království. *Akademie*. 1907, roč. 12. S. 14-18.

¹²⁹ SOUKUP, František. Revoluce v Čechách. *Akademie*. 1897, roč. 1. S. 194.

záležitostech.¹³⁰ Socialisté však už v 80. letech měli sami jasnou představu jak dále postupovat a získávat větší podíl na hospodářství a politice, což stát nechtěl dovolit, a proto zaváděl rovněž značné represe vůči samotnému politickému hnutí.¹³¹ Vznikaly tak stále větší rozpory mezi těmito složkami, které nadále propasti mezi *třídami* prohlubovaly.¹³² Na všechny problémy upozorňovaly i články socialistů, jako u Františka Soukupa. Ačkoliv psal, že je to boj nezaviněný žádnou současnou politickou stranou, všichni se musí na vzniklou situaci připravit a počítat s ní. Velká skupina dělnictva zde prostě existuje, a tak to musí vláda a všechny strany akceptovat jako fakt.¹³³ Proto boje mezi sebou samými a Čechy a Němci, které označuje na poli hospodářském jako boj tříd, nejsou nesmyslem, protože se jedná o ryze ekonomické a hospodářské soupeření. Naproti tomu tzv. plemenný boj, který lze definovat jako společenský a kulturní boj, je už dnes (1897) nesmyslný, protože „*dnes při tak ohromném, po staletí trvajícím mísení plemen, jež nedotklo se do té míry jenom židů a cikánů, nemůže nikdo o sobě říci, že by byl plnokrevným Čechem nebo Němcem. Čechem nebo Němcem nás teprve tvoří poměry, v nichž vyrůstáme, tedy do určité míry věc více méně náhodná – proč se tedy v této věci rozčilovat? I kultura nás ustavičně sbližuje.*“¹³⁴ Neprosazoval tedy boj nacionální, drží se myšlenky o boji vedoucím k socialismu na poli ekonomickém, hospodářském a politickém.

V tomto časopise jsou články velmi diferencované, zabývají se jinými tématy nehledě na časovou vzdálenost. Máme zde sice neustálý požadavek všeobecného volebního práva, který ale dává do souvislosti s jinými aktuálními problémy – volby do říšské rady, do zemského sněmu, panovnickou moc, volby atd., přesto role hospodářství, národnostní vyrovnání nebo aktuální politika mu zde nejsou cizí.

2.3.2 Rozhledy sociální, politické a literární

V Rozhledech se František Soukup v mnou sledovaném období soustředil především na jedno téma – na kritiku mladočeské strany, jejíž éra je podle něj u konce. Kdysi byla stranou, která měla nové a originální požadavky (hlavně odlišné od staročechů), a proto byla pro nové voliče atraktivní – to bylo ale v šedesátých a sedmdesátých letech. To nebylo zcela

¹³⁰ Ochranné dělnické zákonodárství 80. let 19. století: 1885 dělnická novela, 1888 zavedeno nemocenské pojištění, a další. In: MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha 2003. S. 244-246.

¹³¹ ŠOLLE, Zdeněk. *Dělnické hnutí v českých zemích koncem minulého století (1887-1897)*. Praha 1951. S. 63-71.

¹³² URBAN, Otto. *Kapitalismus a česká společnost. K otázkám formování české společnosti v 19. století*. Praha 2003. S. 127-129.

¹³³ SOUKUP, František. *Revoluce v Čechách. Akademie*. 1897, roč. 1. S. 193-194.

¹³⁴ SOUKUP, František. *Boj plemen a tříd. Akademie*. 1897, roč. 1. S. 339.

překvapivé, neboť i „v manifestě tom odsuzována mladočeská strana naprosto a vypovídal se jí boj“.¹³⁵ Kdysi otevřená liberální strana se vzdala svého výsadního postavení a stala se pro současnost konzervativní pouze proto, že se nedokázala v průběhu svého trvání a vývoje ani v dílčích věcech změnit. Nepoupravila své cíle, program, nedokázala se přizpůsobit novým podmínkám a novému světu kvůli neměnnosti výkonného výboru, který ovládali stále stejní politici, co v době své největší slávy. V této charakteristice tak vidíme z jeho pohledu hlavní příčinu *úpadku* mladočešství a nástupu a rozvoje socialistických stran.¹³⁶ Ke cti jim přiznává pouze to, že se v programu nově zaměřila na několik detailů týkajících se rolnictva, a že je uznala za podstatnou součást národa.¹³⁷ Ve skutečnosti v programu mladočeské strany lze dohledat řadu větších změn. V svolání k volbám do českého sněmu z roku 1895 najdeme nejen obměnu volebních řádů, ale také možné řešení hospodářských a rolnických témat – zřízení skladišť pro přebytky sklizně, snížení úroků, lepší získání úvěrů, odstranění škodlivých kartelů, sociální otázku ve smyslu úprava pojištění a mnoho dalších.¹³⁸ Ačkoliv podněty nebyly zrovna *revolučního* charakteru, jak si asi sociální demokraté představovali, nemůže se jim odepřít, že by toto téma opomenuly, jak tvrdí Soukup. Pro mladočechy v roce 1895 toto téma nebylo ani primární – snažili se za každou cenu prosadit volební reformu, zároveň však také přežít rozpad koaliční vlády.¹³⁹ Všeobecné volební právo mladočeská strana prosazovala již od svého vzniku.¹⁴⁰

V souvislosti s mladočeskou stranou se Soukup opět dotkl volebního práva, úlohy a volebního programu mladočechů.¹⁴¹ Zaměřoval se už konkrétně na chyby, které poškozovaly český národ a politickou scénu, přičemž užitečnost stran odvodil z úspěšnosti prosazování mladočeských návrhů podaných v poslanecké sněmovně a v zemském sněmu. Podle něj to nebylo nic jiného než karikatura, kdy bezduché projevy nestálo ani za to poslouchat.¹⁴² „*Propast mezi Staročechy a Mladočechy stále mizí*“.¹⁴³

¹³⁵ SRB, Adolf. *Politické dějiny národa českého od roku 1861. Díl 2: Od nastoupení Badeniova do odstoupení Thunova*. Praha 1901. S. 41.

¹³⁶ *Rozhledy* ze dne 20. října 1895. S. 54.

¹³⁷ *Rozhledy* ze dne 17. listopadu 1895. S. 120.

¹³⁸ ŠKARDA, Václav. *Národní strana svobodomyslná a její program*. Praha 1897. S. 115-117.

¹³⁹ URBAN, Otto. *Česká společnost*. S. 439-446.

¹⁴⁰ V jednotlivých programech: *Politické programy českých národních stran v letech 1860-1890*. Ed. CIBULKA, Pavel. Praha 2000.

¹⁴¹ „V září 1905 se pro požadavek všeobecného rovného hlasovacího práva vyslovila mladočeská strana.“ In: URBAN, Otto. *Kapitalismus a česká společnost*. S. 207.

¹⁴² Pro rok 1895 srovnáme v: Sněm království českého. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. Parlament České republiky, © 1995-2013 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/index.htm>.

¹⁴³ *Rozhledy* ze dne 20. února 1896. S. 330.

Jeden Soukupův článek se však výrazně lišil od ostatních. Nebyl politický v pravém slova smyslu, měl spíše společenský, obranný charakter. Bránil se v něm útoku od jistého *pana Ch.*, který svůj příspěvek uveřejnil v České Stráži, kde napadal Františka Soukupa a celou generaci Rozhledů, autory, redaktory a jejich spolupracovníky, že oni sami se stávají mladočechy. Pan Ch. tvrdil, že pouze lid balamutí svými frázemi, které jsou omílané dokola, ale žádný reálný a podstatný skutek, který by situaci opravdu změnil, není vidět. Soukup se sice snažil bránit, ale neuváděl konkrétní případy, v čem by se autor mohl mýlit. Článek je o to zajímavější, neboť sám Soukup se zde ocitl v situaci, do které pravidelně dostával mladočeskou stranu. Pokud zde mohl ukázat a vyzdvihnout úkony, ve kterých se od mladočechů odlišoval, a neudělal to, ukazuje to buď na jeho neschopnost bránit se přesvědčivým argumentům, nebo na prostý fakt, že se vlastně nic nezměnilo. Snažil se pouze apelovat na morálku pana Ch. a celé společnosti, protože neopomenul zdůraznit, že tito *noví mladí* se nemají snažit být pouze generací kritiky a hledat chyby na ostatních a nedělat žádná vlastní rozhodnutí, protože to stejně k ničemu nevede. Podíváme-li se však na Manifest České moderny, který sám Soukup podepsal, jedním z hlavních hesel je slovo kritika, tudíž je vidět, že si zde protiřečí v tom smyslu, že nabádá k něčemu, co sám podepsal jako přínosné.¹⁴⁴ V tomto konkrétním případě však Soukup neměl pravděpodobně možnost odpovědět jinak.

2.3.3 První Máj

Články v Českých májových listech měli svým charakterem zcela agitační charakter. Ať už se jednalo o cílený nátlak, nebo o vlastní rozhodnutí, zde se Soukup projevil jako pravý sociální demokrat, který se svými články snažil v praxi přiblížit prostému dělníkovi (pro ně byly texty primárně určeny). Nejčastějším tématem v Prvním Máji je téma socialismus v kontextu národního a národnostního vývoje. Dělnictvo jako základ společnosti podle něj tvoří národní základ už jen z toho důvodu, že je co do množství nejpočetnější. Ačkoliv si postupně získalo pozice a zastoupení všude (dokonce i ve státě – čímž myslí parlament), nelze ještě o národním státě hovořit, neboť stále existují třídy a tudíž i nerovné sociální podmínky, které *blaženému* stavu brání.¹⁴⁵ Ani církev nepomáhá k překonání odlišností, které pnou ve vzájemných vztazích, neboť sama instituce církve není nakloněna beztřídnosti, protože nechce prosazovat radosti života a neinklinuje k poznání. Už od *vzniku* je totiž založena na dogmatech, která nelze se základy socialismu sloučit.¹⁴⁶

¹⁴⁴ *Rozhledy* ze dne 19. května 1896. S. 536-539.

¹⁴⁵ Kus proletářského kréda. *První Máj* z roku 1899.

¹⁴⁶ Vítězný žalm proletářů. *První Máj* z roku 1898.

Toto téma se opakuje ve všech příspěvcích, které Soukup napsal. Shrnul vždy nejvíce provokativní témata tehdejší doby a vyzdvihnul pokroky, které však nemusely a nebyly zásluhou sociální demokracie, ačkoliv by se mohlo zdát, že je tak prezentuje – např. zrušení novinového kolku v roce 1899 vidí jako výsledek díla proletariátu, který se o to nejvíce zasloužil.¹⁴⁷ Na druhou stranu si musíme uvědomit, že František Soukup byl politik. Každý úkol a každý krok, byť jen z části ovlivněný nějakou stranou, se politikem presentoval jako obrovský úspěch vlastní politické strany, příp. jeho samého. Nemůžeme tedy očekávat, že by Soukup byl výjimkou.

¹⁴⁷ „Pomohli jsme nejvíce svobodě tisku a povalili novinová a kalendářní kolek.“ *První Máj* z roku 1900. S. 1.

3 Ve jménu boje za všeobecné hlasovací právo

3.1 Na přelomu století (1896-1903)

Jak již bylo řečeno, František Soukup byl již před svým vstupem do strany, tedy ještě jako radikálně pokrokový student, trestán za přestupky, které byly spojené s jeho projevy na shromážděních, a které „u zdejšího c.k. okresního soudu pro přestupky obžalován pro přestupek ..., aniž by výsledek tohoto trestního řízení zde znám byl“.¹⁴⁸ Často tak výsledek ani průběh procesu nelze dohledat, což ukazuje na skutečnost, že ho úřady zatím monitorovaly jako nevýraznou osobnost. V pozdějších letech se toto už nestávalo tak často. Co se týče různosti obžalob, nenalezneme zde přílišnou četnost. Do roku 1900 lze uvést jeden příklad za všechny, který se de facto neustále opakoval. Dne 28. ledna 1900 se dopustil přestupku během svého projevu na Kladně, ve kterém vyjadřoval *odpor k vládě*. Tvrdil, že činnost vlády je nelogická a nesmyslná, a to bylo bráno jako urážka na cti jednotlivých jmenovaných orgánů.¹⁴⁹ Situaci mu pokaždé ztěžovala skutečnost, že i během prošetřování se nadále účastnil dalších shromáždění, která svým obsahem vyjadřovala podobné urážky. Soukup byl údajně upozorněn, aby se zdržoval dalších veřejných projevů, což neudělal, a to bylo bráno v dalších soudních řízeních jako přitěžující.¹⁵⁰ V devadesátých letech se však do centra jeho zájmu dostane záležitost, která poznamená celou jednu dekádu Soukupova života – všeobecné volební právo.

Mladočeská strana měla požadavek o změně volebního práva zakotven již během svého vzniku roku 1874. Do konce 80. let však neměla potřebu se jím podrobněji zabývat. Změna nastala ve chvíli, kdy na stejnou věc začaly narážet i další politické strany (právě sociální demokracie) a ostatní frakce společnosti (např. pokrokáři).¹⁵¹ Oficiální stanovisko přednesl v poslanecké sněmovně mladočech Jan Slavík až v březnu roku 1893,¹⁵² a to nakonec donutilo i ostatní politické strany se k situaci vyjádřit. Čs. sociální demokracie tak učinila na svém organizačním sjezdu v prosinci 1893 v Českých Budějovicích. Rezoluce o taktice strany se zakládala na dvou požadavcích – na prosazení osmihodinové pracovní doby a na zavedení

¹⁴⁸ NA, PP 1921-1930, sign. S 48/10, kart. 421, č. j. 15169/1899. Presidium místodržitelství dne 10. září 1899.

¹⁴⁹ NA, PP 1921-1930, sign. S 48/10, kart. 421, č. j. 6127/1900. Okresní hejtmánství policejnímu ředitelství v Kladně dne 13. března 1900.

¹⁵⁰ NA, PP 1921-1930, sign. S 48/10, kart. 421, č. j. 69094/1900. Policejní ředitelství místodržiteli dne 14. dubna 1900.

¹⁵¹ KŘEN, Jan. *Konfliktní společenství. Češi a Němci 1780-1918*. Praha 2013. S. 206.

¹⁵² 682 der Beilagen zu den stenografisches Protokollen des Abgeordnetenhauses. XI. session, 225. (Abend) Sitzung, um 19. März 1893. Dostupné z: <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=spa&datum=0011&size=45&teil=0043&page=40263>, SLAVÍK, Jan. *Proč se dovoláváme českého státního práva?* Praha 1897.

všeobecného hlasovacího práva jako základního hospodářského a politického požadavku. Oboje se strana nebude bát prosadit i stávkovou formou.¹⁵³ Toto vyjádření však bylo zveřejněno pozdě – až devět měsíců od mladočeského návrhu v poslanecké sněmovně. Problém však byl, že dělnictvo již Slavíkův návrh znalo z novin a od dělnické strany očekávalo rychlejší reakci, které se jim ale nedostalo. Ačkoliv v novinách socialisté hovořili o nutné generální stávce, která bude jistě zárukou prosazení volební reformy, tak to neuskutečnili. Tím mátlí své voliče, kteří si od generální stávky slibovali zlepšení své situace.¹⁵⁴

Změna volebního práva byla tak velkým tématem a zároveň konfliktem zúčastněných stran (ať už Čechů a Němců či aristokracie vs. dělnictvo), který otrásl několika vládami nejen v 90. letech. Zasáhlo to i jednu z nejstabilnějších – vládu ministerského předsedy Eduarda Taaffeho. Jeho návrh volební reformy vytvořil silnou majoritu složenou hlavně z konzervativců a německých liberálů, o kterou sice vždy stál, avšak tato skupina se obrátila proti němu. Úkol sestavit novou vládu dostal v listopadu 1893 kníže Alfred Windischgrätz, jehož vláda neměla rozhodně tak dlouhého trvání jako jeho předchůdce.¹⁵⁵ O novou volební reformu se tak postaral až Kazimír Badeni, jehož návrh nepřinášel tolik výhod pro dělnictvo jako Taaffeho pokus o reformu.¹⁵⁶ To už se ale socialisté postupně smiřovali s tím, že nebude uskutečněna podle jejich představ.¹⁵⁷ „*K dosavadním čtyřem kuriím zaváděl, jak to navrhovala již volební oprava koaliční vlády, novou kurii, pátou, v níž však měli mítí právo voliti všichni mužští voličové z druhých čtyř kurií a vedle nich ti muži, kteří nenáleželi k čeledi, dosáhli věku 24 let, byli svéprávní a bydlili ve volebním okrese nejméně 6 měsíců přede dnem vypsání voleb.*“¹⁵⁸ Návrh reformy byl podán 15. února 1896 a nové volby se konaly v prvních čtyřech kuriích 20. března 1897. Volby v páté kurii proběhly samostatně a to již 12. března 1897, kde se očekával zápas hlavně mladočechů a sociálních demokratů.¹⁵⁹

¹⁵³ ŠOLLE, Zdeněk. *Dělnické hnutí v českých zemích koncem minulého století (1887-1897)*. Praha 1954. S 181-183.

¹⁵⁴ BENEŠ, Jakub. Czech Social Democracy, František Soukup, and the Habsburg Austrian Suffrage Campaign 1897-1907. Toward a New Understanding of Nationalism in the Workers' Movements of East Central Europe. *Střed.* 2012, roč. 4, č. 2. S. 16.

¹⁵⁵ URBAN, Otto. *Česká společnost*. S. 424-425; více o Windischgrätzovi: WAKOUNIG, Marija. *Windisch-Graetz: ein Fürstenhaus im 19. und 20. Jahrhundert*. Wien 1992.

¹⁵⁶ O Badenim více: LAZUGA, Waldemar. „*Rzady polskie*“ w Austrii: *kabinet Kazimierza hr. Badeniego 1895-1897*. Poznaň 1991.

¹⁵⁷ VÁVRA, Jan. Československá sociální demokracie a pátá volební kurie (1896-1897). *AUC: Philosophica et Historica* 3/1982. *Studia Historica* XXV. S. 72.

¹⁵⁸ TOBOLKA, Zdeněk. *Politické dějiny československého národa od r. 1848 až do dnešní doby. Díl III. 1879-1914, část 2. 1891-1914*. Praha 1936. S. 98.

¹⁵⁹ *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XII.b (1890-1918)*. S. 106-107.; SEWERING-WOLLANEK, Marlis. *Brot oder Nationalität?: nordwestböhmische Arbeiterbewegung im Brennpunkt der Nationalitätenkonflikte (1889-1911)*. Marburg 1994. S. 138-140; sám Soukup o volebním boji pokládá

Oficiální stanovisko sociální demokracie přijaté na II. sjezdu v květnu 1896 však nebylo vůbec příznivé. Rezoluce totiž považovala zřízení V. kurie jen za jakousi záplatu, skrz kterou bude možno agitovat za vydobytí rovného, přímého a tajného volebního práva. Vyzývala zároveň ke zřizování volebních výborů, které budou příslušnou agitaci v okresech provádět.¹⁶⁰ Jedna z takovýchto volebních komisí byla zřízena v nedalekém rodném městě Soukupa – v Kolíně, kam byl on a další řečník jménem Toužil pozván k propagaci příslušného požadavku. Shromáždění se konalo již 7. února 1897 a úředník okresního hejtmanství si průběh schůze podrobně zaznamenal, ačkoliv se nelišil od stovky jiných. Zvláštní však je, že nejvíce ho zaujalo, že letáky s nadpisem *Pracující lide českoslovanský!* tiskla Dělnická knihtiskárna v Praze, přičemž se pozastavil nad propojenosti mezi Prahou a okresními a menšími městy, očividnou kritiku volebního práva jako takovou však vůbec neřešil.¹⁶¹

Důležitým okamžikem ve vývoji strany se stalo první vstoupení na říšskou radu. Pět sociálních demokratů, i přes svou nespokojenost, do poslanecké sněmovny pochopitelně šlo. Soukup tehdy zvolen nebyl, do Vídně však jel ve funkci tajemníka strany a hlavního dopisovatele z Vídně do Práva lidu, což vykonával téměř celý rok.¹⁶² Jeho *podpis* můžeme vidět např. na zprávách těsně před Badeniovým pádem, neboť forma článků a často i celé věty se následně opakují v jeho brožurách.¹⁶³

Sociálně demokratičtí poslanci se neblaze zapsali hned na prvním zasedání poslanecké sněmovny dne 30. března 1897, kde přednesli ústy Josefa Steinera tzv. protistátoprávní prohlášení.¹⁶⁴ Projev, kterým se jednoduše chtěli programově vymezit vůči tehdejšímu politickému proudu (a jejím představitelům – mladočechům), byl podán takovou formou, která zabraňovala do budoucna spolupráci nejen českým stranám na říšské radě, ale také jakékoliv dohody s rakouskou sociální demokracií.¹⁶⁵ Toto prohlášení česká politika brala jako zradu, která ještě po dlouhou dobu stála v cestě ve spolupráci s ostatními stranami. Začala rovněž honba za ideovým autorem, přičemž tato paranoia došla tak daleko, že byl

svědectví: SOUKUP, František. *Zápas o Prahu. K historii českých politických bojů v Praze, Karlíně a Smíchově v V. kurii ve dnech 12. a 16. března léta páně 1897*. Praha 1897.

¹⁶⁰ *Politické programy Československé a Československé sociálně demokratické strany dělnické 1878-1948*. Ed. PROKEŠ, Petr. Praha 1999. 44.

¹⁶¹ NA, PP 1921-1930, sign. S 48/10, kart. 421, č. j. 64/1897. Josef Wandführer okresnímu hejtmanství dne 18. února 1897.; Více o tématu: URBANITSCH, Peter. Zum Verhältnis von Staatsmacht, (politischen) Vereinen und Parteien. In: *Brennpunkt Europa. Festschrift für Helmut Rumpler zum 65. Geburtstag*. Ed. BURZ, Ulfried, DERNDARSKY, Michael a Werner DROBESCH. Klagenfurt 2000. S. 279-304.

¹⁶² TOBOLKA, Zdeněk. *Za svobodu a socialismus*. S. 25.

¹⁶³ Např. *Právo lidu* z 27. listopadu 1897. Prvních několik stran.

¹⁶⁴ Stenographisches Protokoll des Haus der Abgeordneten. XII. Session, 2. Sitzung, am 30. März 1897. S. 15-16.; Více v: HOUSER, Jaroslav. Státoprávní programy na přelomu století. *PHS*. 1971, roč. 15. S. 45-64.

¹⁶⁵ Svůj postup se snažili obhajovat i po letech, např. BERNER, Arnošt. *Socialisté a mladočeši v parlamentě: historicko-politické srovnání*. Praha: Zář, 1901.

obviňován každý, kdo mohl mít jakékoliv kladné vztahy, příp. sympatie k sociálně demokratickému hnutí, jako byl například i T. G. Masaryk.¹⁶⁶ Je pravdou, že sympatie TGM k socialismu byly nepopíratelné a známé, co se však týče sympatií sociálních demokratů k TGM, nebyla situace zcela jednoznačná, a tak není pravděpodobné, že by byl o něco takového vůbec požádán. Ve straně se navíc vytvořily jakési dvě frakce rozdělené podle kladné či záporného vztahu k němu, které o sobě navzájem věděly, ale nedokázaly se ani tak dohodnout na jednom stanovisku.¹⁶⁷

3.2 Přelomová léta (1904 – 1907)

Jeden ze základních požadavků českého dělnictva byla demokratizace volebního práva, která však nepřicházela odnikud. Hospodářská krize 90. let, která připomněla největší krizi 70. let, byla jednou z příčin tohoto jednání, neboť mzdové výluky, akce státu, které zdražovaly potraviny, a obecná nespokojenost vedly k propojení hospodářské a politické oblasti.¹⁶⁸ Heslem dělnictva se tak stalo: s volebním právem můžeme změnit své životní podmínky k lepšímu.¹⁶⁹ Česká strana se snažila zakomponovat všechny příčiny nespokojenosti obyvatel do svých programů a zároveň se dohodnout s rakouskou sociální demokracií na formulování společného stanoviska, což se promítalo i do všech rezolucí, které vydávala mezi léty 1903 až 1904.¹⁷⁰ K jednotnému výsledku však zatím nedospěly, i když se o nich jednalo i na X. celoříšském sjezdu sociální demokracie v Rakousku 30. října 1905.¹⁷¹ Proto se česká strana rozhodla sama formulovat jasně své stanovisko na přelomu října a listopadu roku 1905 na VI. sjezdu stran v Prostějově, kde volala po zvýšení aktivity a výkonnému výboru zcela nekompromisně uložila dohodnout se se svou starší rakouskou sestrou. Rezoluce zacházela i do takových detailů, že požadovala odvádění „dobrovolných darů a příspěvků, z kterých by byla živena propaganda, poskytována právní ochrana a podpora obětem boje za rozšíření volebního práva“, ¹⁷² tzn., že počítala i s přestupky a tresty za své konání. Byla dokonce vypracována pravidla o poskytování právní ochrany z vězeňského fondu strany, která přesně stanovovala, kdo má a dokonce nemá na ochranu

¹⁶⁶ PENÍŽEK, Josef. *Česká aktivita v letech 1878-1918. Díl II. (1887-1897)*. Praha 1931. S. 339.

¹⁶⁷ VOLF, Miroslav. *Naše dělnické hnutí v minulosti*. Praha 1947. S. 199.; Masaryk sám v brožurce: MASARYK, Tomáš Garrigue. *Právo historické a přirozené*. Praha 1900.

¹⁶⁸ JAKUBEC, Ivan a Zdeněk JINDRA. *Dějiny hospodářství českých zemí: od počátku industrializace do konce habsburské monarchie*. Praha 2006. S. 113, 170-171.

¹⁶⁹ *Prameny k revolučnímu hnutí a ohlasu první ruské revoluce v českých zemích v letech 1905-1907: rok 1905*. Ed. KODEDOVÁ, Oldřiška. Praha 1959. S. 9-10.

¹⁷⁰ URBAN, Otto. *Česká společnost*. S. 519.

¹⁷¹ AČSSD, fond 70 ČSDSD (1874-1921), arch. jednotka 23, X. sjezd 30.X.1905 ve Vídni. Protokol: „Gesamtparteitag der socialdemokratischen Arbeitpartei Oesterreichs in Wien 1905.“ Část: „Die österreichische Krise und das Wahlrecht.“

¹⁷² *Politické programy Československé...* S. 63.

právo.¹⁷³ Toto stanovisko bylo schváleno nejen českým, ale i německým dělnictvem žijícím v Čechách, což dokazuje společná zemská konference 22. – 23. července 1905 v Praze organizována za českou stranu Soukupem a Ludvíkem Austem, neboť výsledek konference je totiž prakticky shodný s prostějovským programem o několik měsíců později.¹⁷⁴

Do roku 1905 se situace postupně stupňovala a sociální demokracie pořádala stále více táborů. Sám Soukup se účastnil mnoha z nich, přičemž nejvíce vynikl dne 16. října 1904. Vše začalo jako manifestace za všeobecné volební právo, které probíhalo formou průvodu (asi 1500 lidí), v jehož čele stál Soukup, a který se táhl od Prašné brány až na roh Václavského náměstí, kde se nacházela kavárna *Wien*. Soukup, jak sám uvedl u soudu, vystoupil do prvního patra a měl *ostrý* projev na téma všeobecné volební právo, přičemž se dopustil přestupku v zákoně o shromažďovacím právu. Jeho spolupachatel byl kameník Antonín Zápotocký, který se měl provinít tím, že uklidňoval dav, aby bylo Soukupa lépe slyšet.¹⁷⁵ Původní trest za Soukupův projev byl 40 Korun peněžité pokuty. Odvolací soud ho však následně obvinění zprostil, neboť se nemohlo prokázat, že ačkoliv shromáždění organizoval, zamýšlel z něj udělat takovou masovou demonstraci, jaká později nastala. Druhým důvodem pro zproštění bylo, že ačkoliv Soukup řečnil z prvního patra kavárny, nelze podle nich hovořit o shromáždění pod širým nebem, neboť dav se stále pohyboval – postupoval stále ulicí k Václavskému náměstí.¹⁷⁶ Místodržitel poukazuje na nevhodnost postupu, neboť takovéto tresty jsou podle něj zcela nepřiměřené k obvinění. Stěžuje si na bezvýznamnost stížnosti, takže celý proces vlastně charakterizuje jako zbytečnou námahu.¹⁷⁷ Soukup si však evidentně přílišné ponaučení z toho, že tak snadno vyvázl, nevzal, neboť již o čtyři dny později měl další projevy na téma: *útok pražské policie na bezbranný lid*.¹⁷⁸

Tento samostatný příklad sice nebyl přelomovou změnou v jednání strany, ale do roku 1905 existovalo více takových případů, které už dohromady nutily k zamyšlení se nad vytyčeným postupem. Soukupovo shromáždění se tak stalo takzvanou poslední kapkou, tudíž v důsledku tohoto a více podobných příkladů se začala pomalu měnit strategie a plány strany

¹⁷³ AČSSD, fond 70 ČSDSD (1874-1921), arch. jednotka 42. Pravidla o poskytování právní ochrany z vězeňského fondu českoslov. sociálně demokratické strany dělnické v Čechách a pokyny organizační.

¹⁷⁴ *Právo lidu* ze dne 24. července 1905.; o protiněmeckých demonstracích v Praze také: WINGFIELD, Nancy M. *Flag wars and stone saints: how the Bohemian lands became Czech*. Cambridge 2007.

¹⁷⁵ PERNES, Jiří. *Nejen rudé prapory aneb Pravda o revolučním roce 1905 v českých zemích*. Brno 2005. S. 160-161.

¹⁷⁶ PM 1901-1910, sign. 8/1/23/1, kart. 3572, č. j. 10 254/1905. C.k. okresní soud pro přestupky v Praze dne 12. dubna 1905.

¹⁷⁷ PM 1901-1910, sign. 8/1/23/1, kart. 3572, č. j. 3024/1905. Presidium místodržitelství v Praze dne 15. června 1905.

¹⁷⁸ PM 1901-1910, sign. 8/5/40/2, kart. 3847, č. j. 7507/1905. Páda / k. k. Polizeikonzeptspraktikant dne 20. října 1905.

do budoucna. Jelikož bylo odročeno zasedání českého zemského sněmu (i přes očekávání), strana navrhla, což však původně nevzešlo z jejích kruhů (nechala se inspirovat), aby se jednání přesunulo ze zemského sněmu na říšskou radu a volební právo bylo prosazováno na úrovni ne zemské, ale celého Rakouska. S všeobecným volebním právem do říšské rady totiž také přišel požadavek stejného práva do zemských sněmů, což vyšlo hlavně od návrhu vlády Paula Gautsche.¹⁷⁹ Strana mezitím vytvořila pravidla, která měl dodržovat každý její člen během manifestací, aby nedošlo ke zbytečným zatýkáním vůdců sociální demokracie. Vážnost úmyslu byla dokázána jednáním exekutivního výboru strany dne 17. října 1904, která se usnesla na vytvoření oběžníku, který měl koncipovat Soukup a Antonín Němec (Soukup kvůli svým zkušenostem a jako přímý účastník demonstrace 16. října). V oběžníku byla vytvořena pravidla, která se vztahovala na vznik, průběh a organizaci všech shromáždění. Negativně se vymezovala vůči situaci, která nastala 16. října 1904, a na které byl Soukup hlavním mluvčím. Pravidla měla být strukturována tak, aby policie neměla možnost napadnout právně průběh shromáždění a jedince, kteří se jich účastní – např. demonstrace plánovat až po veřejném shromáždění (což bude oznámeno až na poslední chvíli); snažit se postupovat tak, aby nevznikala panika a policie tak neměla důvod zasahovat násilně; zbytečně neprovokovat nadávkami ozbrojené moci, atd.¹⁸⁰

Na počátku roku 1905 se do těchto událostí vmísil podstatný radikalizující prvek v podobě lednové ruské revoluce („Krvavá neděle“). Socialistické noviny navíc nešetřily své čtenáře uklidňující zprávami – naopak rozdmýchávaly situaci pomocí článků podporujících revoltu, díky kterým lze podle nich dosáhnout požadované změny, a které Rusko charakterizovaly jako spřátelenou zemi, ze které si lze vzít příklad. Články jako „*Pražské dělnictvo bojujícím ruským bratřím*“ vyjadřující téměř neomezenou úctu a obdiv poukazovaly na četné a hlavně úspěšné manifestace ruských dělníků za svá práva, které se čeští socialisté pokoušeli mnohdy napodobit. Jedna taková se konala i 29. ledna 1905, kde František Soukup byl opět jeden z hlavních řečníků. Nejenže kritizoval noviny, které s ruskou revolucí nesouhlasily (to bylo u něj zcela běžné), opřel se i o národní socialisty, konkrétně Václava Klofáče, jako spolupracovníky ruské vlády.¹⁸¹ Cíl jeho kritiky tak zde výjimečně vybočuje ze stanoveného pořádku, neboť obvykle mladočeši jsou nejnepřátelštější stranou, jejíž zájem je

¹⁷⁹ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ (1889-1921)*. S. 69.

¹⁸⁰ *Prameny k revolučnímu hnutí. Rok 1905*. Dokument č. 32. S. 76-78.

¹⁸¹ *Právo lidu* z 30. ledna 1905.

pouhou iluzí a slepým přáním jejích voličů (ne však v případě volební reformy, tu mladočeši vždy podporovali).¹⁸²

Sociálně demokratická strana však nepovažovala krvavý typ revoluce za vhodný prostředek k dosažení svého cíle. Chtěla se omezit na generální stávku, která vzniku ruské situace v Rakousku zabrání, a přesto by výsledek vedl k prosazení všeobecného volebního práva. Díky tomuto právu by pak ani nebyla šance jakýkoliv typ revoluce prosadit, neboť masových shromáždění a manifestací by nebylo zapotřebí, neboť boj za práva dělníků by se přesunul do poslanecké sněmovny. Ačkoliv výsledný stav uspořádání společnosti, který požadovali (tzn. socialismus), by se zatím nenaplnil, byl by to však nástroj a další krok k jeho prosazení.¹⁸³ Pomoci k tomu měla i již zmíněná konference českých a německých sociálních demokratů, která se konala v Praze v červenci 1905, a kde se měl dohodnout společný postup, příp. taktika, jak nadále postupovat, avšak bez *krvavých okolností*. Nelze tedy věřit tomu, že sociální demokracie „*správně viděla v ruské revoluci příklad a zesilovala svůj revoluční postup*“.¹⁸⁴ Viděla vzor ve snaze prosadit aktivní politiku, ale ne násilnou; revoluční, přesto diplomatickou.

Červnové události na křižníku Potěmkin odstartovaly novou a silnější vlnu shromáždění a projevů, které co do počtu nelze ani spočítat.¹⁸⁵ František Soukup byl v těchto událostech velmi aktivním spolupracovníkem. Účastnil se mnoha podstatných shromáždění, která pomohla prosadit vytoužený cíl. V měsících mezi zářím a listopadem 1905 cestoval střídavě mezi Prahou a Vídní, účastnil se manifestací po boku Masaryka (první už 24. září), společné celorakouské konference sociální demokracie 30. října 1905, zlomových dní na počátku listopadu a dokonce generální stávky 28. září 1905, což mělo ve společnosti (i pro něj) ohlas. Těchto několik měsíců bylo zlomovým nejen pro nový stupeň demokratizace v Rakousku, ale velmi podstatným bylo právě i pro Soukupa. V těchto dnech a v těchto letech odstartoval svou politickou kariéru, neboť jeho doménou bylo řečnění, pro které tato doba byla příhodná. Soukup navíc nezaváhal, využil situace a bylo mu to ku prospěchu. Využíval nejen své politické známosti a konexí, rovněž také svého členství v různých institucích – buď ve své straně, nebo ve spolcích. Jedním z takovýchto spolků, kde mu dali příležitost a zároveň mohl být ve spojení s dělnictvem, byl Politický klub dělnický.

¹⁸² Kritika mladočechů se u Soukupa objevuje pravidelně od 90. let: např. již: *Rozhledy* ze dne 18. března 1896. S. 394.

¹⁸³ GALANDAUER, Jan. *Bohumír Šmeral. Díl I.* S. 43-44.

¹⁸⁴ *Přehled československých dějin II. 1848-1918. Díl II. 1900-1918.* Praha 1960. S. 974.

¹⁸⁵ Soukup se účastnil mnoha z nich, ve většině hovořil o stejné věci a sledoval vždy stejný cíl. *Prameny k revolučnímu hnutí. Rok 1905.* Dokument č. 171. S. 203. Dokument č. 291. S. 299 a mnoho dalších.

Politický klub dělnický vznikl hlavně ze *zbytků* pokrokového hnutí, nedokázal se však nikdy ztotožnit s myšlenkou úplného rozchodu s rakouským dělnictvem – nevykazoval tak přehnané nacionální tendence.¹⁸⁶ Činnost byla založena hlavně na schůzích, společném organizování dělnických událostí a na pořádání shromáždění, která se vyjadřovala k aktuálním tématům, a proto má spolek v příslušné době takový význam. V lednu 1905 se začal věnovat revolučním událostem a často neopomenul jakou levicový spolek zmínit, že lid se nemůže spolehnout na informace od novin jako Česká politika nebo Národní listy, protože ty nemají stejný zájem na cíli, jak referoval již zmíněného 29. ledna 1905 i Soukup.¹⁸⁷ Jedna pro nás z nejzajímavějších schůzí Politického klubu dělnického se konala 4. listopadu 1905 na Střeleckém ostrově, kde hlavním tématem měly být říjnové události ve Vídni podané Soukupem a Antonínem Němcem jako přímých účastníků. Zpočátku vcelku *nevinné* výkřiky obou řečníků o probíhající revoluci v Rakousku a brutálním policejním zásahu ve Vídni se ze strany publika rychle změnily na urážky panovníka, které nemohl policejní koncipista Josef Přáda ignorovat. Vyzval předsedu Františka Soukupa a přítomné ke klidu, ti však byli v agresivnějším rozpoložení, takže celá akce skončila potyčkou s přítomnými policejními oddíly.¹⁸⁸ Bouře však pokračovaly i následující dny.

Dne 5. listopadu propukla demonstrace v mnoha městech, došlo ke střetům s policií, ze kterých se staly pouliční boje. To už i vláda musela uznat, že je ohrožena bezpečnost samotného státu a 6. listopadu vydala rozhodnutí o uzákonění volební reformy, které do budoucna vedlo k odstranění kurií.¹⁸⁹ František Soukup byl ve zlomových okamžicích v Praze – na Václavském náměstí, následně i ve střetech s policií Na Příkopech. Strany se i po tomto dni rozhodly v demonstracích pokračovat. Jejich cílem bylo ale pouze udržet tlak, aby svá rozhodnutí vláda splnila. Z tohoto důvodu byla i 28. listopadu zorganizována generální stávka, která však neměla předat důležité poslání, byla pouze prostředkem k udržení nátlaku, a tudíž měla být nenásilná. I tak to byla výhra, neboť generální stávka mohla být do té doby brána jako téměř utopická vize – teď, když se však ukázalo, že strany jsou schopny takovouto událost zorganizovat, měla akce větší váhu sama o sobě.¹⁹⁰ Sama sociální demokracie se snažila radikálnost v průběhu omezovat,¹⁹¹ nedokázala však pravděpodobně uhlídat všechny své členy, neboť Soukup, který se pochopitelně účastnil i této akce, svými slovy jako

¹⁸⁶ URBAN, Otto. *Česká společnost*. S. 421.

¹⁸⁷ *Prameny k revolučnímu hnutí. Rok 1905. Dokument č. 72*. S. 113-114.

¹⁸⁸ PERNES, Jiří. *Nejen rudé prapory*. S. 209-214.

¹⁸⁹ TOBOLKA, Zdeněk. *Politické dějiny. Díl III.: 1897-1914. Část 2: 1891-1914*. S. 416-417.

¹⁹⁰ MOMMSEN, Hans. *Die Sozialdemokratie und die Nationalitätenfrage*. S. 366.

¹⁹¹ GALANDAUER, Jan. *Od Haifeldu ke vzniku KSČ*. S. 74-75.

„*Rakousko buďto bude demokratickým spolkem samostatných národů – nebo ho nebude!*“ k proklamovanému klidu příliš nepřispíval.¹⁹²

Vyjednávání o změně volebního práva pokračovalo až do roku 1907, které ukončil císař svým podpisem reformy 26. ledna 1907.¹⁹³ Na únor byly vypsané volby nové, přičemž na struktuře nové poslanecké sněmovny se měl podílet každý občan (nebo alespoň některý občan všech národů). Bezpochyby to byla v tehdejší společnosti líbivá myšlenka, ale ani současníci o ní nedokázali hovořit bez pochybností.¹⁹⁴

3.3 Soukupovy postoje ohledně volebního práva

Shrneme-li stěžejní myšlenky Františka Soukupa na téma volební právo, dospějeme vždy ke stejnému závěru. Léta 1897 – 1907 byla pro něj zlomová. Dokázal se totiž přizpůsobit době a reflektovat sociální i nacionální otázky, které dělnická třída potřebovala slyšet. Ačkoliv nepřinášel svými projevy, které můžeme charakterizovat často jako patetické, nic nového a hovořil o spojení českého osudu se socialismem, ve společnosti to rezonovalo. Proto ho můžeme vnímat jako jednoho ze socialistů a demokratů, kteří svojí kariéru postavili na volebním právu, a kteří se v tomto období vypracovali tak neuvěřitelně rychlým způsobem, což se málokomu vždy podařilo.¹⁹⁵ Na druhou stranu pokud si vezmeme výsledky voleb do říšské rady v roce 1907, není jeho příklad zas tak zcela výjimečný z hlediska jeho postavení a vzdělání. Jako advokát tvořil jednu z nejvíce zastoupených profesí v původní poslanecké sněmovně, takže ho musíme brát spíše z hlediska jeho osobních úspěchů než ve srovnání s jinými politiky v kontextu volebních výsledků.¹⁹⁶

Smyslem volební reformy měla být participace nejnižších vrstev společnosti na složení poslanecké sněmovny. Sám Soukup charakterizoval ideálního poslance jako takového zástupce, který nebude zvolen menšinou (tzn. úzkým okruhem obyvatelstva), bude rozumět potřebám dělnictva a nebude se považovat za zástupce všeho lidu, když nebyl zvolen podle všeobecného volebního práva, což se podle něj dělo doteď. Reformu i po jejím zavedení charakterizuje jako nedůslednou, neboť opomineme-li čeled', která byla z volebního práva

¹⁹² PM 1901-1910, sign. 8/1/23/1, kart., 3573. Složka s názvem: „Demonstrationen 4/XI. 1905-28/XI.1905.

¹⁹³ O Beckově volební reformě: STREJCEK, Gerhard. Die Entwicklung der Wahlgrundsätze und der Wahlprüfung: Ein Beitrag zur Analyse der Beck'schen Wahlreform anlässlich der Hundertjahrfeier. In: *Hundert Jahre allgemeines und gleiches Wahlrecht in Österreich*. Ed. SIMON, Thomas. Frankfurt am Main, 2010. S. 37-52.

¹⁹⁴ PENÍŽEK, Josef. *Aus bewegten Zeiten 1895 bis 1905. Lose Blätter*. Wien 1906. S. 267.

¹⁹⁵ BENEŠ, Jakub. Czech Social Democracy, František Soukup and the Habsburg Austrian Suffrage Campaign. *Střed*. 2012, roč. 4, č. 2. S. 30.

¹⁹⁶ ADLGASSER, Franz. Neue Gesichter oder alte Bekannte? Das Abgeordnetenhaus im Spiegel der Wahlrechtsreformen. In: *Hundert Jahre allgemeines und gleiches Wahlrecht*. S. 67-68.; CONSTANTINESCU, M. Zur nationalen Frange in österreich-Ungarn (1900-1918). In: *Die nationale Frage in der österreichisch-ungarischen Monarchie 1900-1918*. Budapest 1966. S. 68-74.

vyloučena, pasivní volební právo nedostaly rovněž ženy, a proto lze o všeobecnosti a rovnosti jen těžko hovořit.¹⁹⁷

O ženském volebním právu se dočteme pouze u několika jedinců, neboť emancipace byla v politické oblasti pro ženy téměř pasé. Teprve na přelomu století došlo k vymanění ze stereotypu – žena = „Kinder, Küche, Kirche“, neboť především první světová válka ukázala, že i ženy se mohou život jako učitelky, úřednice, umělkyně, lékařky, aneb mohou být mužům rovnocenné.¹⁹⁸ Již dříve však narazíme na různé formy ženské emancipace v kulturní a sociální oblasti, jak hovoří např. Manifest české moderny, který Soukup v roce 1895 podepsal.¹⁹⁹ Sociální demokracie se otázkou zabývala již v roce 1878 na svém ustavujícím sjezdu v Břevnově, avšak z hlediska práce – „*obmezení práce žen a odstranění práce dětí v továrnách a průmyslových dílnách*“.²⁰⁰ To však není vůbec překvapivé, i ostatní strany tento požadavek prosazovaly a Taaffeho vláda hlavně v 80. letech tzv. ochranné zákonodárství skutečně prováděla.²⁰¹ Ohledně ženského volebního práva se však strana poprvé zmínila o deset let později. Na sjednucujícím sjezdu v Hainfeldu na přelomu let 1888 a 1889 se v rezoluci o politických právech poprvé objevila formulace: „*Zrušení monopolu majetných na politické volební právo, zavedením všeobecného, rovného, přímého a tajného práva volebního (a sice bez rozdílu pohlaví od 20 roků věku, kterým počíná povinnost daně krve), jako důležitého prostředku agitace a organizace, aniž bychom se nějak klamali o ceně parlamentarismu.*“²⁰² V tomto požadavku se Soukup nijak nevymykal linii a směru strany – považoval za přínosné, že ženy mají vlastní agitační výbor, vlastní organizaci, která má udržovat styky mezi nimi a stranou, schvaloval také vydávání časopisu Ženský list.²⁰³ Zajímavá je také jedna z jeho interpelací v poslanecké sněmovně dne 21. prosince 1907, kde se dotazoval spolu se Svěceným nad příčinou konfiskace ženské revue Ženský obzor. Pohoršoval se zde nad tím, že je porušována pouze tisková svoboda, ale ne nad tím, že se

¹⁹⁷ Více např. MALÍNSKÁ, Jana. Volební právo žen do říšské rady, českého zemského sněmu a do obcí v letech 1848-1914. *Střed.* 2009, roč. 1, č. 1. S. 24-57.

¹⁹⁸ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století.* Praha 1999. S. 270-271., více i v: MALÍNSKÁ, Jana. „*My byly, jsme a budeme!*“: české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa. Praha 2013; HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky.* Praha 1999; NEUDORFLOVÁ-LACHMANOVÁ, Marie. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci.* Praha 1999.

¹⁹⁹ „Důsledně žádáme i pro ženy přístup do kulturního a sociálního života.“ Manifest České Moderny v *Rozhledech* ze dne 25. 10. 1895. S. 3.

²⁰⁰ *Politické programy Československé ...* S. 21.

²⁰¹ Více např. v: EBERT, Kurt. *Die Anfänge der modernen Sozialpolitik in Österreich: Die Taaffesche Sozialgesetzgebung für die Arbeiter im Rahmen der Gewerbeordnungsreform (1879-1885).* Wien 1975.

²⁰² *Politické programy Československé ...* S. 29.

²⁰³ SOUKUP, František. *Druhé volby v páté kurii a sociální demokracie.* Praha 1901. S. 39.

jedná o ženský časopis. Bud' ho tedy nenapadlo tento fakt ani zmínit, nebo to bral už jako samozřejmost.²⁰⁴

Ve všeobecném volebním právu Soukup viděl i něco více – požadavek měl být prostředkem k národnostnímu smíru mezi Čechy a Němci nejen v Čechách, ale postupně i v celé říši. Situaci však nespatořoval příliš přívětivě, neboť jeho neustálý popis mladočechů a jejich politiky nás nepřesvědčuje o tom, že si myslel, že zrovna tato strana je k tomu nevhodnější.²⁰⁵ O smiřovacích konferencích v 90. letech a prvním desetiletí 20. století se vyjadřoval jako o neplatných, neboť jednání vedli mladočeši, kteří byli zvoleni ještě podle kuriového systému, tudíž nebyli oprávněni hovořit za všechny lid.²⁰⁶ Problémem pro něj zůstává i otázka, jak volební reformu provést a kde ji uzákonit. Spor spočívá v odlišném pohledu Čechů a Němců na národnostní otázku, neboť Češi ji podle něj vidí jako záležitost Českého království, a proto chtějí vyrovnání s Němci projednávat na zemském sněmu. Němci naopak spoléhají na říšskou radu, což podle Soukupa může vést k dohodě, ale provedení bude formou oktroje, což je pro něj nepřijatelné.²⁰⁷ Smiřovací konference skutečně takovouto tendenci měly. Vláda Ernsta von Koerbera chtěla obejít parlament a zavést zákon pomocí panovníka a jeho pravomoci podle paragrafu 14, což se nakonec neprosadilo ohledně voleb, ani v souvislosti s jazykovými zákony.²⁰⁸ Národnostní problém nebyl do konce monarchie vyřešen – pravděpodobně ani nemohl být, neboť všeobecné volební právo by situaci nemohlo samo vyřešit (jak se domníval Soukup). Byly by k tomu nutné i sociální a další doplňující reformy, které by se nejspíš ale neujaly.²⁰⁹ Soukup dále uvažoval o možnosti prosadit reformu na zemském sněmu, kde viděl Němce v jiném světle. Zde překážkou pro domluvu nejsou oni, nýbrž šlechta, u které však neuvádí konkrétně národnost. Šlechta však podle něj byla vždy nepřítelem *obou národů*, což znamená, že Němce zde můžeme rovněž vidět jako oběti, které se musí uvolnit z jejich pout. Zavedením všeobecného volebního práva by pak došlo k vyloučení aristokracie ze zemského sněmu a domluva by tak byla snadnější – do té doby se ale musí proti ní bojovat, neboť konec boje by znamenal bezmocnost obou národů. Tím

²⁰⁴ *Stenographische Protokolle AH*, 55 Sitzung der XVIII. Session am 21. Dezember 1907, Anhang II, 2127/I. S. 6739.

²⁰⁵ SOUKUP, František. *Proč se bijeme za všeobecné, rovné, přímé a tajné právo hlasovací?* Praha 1904. S. 61-62.; O národnostní otázce také: KODEDOVÁ, Oldřiška. Národnostní otázka v letech 1905-1907 (Situace v Čechách). *ČsČH*. 1955, roč. 3, č. 2. S. 192-222.

²⁰⁶ SOUKUP, František. Všeobecné a rovné právo hlasovací jako podmínka smíru národního v Čechách. *Nezávislost* ze dne 24. ledna 1900.

²⁰⁷ Tamtéž.; o konferencích: VELEK, Luboš. Pokusy ministerského předsedy Františka hraběte Thun-Hohensteina vyřešit jazykovou otázku v Čechách v letech 1898-1899. In: *Historik nad šachovnicí dějin: k pětasedmdesátinám Jana Galandauera*. Ed. HÁJKOVÁ, Dagmar a Luboš VELEK. Praha 2011. S. 134-166.

²⁰⁸ KŘEN, Jan. *Konfliktní společenství. Češi a Němci 1780-1918*. Praha: Karolinum, 2013. S. 244

²⁰⁹ KANN, R. A. *Werden und Zerfall des Habsburgerreiches*. Graz 1962. S. 231.

zdůvodňoval i neustálé spory o moc v zemi, protože zatím neexistuje prostředek (aneb všeobecné volební právo), kterým by se tato patová situace mohla ukončit.²¹⁰

Soukup se nadále zamýšlel nad tím, že pokud dojde k jisté formě českoněmecké dohody, tak bude vyrovnání provedeno ne z hlediska zákonného provedení, ale v praxi, neboť každá země monarchie je na jiném stupni kulturního a hospodářského vývoje. Báł se, aby Němci nepřeválcovali Čechy, protože to oni mají stabilní základy, takže se omezení v rámci českoněmeckého vyrovnání nemusí obávat. Zároveň říká, že pokud by Němci o dohodu stáli, tak ale jen s Čechy, přičemž Morava a Slezsko by se podle něj opomíjela, což nemusí být zcela pravda. Např. všeobecné volební právo do zemského sněmu mělo více šanci prosadit se v moravském prostředí (za jistých podmínek), protože na Moravě bylo pro tento typ reformy z nacionálního hlediska příznivější prostředí.²¹¹ Dohoda by však podle něj také změnila balanc ve společnosti ve smyslu národního citění. Pokud by skutečně došlo k formulování jednotného stanoviska, každá ze zúčastněných stran by musela v něčem ustoupit, a tudíž by vznikl zcela nový státní útvar, který by se nadále nepodobal ani jedné verzi zemí původního Rakouska-Uherska. K povaze Čechů však podle Soukupa nepatří vzdát se svých vlastních zvyků, tradic, obecně *historie*, a proto úplné narovnání není nikdy možné, čímž ale nepopírá dílčí změny.²¹² Naopak vyzývá říšskou radu, aby se o věc zajímala, neboť je to společné téma pro celou monarchii, je to životní otázka, která když nebude vyřešená, mohou se poměry v Rakousku výrazně změnit – minimálně nastane „*offener Bürgerkrieg, ein nationaler Guerillakrieg mit den horrenden Konsequenzen des wirtschaftlichen Niederganges*“.²¹³

Na cestě k demokratizaci si Soukup představoval, že revoluce bude pomáhat s jejím uskutečněním, ale neprosazoval nikdy *krvavou* revoluci. Obdivoval, že masa se dokáže mobilizovat do takové podoby, že pohne celým státním systémem. Nikdy se však neztotožnil s myšlenkou prosazení požadavku takovou cestou, která by měla za následek masivní ztráty na lidských životech. Tím, že strana vstoupila do parlamentu, mohla zavrhnout revoluční cestu a pokračovat pouze na poli diplomacie. Strana však viděla v mírné formě revoluce

²¹⁰ SOUKUP, František a Václav VACEK. *Za vzkříšení zemského parlamentu! Epištola k novým zemským volbám v Čechách. Proč musíme trvat na provedení všeobecného a rovného práva hlasovacího i do českého sněmu?* Praha 1908. S. 76-78.; Obecně volbě do zemského sněmu: UCAKAR, Karl. *Demokratie und Wahlrecht in Österreich: zur Entwicklung von politischer Partizipation und staatlicher Legitimationspolitik*. Wien 1985. S. 278-281; VELEK, Luboš. Úvod. Projekt česko-německého národnostního vyrovnání v Čechách v letech 1890-1915 a jeho geneze. In: *Promarněná šance. Edice dokumentů k česko-německému vyrovnání před první světovou válkou. Korespondence a protokoly 1911-191 I*. Ed. DRAŠAROVÁ, Eva, HORKÝ, Roman, ŠOUŠA, Jiří a Luboš VELEK. 2. Praha 2008. S. 3-30.

²¹¹ KÁRNÍK, Zdeněk. *Vlastimil Tusar: novinář, politik, diplomat*. Praha 2005. S. 14.; o moravském prostředí více: GLASSL, Horst. *Nationale Autonomie im Vielvölkerstaat: der Mährische Ausgleich*. München 1977.

²¹² SOUKUP, František. *Proč se bijeme za všeobecné, rovné, přímé a tajné právo hlasovací?* S. 71-73.

²¹³ *Stenographische Protokolle AH*, 129. Sitzung der XVIII. Session am 26. Jänner 1909. S. 8488-8489.

podpůrný prostředek pro prosazení svých zájmů – neuvědomila si však, že v této fázi už může být revoluce zcela zbytečná.²¹⁴ Problém parlamentního jednání v této době také spočíval v tom, že rakouský parlament se ocitl v krizi, neboť parlament se „proměnil v místo nesmyslných mnohahodinových řečí, řevu, rvaček“,²¹⁵ tudíž jakékoliv rozumné návrhy nebylo možné už ani projednat.²¹⁶

Po roce 1907 odpadl Soukupův požadavek na zavedení všeobecného volebního práva do říšské rady, ale setrval na témže do zemského sněmu. Zdůrazňoval potřebu aktivní politiky, která bude progresivní – žádná podmínka však pro něj není splněna. Zemský sněm je neužitečný, je to „mrtvý dům mrtvého království“,²¹⁷ který se nemůže nikdy stát takovým ideálem, jaký si sám vysnil. Ideálem jsou podle něj „doby Palackých a Riegrů, Plenerů a Schmeykalů, doby fundamentálních článků, tvůrčích akcí zákonodárných, nepřetržitých kompetenčních soubojů s říšskou radou“.²¹⁸ Ačkoliv zde zdůrazňuje jejich aktivitu, zamlčuje neúspěšnost jejich politiky. Věc považuje za tak důležitou, že i po svém zvolení do poslanecké sněmovny říšské rady pronesl několik řečí na toto téma, ve kterém obviňuje všechny z nedodržení slibu pokusu o volební reformu, dokonce i Františka Thuna, který byl zvolen do čela výboru.²¹⁹

²¹⁴ MALIA, Martin. *Lokomotivy dějin. Revoluce a utváření moderního světa*. Praha 2009. S. 325.

²¹⁵ GALANDAUER, Jan. Sociální demokracie v Rakousku a všeobecné rovné hlasovací právo. *Střed*. 2009, roč. 1. č. 1. S. 86.

²¹⁶ Více v: BOBÍKOVÁ, Lenka a Jiří ŠOUŠA. *Parlament: kolbiště národů a národností: z rakouského parlamentu 1861-1914*. Jinočany 1992.

²¹⁷ SOUKUP, František. Mrtvý dům mrtvého království. *Akademie*. 1907, roč. 12. S. 14-18.

²¹⁸ SOUKUP, František a Václav VACEK. *Za vzkříšení zemského parlamentu!* S. 61.

²¹⁹ *Stenographische Protokolle AH*, 102. Sitzung der XVIII. Session am 7. Juli 1908. S. 7048.

4 Praktická politika (1907 – 1914)

4.1 Průběh vlastních voleb

František Soukup v době existence habsburské monarchie kandidoval pouze za jednu stranu – za Československou sociálně demokratickou stranu dělnickou, kam vstoupil v roce 1896. Nebyl však jediným, kdo se v tomto roce takto rozhodl. Po rozpadu pokrokařského hnutí strana volbu jeho a dalších bývalých pokrokových socialistů uvítala, neboť tak do svých řad mohla získat právníky a filozofy, čímž pozvedla vzdělanostní status strany a mohla se prezentovat více teoreticky svou novou „*mladou inteligencí*“.²²⁰ Tito noví vzdělanci, kteří vystudovali vysokou školu, se dokázali lépe orientovat v zákonech, nařízeních, funkci státu, ale měli také schopnost mluvit německy. Podle všeho ne každý, kdo se označoval za politika působícího v sociální demokracii, tento um ovládal, neboť ještě roku 1904 se Soukup pohoršoval nad tím, že si členové stěžovali, že nejsou vysíláni na sjezdy německých soudruhů. Podal k tomu vysvětlení, že je to věc čistě praktická, neboť bez znalosti jejich jazyka byla jejich užitečnost jako zpravodajů a vyjednávačů skutečně mizivá.²²¹

František Soukup kandidoval jak do říšské rady, tak do zemského sněmu. Do zemského sněmu měl několik šancí, ale vždy nakonec prohrál a nikdy si tak osobně činnost na zemském sněmu nezkusil. Kandidoval ve volbách roku 1901 za Mladou Boleslav – Nymburk, kde ho porazil mladoček Václav Škarda (v doplňovacích volbách dne 25. května 1902 prohrál v okrese Příbram – Březové Hory s mladočkem Františkem Ročkem). Druhé neúspěšné volby do zemského sněmu proběhly roku 1908, kdy kandidoval ve dvou okresech. Ve volebním okrese Hradčany – Vyšehrad – Holešovice – Bubny neuspěl ve druhém kole – vyhrál mladoček Jan Kaftan. Ve druhém okrese (Ledeč nad Sázavou – Dolní Kralovice) ho porazil v prvním kole agrárník Josef Prášek.²²² Přestože činnost v zemském sněmu si osobně nikdy nezkusil, pravidelně zemský sněm navštěvoval alespoň jako průvodce skupin složených z členů Dělnické akademie, kterým vždy podal vyčerpávající přednášku o účelu a funkci budovy.²²³

Každému Soukupovu (ne)zvolení předcházela široká volební agitace nejen za sebe, ale za celou sociální demokracii. Příkladem může být brožura vydaná v roce 1901 s názvem: *Žeňte útokem! Otevřený list všem chudým českým lidem!*, která nejenže označovala starý

²²⁰ ČERVINKA, František. *Boje a směry českého studentstva*. S. 58.

²²¹ *Protokol VI. sjezdu československé sociálně demokratické strany dělnické dne 30., 31. října a 1. listopadu 1904 v Prostějově*. Praha 1904. S. 14.

²²² LUFT, Robert. *Parlamentarische Führungsgruppen. Band 2*. S. 328.

²²³ „Vycházka do budovy zemského sněmu v Praze.“ *Právo lidu* z 8. ledna 1905.

parlament jako nefunkční, což však není u Soukupa překvapivé. Nově se zde ale pustil do finanční analýzy státu – témata jako státní dluhy, prázdná pokladna a zatížení státu množstvím úvěrů.²²⁴ Mohl se však inspirovat svými kolegy, neboť i jiní sociální demokraté se s oblibou kritice finančního stavu Rakouska-Uherska věnovali.²²⁵ Soukup také jako člen výkonného výboru strany psal často její volební prohlášení, např. to určené do poslanecké sněmovny říšské rady roku 1911. Svým vyzněním to byly vždy velmi provokativní texty, které však účel svého vzniku splňovaly – kritika ostatních, vyzdvižení sebe a vlastní strany. Ostatní strany pak povětšinou nedokázaly nereagovat na přehnané ataky, často z toho tak vznikaly polemiky v novinách, které se zvrhly ve slovní přestřelky bez konečného výsledku.²²⁶ Občas mu ale stačilo sepsat všechny *nepravosti*, které budou mít sociální demokraté možnost opravit, protože doteď to nebylo „vybudováno“.²²⁷ Nejsilnější kritika se opět objevovala v kontextu mladočechů a hlavně Karla Kramáře, o kterém si myslel, nebo alespoň říkal, že „*to, co (Kramář) řekl, to nebyl projev důstojný jeho intelektu...*“.²²⁸

Ve volbách do poslanecké sněmovny říšské rady měl větší štěstí. Účastnil se opět posledních dvou voleb, a to roku 1907 a 1911. V roce 1907 zvítězil v přímé volbě v Praze 6 (Holešovice – Bubny) poměrem 56,7%. Mandát v roce 1911 neobhájil, protože ho zde porazil v prvním kole národní socialista Jiří Stříbrný, kterého volil raději i mladočeský politik a historik Jaromír Čelakovský.²²⁹ Ačkoliv se pokoušel zajistit si znovuzvolení tak, že pro jistotu kandidoval ve dvou okresech, nebyl zvolen ani v tom druhém. Jednalo se o jeden z volebních okresů města Plzně, kde však podlehl opět národnímu socialistovi Václavu Freslovi. Štěstí však měl v tom smyslu, že mu bylo nabídnuto kandidovat v doplňovacích volbách v roce 1913 za okres Slaný – Kladno,²³⁰ kde zemřel sociální demokrat Vilém Černý, a kde zvítězil proti národnímu socialistovi Rudolfu Laubemu 2. dubna poměrem 88,9%.²³¹

V roce 1911 poprvé kandidoval do poslanecké sněmovny říšské rady také jeden z vůdců sociální demokracie, redaktor Práva lidu Bohumír Šmeral. Okolo jeho kandidatury se však objevilo mnoho spekulací – např. že se vzdal kandidatury, což měl být údajně pokus hlavně

²²⁴ SOUKUP, František. *Žeňte útokem! Otevřený list všem chudým českým lidem!* Praha: Zář, 1901.

²²⁵ Např. VACEK, Václav. *Soustava daní rakouských: pro boj o finanční reformu v Rakousku*. Praha 1912.

²²⁶ Např. V roce 1911 s mladočechy. In: SOUKUP, František. *Revoluce práce: dějinný vývoj socialismu a Československé sociálně demokratické strany dělnické*. Svazek 1. Praha 1938. S. 764.

²²⁷ NA, PP 1921-1930, sign. S 48/10, kart. 421. Příložený leták kandidáta Františka Soukupa ve volbách do zemského sněmu ze dne 21. září 1901 (ke složce).

²²⁸ AČSSD, ČSDSD (1878-1921), arch. jednotka č. 148. Brožura: *Československá sociální demokracie drů Kramářovi a volebnímu kartelu*. S. 2.

²²⁹ Jaromír Čelakovský. *Moje zápisky: 1871-1914*. Ed. VELEK, Luboš a Alice VELKOVÁ. Praha 2004. S. 319.

²³⁰ AČSSD, ČSDSD (1878-1921), arch. j. č. 150. Sociální demokracie voličům s výzvou k volbě Františka Soukupa.

²³¹ LUFT, Robert. *Parlamentarische Führungsgruppen. Band 2*. S. 328.

národních socialistů o zmatení alespoň několika voličů.²³² Jedna ze spekulací se objevila také v souvislosti s Františkem Soukupem. Zpráva určená pro prezidium místodržitelství hovořila o dohodě, kterou měl údajně Soukup s Bohumírem Šmeralem. Oba v této době reprezentovali vůdce Československé sociálně demokratické strany dělnické – Šmeral jako mladší *vycházející hvězda*, Soukup jako jeden ze starších, už přece jenom více zkušenějších poslanců, který měl zkušenosti na říšské radě. Pouze ústní dohoda měla platit v případě, že František Soukup prohraje v obou svých volebních obvodech, což se i stalo. Bohumír Šmeral se pak, v případě vlastního vítězství, měl vzdát svého mandátu, rezignovat a přenechal svůj volební okres číslo 12 pro nové volby a podpořit nového kandidáta, což měl být právě Soukup. Šmeral však po svém vítězství tuto dohodu neakceptoval a prohlásil, že se mandátu vzdá pouze tehdy, pokud mu František Soukup vyplatí 15 000 Korun, ten mu ale příslušné finance údajně odmítl vyplatit. Šmeralovým úmyslem prý navíc mohlo být, aby se Soukup dostal do nejdále od politiky a on sám ho mohl v okruhu svých známých a kontaktů nahradit.²³³ Ani jedna ze stran samozřejmě nepřiznala, zda je toto pravda a jiné prameny o této úmluvě zcela mlčí. Soukup se ke své prohře vyjádřil pouze následovně: „*Volební porážka mne uvolnila pro jiné práce.*“²³⁴ Myslel tím pravděpodobně svou cestu do Ameriky, kam byl vyslán na čtyři měsíce (říjen 1911 – leden 1912) za účelem navázat kontakty s českými socialisty za mořem a informovat je o životě v Rakousku.²³⁵ Po celou dobu však posílal telegrafy, které vždy otisklo Právo lidu, a tak neustále udržoval kontakty se svým potencionálním voličstvem.²³⁶

Velký vzestup sociální demokracie nastal právě až od přelomu století, hlavně v souvislosti s prosazováním volebního práva, což se stalo denním chlebem v životě sociálně demokratického poslance. V roce 1907 za to byli odměněni 24 poslaneckými mandáty, čím se jejich pozice stabilizovala a do první světové války téměř nezakolísala.²³⁷ Na druhou stranu musíme vnímat i to, že strana v parlamentě nikdy neprosadila žádnou významnější reformu, a tak často měla problém svým voličům předložit konkrétní úspěchy při dalších volbách do zastupitelských orgánů.²³⁸ Sama si to dokonce i uvědomovala a chtěla svůj postup změnit. Soukup byl jeden z mála, kdo se snažil postup v poslanecké sněmovně obhajovat – hovořil o

²³² GALANDAUER, Jan. *Bohumír Šmeral. Díl I.* S. 157-158.

²³³ NA, PP 1921-1930, sign. S 48/10, kart. 421, č. j. 17008/1911. Prezidiu místodržitelství dne 24. srpna 1911.

²³⁴ SOUKUP, František. *Má cesta k socialismu.* In: *Dr. František Soukup.* S. 161.

²³⁵ SOUKUP, František. *Amerika: Řada obrazů amerického života.* Praha 1912. S. 5.

²³⁶ Např. Okružní cesta dra Soukupa ve státě New-York a Massachusetts. *Právo lidu* ze dne 3. února 1912.

²³⁷ KOŘALKA, Jiří. Československá sociálně demokratická strana dělnická. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol. *Politické strany... I. díl. Období 1861-1938.* S. 234.

²³⁸ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ.* S. 81.

odvrácení válek na Balkáně, jako kdyby to byl úspěch sociálních demokratů. Ke kritice o ztrátě revolučnosti strany se vyjádřil následovně: „*Sociální demokracie československá stojí dnes zrovna tam, kde stála před deseti a před patnácti lety. Prostředky našeho boje jsou stále stejné, ale jen metoda se mění změnou mocenských prostředků a se vzrůstem sil naší strany.*“²³⁹ V kontextu celého jeho projevu je tak jasné, že postup svůj a dalších poslanců viděl stále jako aktivní a progresivní, ale všichni se musí přizpůsobit změně pozice a velikosti strany.

4.2 Poslanecká sněmovna

Období od roku 1908 je obecně charakterizováno jako *předvečer války*.²⁴⁰ Mezinárodní napětí (způsobené již zformováním Dohody a Trojspolku) vedlo k rozdělení Evropy na dva bloky. Ačkoliv se habsburská monarchie prezentovala a byla spojencem Německa, tato spolupráce nebyla ve všech oblastech výhodná. Ve vnitřní politice se totiž potýkala nejen s vlivem Maďarů, ale také Všeněmců, což výrazně omezovalo prostor pro vlastní zahraniční politiku. Aktivní zahraniční politikou Aloise von Aehrenthala se Rakousko-Uhersko obzvlášť po anexi Bosny a Hercegoviny roku 1908 dostávalo do izolace a z ní plynoucí krize.²⁴¹ Sociální demokracie reagovala na zahraniční situaci výrazně, a to hlavně na balkánské války – nedokázala však rozvinout takovou aktivitu jako s volebním právem. Nešlo o počet posluchačů, těch měla dostatek,²⁴² strana však nebyla připravená na konfrontace v parlamentu. Zde se chtěla spolehnout na řešení problémů v diskuzích, s čímž ale sociální demokraté neměli zkušenosti. Strana se tak dostala do politické krize, které se nedokázala přizpůsobit.²⁴³

František Soukup všechny své projevy, které měly ohlas, zaměřoval téměř výhradně na nebezpečí války – od odsouzení zbrojení až po propagaci antimilitarismu, popř. náznaky pacifismu. S tím souvisí jeho pohled na zahraniční politiku Rakouska-Uherska a tedy i na okolní státy, které vnímal buď jako potencionální spojence, nebo jako nepřátele habsburské monarchie. Nelze však říci, že se nezaměřoval i na méně *zajímavá* témata. V průběhu jsem se již zmínila např. o otázkách finanční analýzy státu, sanace zemského rozpočtu, případně

²³⁹ Protokol XI. řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické konaného ve dnech 7., 8. a 9. prosince 1913 na Žofíně v Praze. Praha 1914. S. 89-91.

²⁴⁰ O činnosti poslanecké sněmovny v tomto období: BRÜGEL, Ludwig. *Geschichte der österreichischen Sozialdemokratie. Band V.* Wien 1925., LUFT, Robert. *Parlamentarische Führungsgruppen und politische Strukturen in der tschechischen Gesellschaft. Band I.* München 2012.

²⁴¹ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy.* Praha 2005. S. 294-297.

²⁴² Údaje o počtech posluchačů nejen v souvislosti se zahraniční politikou: MADERTHANER, Wolfgang. *Kultur, Macht, Geschichte. Studien zur Wiener Stadtkultur im 19. und 20. Jahrhundert.* Wien 2005. S. 37.

²⁴³ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ.* S. 88-89.

v centru některých projevů stála budoucí daňová politika. Negativně se soustředil i na státní politiku. Kritizoval ministry, neuctivě se vyjadřoval i vůči šlechtě, kterou označil jako zločineckou bandu („*Verbrecherbande*“), a tak musel být při svých projevech v poslanecké sněmovně upozorňován viceprezidentem, aby svá slova mírnil.²⁴⁴ Sama strana se dívala na rozpočtovou bilanci státu s velkým opovržením. Trnem v oku pro ni byl hlavně paragraf 14, neboť se bála, že pokud nedojde ke shodě, tak vláda si stejně prosadí svou pomocí tohoto zákona. Zcela běžně se tak stávalo, že manifestace, které sociální demokracie organizovala, se soustředila i na zrušení tohoto paragrafu ústavy.²⁴⁵ Taktiku podporoval i Soukup – sám se angažoval za rozšiřování zpráv o nedemokratičnosti a úkolu, který na sebe strana musí vzít. Upozorňoval na nutnost progresivity v požadavcích – boj za všeobecné volební právo je ukončen, na řadě je teď článek čtrnáctý.²⁴⁶

Dalším velkým okruhem, který lze shrnout pod jedno společné heslo, jsou záležitosti týkající se tisku. Ať už se jednalo o protesty ohledně konfiskací různých druhů novin, nebo o interpelaci podanou kvůli podezření na omezování svobody tisku, je vidět, že to pro Soukupa bylo velké téma, které ale nestálo v centru jeho zájmu v poslanecké sněmovně. Za zmínku však stojí alespoň naléhavá žádost poslanců, která se týkala politického pronásledování a způsobu konfiskace tiskovin v Předlitavsku. Zajímavé na tomto prohlášení je, že jej podepsalo i několik poslanců cizí národnosti, i když se v něm specificky říká, že vrcholem bezprávní byla situace v českých zemích. Na druhou stranu se jednalo vždy o sociálně demokratické politiky, tudíž není překvapivé, že tito politici byli ochotni prohlášení podpořit. Obsahem se také nijak nelišil od požadavků, které vždy Soukup podporoval, jednalo se o tradiční protest proti každodenním konfiskacím, a proto z hlediska obsahu nebyl dokument ojedinělý.²⁴⁷ Důležitost neomezování tiskového práva však prosazoval na všech místech, která navštívil. Vezměme si např. tzv. hnutí *Volné myšlenky*. Volná myšlenka byla organizace, která je dnes označována za uskupení, které mělo tendenci stavět se proti Rakousku-Uhersku jak v politice, tak i v kulturní, sociální a náboženské oblasti. Často je tento spolek spojen s protináboženskými a protiklerikálními pojmy, přičemž stoupence Volné myšlenky bychom pak mohli označit jako bezvěrce.²⁴⁸ V našem kontextu je důležité znát, že v září roku 1907 se konal světový kongres Volné myšlenky v Praze, neboť 10. září zde vystoupil i Soukup právě

²⁴⁴ *Stenographische Protokolle AH*, 4. Sitzung der XVIII. Session am 27. Juni 1907. S. 132.

²⁴⁵ AČSSD, fond 70 ČSDSD (1874-1921), arch. jednotka 82. Pozvánka na manifestační schůzi dělného lidu v Praze dne 7. listopadu.

²⁴⁶ *Protokol druhé řádné konference prvního kraje v Čechách konané dne 7. února 1909 v Praze VII*. Praha 1909. S. 20.

²⁴⁷ *Stenographische Protokolle AH*, 4. Sitzung der XX. Session am 28. October 1909. S. 215.

²⁴⁸ KUDLÁČ, Antonín K. K. *Příběh(y) Volné myšlenky*. Praha 2005. S. 5-8.

na téma svoboda tisku a zrušení cenzury, tentokrát však v souvislosti s náboženstvím.²⁴⁹ Projev měl úspěch, neboť se dotkl všech témat, která stále ve společnosti rezonovala – aktuální problémy tisku (konfiskace apod.), ale také historická tematika – např. „*pověstný nástroj Vatikánu Metternich řádl šíleně proti svobodě tisku*“, nebo „*římský klér se mu (Karlů Havlíčku) brixenskou justiční vraždou pomstil za Kutnohorské Epištoly*“.²⁵⁰

František Soukup byl dne 15. prosince 1910 zvolen na zasedání poslanecké sněmovny říšské rady za člena rakousko-uherské delegace pro léta 1910 – 1911.²⁵¹ Přestože o jejich činnosti nehovořil zrovna pozitivně, neboť ji charakterizoval jako hlavní oporu absolutismu, byla to pro něj výjimečná situace. Ačkoliv jeho práce nebyla a ani nemohla být při jejich složení nijak výrazná, důležité se ukázaly jeho projevy jak v delegacích, tak v poslanecké sněmovně. Pokud totiž chceme analyzovat směr strany, Soukup patřil mezi relativně úzkou a nepočetnou elitu, která právě postoje strany vytvářela.²⁵² Současná zahraniční politika se podle něj nijak nevymykala době Napoleona, kdy samotní vojevůdci a diplomaté nikdy nevstoupili na bojiště a tudíž kvůli prestiži Habsburků trpěl a krvácel pouze prostý voják (pro něj označení proletář). Dnes se k panovnickému rodu přidala nová vrstva označována jako kapitalistická třída, kterou zastupují Rotschildové nebo Škodové, jejichž jediný zájem na válce je, jak nejrychleji zbohatnout.²⁵³ Nová éra chyb v zahraniční politice pak započala anexí Bosny a Hercegoviny, což byl klasický příklad nepoučení se ze starých omylů. Soukup tak na začátku kritizuje fakt, že stát spoléhal na připojení zemí na základě smlouvy, která vznikla pouze ve vysoké politice bez přítomnosti prostého občana, a proto se nikdy nemohla vytvořit rakouská identita. Proto podle něj národy nedokážou ve státě žít ani na úrovni vzájemné tolerance. Bez této sounáležitosti pak vznikají konflikty, na kterých ale nemá zájem ani jedna ze zúčastněných stran. Podle Soukupa Rakousko nebylo nikdy schopné dohodnout se na dílčích reformách, národy si chtělo podrobit pouze vojskem, konfiskacemi tisku či žalářem.²⁵⁴

²⁴⁹ Zajímavá je rovněž jeho brožura *Bezvěrci dle práva rakouského. Vývoj, právní poměry a jich reformy*. Praha 1904, kde rozebírá vztah církve a státu i v otázkách manželství atd.

²⁵⁰ *Světový kongres Volné myšlenky v Praze 8., 9., 10., 11. a 12. září 1907*. Uspořádal MYSLÍK, Julius. Praha 1908. S. 190.

²⁵¹ *Stenographische Protokolle AH*, 80. Sitzung der XX. Session am 15. Dezember 1910. S. 4661.; Obecně o delegaci: JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan a Zdeňka HLEDÍKOVÁ. *Dějiny správy v českých zemích: Od počátku státu po současnost*. Praha 2005. S. 258.

²⁵² KOŘALKA, Jiří. Vytváření vůdčí elity v československé sociální demokracii do roku 1918. In: *Proměny elit v moderní době: sborník k narozeninám docenta Roberta Saka*. Ed. LEDNEROVÁ, Milena, BEZECNÝ, Zdeněk a Jiří KUBEŠ. České Budějovice 2003. S. 147.

²⁵³ SOUKUP, František. *Odzbrojení nebo revoluce. Řeč poslance soudruha dra Františka Soukupa v rakouské delegaci 22. a 23. února 1911*. Praha 1911. S. 7-9.

²⁵⁴ SOUKUP, František. *Řeč z duše milionů! O zahraniční politice Rakousko-Uherska a sociální demokracii promluvil Dr. František Soukup ve schůzi poslanecké sněmovny říšské rady dne 20. května 1913*. Praha 1913. S. 8.

Zde tak jasně poukazoval na situaci českých zemí bez ohledu na dosavadní praxi v Bosně a Hercegovině, o které česká veřejnost zatím neměla podrobnějších zpráv, což mělo jediný efekt – sympatie k těmto jižním Slovanům.

František Soukup rád tipoval, jaké mohou být příčiny války v jižní Evropě. Postupem času se jeho názory dokázaly ustálit na třech, neboli ptal se po agresorovi, který Rakousko-Uhersko do války zažene. První příčinu lze vidět v zahraničních spojencích. Zájem na anexi Bosny a Hercegoviny podle něj neslo hlavně Německo, které vojensky (tzn. podle něj hrozbou napadením) tlačilo na R-U, aby je podmanilo. Během tohoto procesu, jak Soukup říkal, Vilém II. nenápadně pohltit suverenitu Františka Josefa v monarchii a pokud by se císař vzepřel, došlo by k válce. Druhou oblastí by byl hospodářský a finanční krach, neboť hospodářsky na tom bylo Rakousko podobně bídě jako v politické oblasti. „*Na této skutečnosti nezmění dnes nikdo nic, ani těch 15 000 volů a 50 000 prasat, jimiž byl Srbsku kontingent obchodní smlouvy zvýšen.*“²⁵⁵ Ztráta balkánských trhů by podle něj vedla k vyprázdnění státní poklady, a proto by se musely hledat jiné možnosti – území, nové konexe, spojenectví a tím i finance, které však lze získat nejrychleji válkou. Nejhorší možná situace pak za třetí nastane, pokud by vyhlášení války spočívalo na jedné osobě, která by nemusela být oprávněna a duševně schopna posoudit, zda je válka nezbytná. Obával se však, že obyčejný člověk nebude mít na výběr, protože „*na trůn mohou vstoupit i lidé degenerovaní anebo šílenství přepadlí.*“²⁵⁶ Nikde však nespecifikoval, zda myslel konkrétního panovníka, nebo zda hovořil v obecném rámci. V tomto případě radil, že pozitivní příklad si můžeme vzít pouze ze Spojených států amerických, kde se dokonce tvoří takové zákony, které zbrojení omezují. Na druhou stranu před samotnou Amerikou také varoval, neboť pokud se nebude do žádné války hrnout, bude mít výhodu v případě konfliktu, který by se omezil na evropský kontinent. V Evropě by se totiž podle něj všechny doposud hospodářsky a politicky významné státy zničily a primát by přešel právě na USA, které by z toho jediné těžilo.²⁵⁷

Z tohoto důvodu bylo pro Soukupa nejdůležitější zjistit odpověď na otázku, jak dosáhnout míru, když složky, které by měly být zodpovědné a ohleduplné vůči svým občanům (jeho zájmem je ale hlavně dělnictvo), válku nejenže nejsou schopni, ale nebudou chtít odvrátit, neboť ji vidí jako prostředek k posílení své moci. Soukupovi, tudíž i celé straně, tak nezbude nic jiného než požadovat bojkotování zdola, tedy revoluci, protože i když budou

²⁵⁵ SOUKUP, František. *Odzbrojení nebo revoluce*. S. 11-12, 17.

²⁵⁶ Tamtéž. S. 20.

²⁵⁷ Podstatné jsou právě jeho zkušenosti z USA, které shrnul v knize, kde však Ameriku charakterizuje téměř jako „kolébku“ socialismu. (*Amerika: Řada obrazů amerického života*. Praha 1912.)

apelovat na svědomí jednotlivých zástupců moci, nebude to mít podle něj žádný efekt.²⁵⁸ Válka může přijít a její jediné pozitivum může být takové, že si konečně lidé uvědomí, že se nemají nechat strhávat do nesmyslného nadšení, ale zeptat se, za co vlastně bojují. Díky tomu si pak uvědomí, že většinou několikaleté utrpení nestojí za chvilkové mocenské postavení jednoho panovníka nebo státu. S válkou totiž jde ruku v ruce bída, která zviditelní sociální a národnostní rozdíly ve státě, což povede k vnitřní revoluci, kterou by nemusel stát sám o sobě vůbec přežít.²⁵⁹ Proto sociální demokraté válku podporovat nebudou, což je pro ně znak patriotismu – zde chtějí ukázat, že jim jde o přežití a blaho Rakouska-Uherska.²⁶⁰ Proto nebudou ani poslíčkem ministerstva zahraničních věcí, neboť oni jako strana zastoupená v parlamentu, tedy v instituci, která má právo konat vlastní politiku a rozhodovat se sama za sebe, nebude hlasovat bez rozmyslu podle jakéhokoliv přání ministra Aehrenthala.²⁶¹

Jako jeden z mála ale Soukup po dlouhou dobu věřil, že se stát a parlament dokáže a může ještě reformovat, i když politika státu nebyla nastavena takovými reformními směry, ve kterých se často shodl s osobnostmi jako Masaryk.²⁶² Ani sociální demokraté však neočekávali, že válka skutečně nastane. Dokonce i po atentátu na Františka Ferdinanda d'Este sdíleli všeobecné přesvědčení, že válka nebude způsobem řešení krize – nebo spíše to nechtěli vidět.²⁶³ Toto válečné odmítání však nebylo nezvyklé a ojedinělé. Před první světovou válkou se objevovaly směry, které odmítaly zbrojení, nebo obecně i násilí. Ačkoliv antimilitarismus byl charakteristický spíše pro národní socialisty, nedá se říci, že by si uvnitř proudu sociální demokraté nenašli prvky, které by nemohli podpořit. Jejich aktivita však byla více pasivní, a to po vzoru socialistické internacionály – omezili se na vydávání brožur a na projevy, které sice odmítaly válku a zbrojení, ale jejich forma byla jiná. Sám Soukup nechtěl parlament rozbíjet, v parlamentu viděl sílu, která se potřebuje sjednotit. Poslanecká sněmovna se tak neměla nesmyslně atakovat, neboť právě to vedlo k posilování opozičních stanovisek a z neschopnosti zachovat mír. Podle něj tak dílčí ústupky pomohou situaci vyřešit.²⁶⁴ Stejně tak pacifistické hnutí, jehož nejznámější představitelkou je pravděpodobně Bertha von Suttner, se

²⁵⁸ Stejně jako Rakousko nedokázalo zabránit persekuci uherských Slováků ze strany Maďarů („Magyarisierung“): *Stenographische Protokolle AH*, 45. Sitzung der XVIII. Session am 11. Dezember 1907. S. 3231-3232.

²⁵⁹ SOUKUP, František. *Řeč z duše milionů!* S. 26.

²⁶⁰ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ*. S. 145.

²⁶¹ *Stenographische Protokolle AH*, 7. Sitzung der XIX. Session am 19. März 1909. S. 333.

²⁶² PITTLER, Andreas P. a Maria-Luise JANOTA. *Von der Donaumonarchie zum vereinten Europa: 20 Reichstagsabgeordnete, die Geschichte schrieben*. Klagenfurt 2003. S. 219.; SOUKUP, František. 28. říjen 1918. *Díl I*. S. 89.

²⁶³ *Právo lidu* ze dne 17. července 1914.

²⁶⁴ PEŠEK, Miroslav. Český antimilitarismus (1900-1910). In: *Moderní dějiny: sborník k dějinám 19. a 20. století*. Praha 1999. S. 179-180.; BERÁNEK, Jan. *Rakouský militarismus a boj proti němu v Čechách*. Praha 1955. S. 114-115.

nestalo základem pro stranu. Suttnerová chtěla sociální demokraty po krátkou dobu považovat za hlavní spojence, což se však ukázalo jako zbytečné, neboť jejich moc nebyla zdaleka tak velká, jak si v začátcích představovala.²⁶⁵

4.3 „Socialista uvnitř mě“

Národnostní otázka nebyla původně tématem sociální demokracie, ta ji z počátku považovala dokonce za druhořadou. Po roce 1897 (po Badeniho jazykových nařízeních) se však národnostní pnutí prudce zvyšovalo, a to už ji však strana, která měla (i když minimální) zastoupení v poslanecké sněmovně nemohla ignorovat.²⁶⁶ V průběhu deseti let se tak otázka řešila jak na celoříšském sjezdu v Brně ve dnech 24. – 29. září 1899, kterého se Soukup neúčastnil, tak na půdě parlamentu.²⁶⁷ Dokonce sám Viktor Adler začal vyzývat k pokusům o řešení, neboť si uvědomil, že nečinnost povede pouze k nejednotnosti.²⁶⁸ Rostla také knižní produkce sociálních demokratů zabývající se tímto tématem (např. i Karl Renner).²⁶⁹ Československá sociální demokracie potřebovala však národnostní otázku řešit samostatně pro potřeby specificky českého dělnictva, tudíž „nemohla si vystačit s propagandistickými odklady národnostního řešení až do času vítězství socialismu, ani s obecnými principy brněnského programu“.²⁷⁰ Poprvé tak výrazně toto téma zaznělo na IX. sjezdu strany v září roku 1909, přičemž problém se stal právě hlavním tématem příslušného sjezdu. Cílem bylo zabránit národnostnímu rozpadu sociální demokracie na německou, v čele s Viktorem Adlerem, a českou (zde bylo mluvčími hned několik sociálně demokratických politiků). Bohumír Šmeral, Antonín Němec, František Soukup a další politici vytvořili sedmičlennou komisi, která měla za úkol na základě sjezdového jednání vytvořit ucelený národnostní program.²⁷¹ Soukup se však do diskuze nijak nezapojoval, nebo přinejmenším jen pokud bylo nezbytně zapotřebí.²⁷² Na sociálně demokratických sjezdech se totiž v té době věnoval výhradně jiným tématům. První okruh témat se točil kolem zpráv z poslanecké sněmovny a od roku 1904 ze zasedání II. internacionály.²⁷³

²⁶⁵ HAMANN, Brigitte. *Bertha von Suttner: život pro mír*. Praha 2006. S. 125.

²⁶⁶ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ*. S. 108-109.

²⁶⁷ Chybí i v seznamu přítomných: *Protokol sjezdu sociální demokracie v Rakousku konaného ve dnech 24. až 29. září 1899 v Brně*. Praha 1899. S. 116.

²⁶⁸ KONRAD, Helmut. *Nationalismus und Internacjonalismus. Die österreichische Arbeitbewegung vor dem ersten Weltkrieg*. Wien 1976. S. 122.

²⁶⁹ REITER, Ilse. „Das Wahlrecht gebt uns frei!“ Der Kampf der Sozialdemokratie für das allgemeine und gleiche Reichsratswahlrecht. In: *Hundert Jahre allgemeines und gleiches Wahlrecht*. S. 198.

²⁷⁰ KŘEN, Jan. *Konfliktní společnosti*. S. 297.

²⁷¹ GALANDAUER, Jan. *Bohumír Šmeral. Díl I*. S. 121.

²⁷² Poprvé právě na IX. sjezdu: *Protokol IX. sjezdu československé sociálně demokratické strany dělnické 4. až 8. září 1909 v Národním domě v Praze-Smíchově*. Praha 1909. S. 40-69.

²⁷³ První zprávy o internacionále již 1904: *Protokol VI. sjezdu 1904 v Prostějově*. S. 19-24.

Československá strana se snažila navázat *socialistické* kontakty s mnoha zeměmi – s Ruskem, Francií, Jihoslovany, nezanedbávali ale ani Rakousko a Německo, i když se nedá hovořit o velké úspěšnosti. „*Nechá-li se stranou tehdy ještě okrajová oblast sportu, kde Češi zaznamenali řadu úspěchů ..., tvořilo vlastně nejvýznamnější prvek jejich mezinárodní subjektivity samostatné zastoupení v II. internacionále. Češi však i v ní byli outsiders a ona byla v mezinárodním dění outsiderem též.*“²⁷⁴ Strana už v 90. letech zaregistrovala, že pro svůj rozvoj potřebuje být alespoň zčásti názorově propojena s jinými sociálně demokratickými stranami Rakouska a Evropy, neboť s názorovou jednotou přichází spolupráce a hlavně síla proudu.²⁷⁵ Toto propojení mohlo probíhat formou socialistické internacionály, existovaly však oblasti, kde absolutní shoda nebyla možná.²⁷⁶ Strana překonala vnitřní krizi v 80. letech, nepotřebovala už tak výrazně silnějšího partnera, na kterém by byla zcela závislá. Prozkoumávala tak více oblastí a jednou z nich byl zájem o odborové aktivity, které se staly doménou socialistických stran (sám asi nejznámější představitel, ústřední tajemník OSČ od roku 1911 do 1939 Rudolf Tayerle, patřil do sociálně demokratické strany). Odbory podporovalo jak původní dělnické hnutí, tak lidé z řad pokrokářů, kam řadíme i Františka Soukupa.²⁷⁷ Pokud však hodnotíme jeho zájem o odbory, musíme vycházet i z toho předpokladu, že mu mohlo jít o čistě pragmatické členství, neboť pouze člen odborů se mohl stát členem socialistické internacionály.²⁷⁸

František Soukup byl členem socialistické internacionály od roku 1904, strana se však k její činnosti hlásila již od svého vzniku roku 1878.²⁷⁹ Již v roce 1905 je jeho práce vidět na schůzích mezinárodního sekretariátu, ale asi tak výrazně jako každého člena tohoto orgánu. Jedná se např. o situaci kolem revolučního dění v Rusku, kdy jim sice vyjadřoval podporu při snaze uskutečnit svůj cíl, zároveň zde ale byl vidět strach nad rozšířením války do okolních států.²⁸⁰ Ačkoliv čs. sociální demokracie byla považována za jednu z nejorganizovanějších ve

²⁷⁴ KŘEN, Jan. *Konfliktní společenství*. S. 285; stejná teze i: KOŘALKA, Jiří. *Češi v habsburské říši a v Evropě 1915-1914. Sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*. Praha 1996. S. 313.

²⁷⁵ KOŘALKA, Jiří a R. J. CRAMPTON. Die Tschechen. In: *Die Habsburgermonarchie 1848-1918. Band III: Die Völker des Reiches. Teilband I*. Wien 1980. S. 513-514.

²⁷⁶ Podrobně o vzniku internacionály (do roku 1889): REISBERG, Arnold. *Von der I. zur II. Internationale. Die Durchsetzung des Marxismus im Kampf um die Wiederherstellung der Arbeiternationale*. Berlin 1980.; Více také v: MOMMSEN, Hans. *Die Sozialdemokratie und die Nationalitätenfrage im habsburgischen Vielvölkerstaat*. S. 389-422.

²⁷⁷ KÁRNÍK, Zdeněk. *Malé dějiny československé (1867-1939)*. Praha 2008. S. 19.

²⁷⁸ HÜBL, Milan. *Z dějin II. internacionály: Politický a ideologický vývoj mezinárodního dělnického hnutí v letech 1876-1917*. Praha 1961. S. 34.

²⁷⁹ *Sborník věnovaný dějinám dělnického hnutí a socialismu*. Vyd. TOBOLKA, Zdeněk Václav. Praha 1921. Sv. 1. S. 41

²⁸⁰ *Prameny k revolučnímu hnutí. Rok 1905*. Dokument č. 67. S. 109.

II. internacionále, autorita a četnost vystoupení jejích zástupců na schůzích Mezinárodního socialistického byra (MSB) byla minimální a téměř nezasahovala do velkých otázek (např. revizionismus, atd.), i když počtem hlasů při hlasování se vyrovnala síle německé, rakouské či ruské sekce.²⁸¹ Zástupci se ale většinou věnovali pouze věcem bezprostředně jich se týkajících.²⁸² Jelikož Soukup byl jedním z nejčastějších zástupců na zasedání MSB, tak nejčastěji referoval o průběhu také na stranických sjezdech, na kterých se sice o výsledcích hovořilo, ale nepožadoval se aktivnější přístup. Často tak v Soukupových referátech narážíme na zprávy, že o otázce, která je zajímavá, „bylo rokováno..., ale poněvadž nebylo již možno program rozšiřovat, nebyla tato otázka dána na denní pořádek“,²⁸³ což nebylo jím samým ani stranou vnímáno nijak negativně.

František Soukup byl hlavním delegátem na kongresech socialistické internacionály celkem dvakrát – v roce 1910 v Kodani a v roce 1912 v Basileji. Jedno z témat sjezdu internacionály v roce 1910 bylo odborové hnutí v Rakousku a jeho budoucí podoba – konkrétně problém jejího národnostního štěpení. Nebylo to téma nové, už od 90. let se sociální demokracie Rakouska nemohly shodnout – ať už kvůli neschopnosti dohodnout se na kompromisech, nebo na potřebě řešit jiné, aktuálnější problémy. To byl i případ roku 1905. Sjezd konaný 29. října ve Vídni se totiž časově překrýval s jednáním konaným na téma všeobecné hlasovací právo, takže delegáti na odbory neměli čas, což na sjezdu i sami přiznávají. František Soukup se vyjádřil v tom smyslu, že vyřešení odborových záležitostí je otázkou budoucí existence jednotné sociálně demokratické strany, teď se ale musí všechny síly upnout na volební boj.²⁸⁴ Téma se tak znovu otevřeno až na sjezdu v Kodani, kde se všichni (kromě české separatistické delegace) shodli na nutnosti jednotnosti odborů, což bylo zcela nečekané vyústění.²⁸⁵ Tím pádem zcela zavrhl české návrhy a nepokoušeli se ani zabývat dílčími problémy, či vyslechnout různé strany a verze konfliktu.²⁸⁶

Problém nastal po návratu zpět do českých zemí. V březnu 1910 se sešla zemská konference důvěrníků místních organizací v Praze, která započala půlroční spor a dohady mezi českou, brněnskou a rakouskou sociální demokracií. Vídeň se totiž odvolávala

²⁸¹ MOMMSEN, Hans. *Die Sozialdemokratie und die Nationalitätenfrage im habsburgischen Vielvölkerstaat*. S. 432.

²⁸² GALANDAUER, Jan. Československá sociálně demokratická strana dělnická v druhé internacionále. In: *Nacionalismus, společnost a kultura ve střední Evropě 19. a 20. století*. Praha 2007. S. 305.

²⁸³ *Protokol VI. sjezdu v Prostějově*. S. 21.

²⁸⁴ PERNES, Jiří. *Nejen rudé prapory*. S. 198-199.; O rozkladu malé rakouské internacionály: LÖW, Raimund. *Der Zerfall der „Kleinen Internationale“*. *Nationalitätenkonflikte in der Arbeiterbewegung des alten Österreich (1899-1914)*. Wien 1984.

²⁸⁵ Dobře vidět porovnání rezolucí pléna a české menšiny v: KONRAD, Helmut. *Nationalismus und Internationalismus*. S. 199-200.

²⁸⁶ HÜBL, Milan. *Z dějin II. internacionály*. S. 104.

k výsledku z Kodaně a samotné MSB se tak za ně jednoznačně postavilo.²⁸⁷ Dne 25. září 1910 se však konal sjezd čs. strany, kde se schválila rezoluce, která šla naopak proti rezoluci kodaňského sjezdu. Chtěla vytvořit autonomní odborové organizace, proti čemuž se postavila brněnská frakce sociální demokracie, což byl další z důvodů rozkolu na autonomisty a centralisty.²⁸⁸ Centralisté, ačkoliv nikdy nezískali silnou pozici coby sociálně demokratické strany v počtu hlasů v habsburské monarchii, měli výhodu, že je rakouská sociální demokracie i nadále podporovala finančně a přijala je do jejich *malé rakouské internacionály*.²⁸⁹ V roce 1913 dokonce centralisté dostali právo disponovat se dvěma hlasy (Čechům bylo vyhrazeno celkem 7) na dalším kongresu internacionály. I přes oficiální stížnosti Soukupa a Šmerala na zasedání MSB v Londýně se na faktu již nic nezměnilo.²⁹⁰ Je otázkou, zda vidět rozpad těchto frakcí za výhodu, nebo za ztrátu. Některé historické práce hovoří, že „zápas s centralismem byl vybojován pro stranu úspěšně“.²⁹¹ Nelze než zcela souhlasit, že ztráta části strany může být brána jako výhra – odstraní se totiž frakce, které nesouhlasí s jádrem a zbytek silnější strany se vnitřně posílí. Na druhou stranu, ačkoliv odnož nemusí být početně silná, tak rozpadem se ukazuje nejednost, slabé vedení a neschopnost řešit závažnější témata (ačkoliv programový základ obou stran měl vždy zůstat stejný). Moravská sekce sociální demokracie také vždy zprostředkovávala kontakty s rakouskou, ztratil se tak prostředník, který mohl pomoci ke shodě (ta už teď nebyla možná). Náznaky rozpadu byly však výrazně znatelné již od nového století. Politici nemohli tento rozklad ignorovat, občas se ho ale snažili pro voliče alespoň zakrýt. Tak to udělal i Soukup na společné českobudějovické manifestaci 12. července 1905, která neměla za oficiální cíl prosazení jistého politického požadavku, o kterém Soukup hovořil. Více než to se však zaměřoval na propagaci jednotnosti jejich hnutí, i když v tomto konkrétním případě to mělo spíše teritoriální význam.²⁹²

Historikové 50. let měli tendenci si vykládat dějiny II. internacionály v prvním desetiletí 20. století jako *dějiny ruských revolucí* a z nich plynoucí důsledky.²⁹³ Ať už hovořili o revoluci 1905, nebo o běžných událostech v Rusku, viděli to jako příčinu všech změn odehrávajících se v Rakousku-Uhersku. Vliv byl nepochybně velký, aktivizace dělnického

²⁸⁷ *Přehled československých dějin II. Díl II.* S. 1029.

²⁸⁸ GALANDAUER, Jan. *Bohumír Šmeral. Díl I.* S. 134-135.

²⁸⁹ Ve volbách do říšské rady v roce 1911 získali 8 624 hlasů proti 91 300 hlasům, které připadli autonomistům. MALÍŘ, Jiří. *Systém politických stran v českých zemích do roku 1918.* In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol. *Politické strany... I. díl. Období 1861-1938.* S. 46.

²⁹⁰ GALANDAUER, Jan. *Československá sociálně demokratická strana dělnická v druhé internacionále.* In: *Nacionalismus, společnost a kultura.* S. 308.

²⁹¹ MAREK, Jaroslav. *Šedesát let programové výstavby sociálně demokratické strany dělnické.* Praha 1927. S. 91.

²⁹² *Právo lidu* 12. července 1905.

²⁹³ HÁJEK, Jiří. *Mezinárodní dělnické hnutí.* Praha 1951. S. 205-228.

hnutí v roce 1905 měla svou příčinu v ruské revoluci, ale internacionála jako sdružení sociálních demokracií v Evropě se opírala spíše o její největší stranu – o německou s jejím představitelem Augustem Bebelem. Nejčastěji se objevuje kritika *pravicové* části části II. internacionály, kam řadíme rovněž československou sekci. Čs. sekce je brána jako separatistická, která nejenže ukradla německé straně odbory, ale neprojevila ani „*dosti pochopení pro národní tužby německých dělníků v Rakousku*“.²⁹⁴ Přečteme-li si práce Františka Soukupa o internacionále, zjistíme, že se také obrací i na jinou zemi, která podle něj měla zásadní vliv – na Anglii, neboť podle něj „*Marxův kapitál nebyl stvořen v primitivně agrárním Rusku, ale v nejprůmyslovější zemi světa, v Anglii*“.²⁹⁵

Basilejský sjezd v roce 1912 se soustředit už zcela na otázku válečného nebezpečí, které bylo cítit již dávno před anexí Bosny a Hercegoviny v roce 1908, na které sociální demokraté reagovali. Soukup a Antonín Němec jako nejvíce zainteresované české osobnosti v internacionále poslali dopis, ve kterém vyzývají, aby se již v roce 1909 konaly akce proti hrozbě války. Internacionála však odpověděla, že zatím není schopna takového postupu, nezakazuje však národním stranám, aby tak nekonal samy,²⁹⁶ což nakonec i dělaly. Strana vyslala do Basileje kolem 70 lidí, přičemž hlavními delegáty byli Němec a František Soukup, který jej ve svých vzpomínkách označuje jako nejpompéznější, jakého se kdy účastnil. Jeho slova však musíme brát se rezervou, neboť všechna shromáždění sociálních demokratů považoval za největší tábory, které svět ještě neviděl...²⁹⁷ Právo lidu přinášelo podrobné zprávy z průběhu celé akce. Vytisklo také oficiální prohlášení československé sociální demokracie přečtené Soukupem v Basileji, které vytyčovalo názor a oficiální stanovisko strany na rakousko-uherský postup na Balkáně. Proklamace však vyzněla spíše jako varování pro rakouské úřady, neboť prohlašovala, že pokud Rakousko nezmění svůj přístup, bude český proletariát nucen opět vstoupit do boje, jako to udělal v roce 1905 u požadavku všeobecného volebního práva.²⁹⁸ Nebylo žádným překvapením, že policejní ředitelství vidělo v článku agitaci k nenávisti vůči státním úřadům – Právo lidu tak čekala další z mnoha pokut a konfiskací.²⁹⁹ Sjezd internacionály však měl být spíše demonstrativní silou, která bude

²⁹⁴ Tamtéž. S. 232.

²⁹⁵ SOUKUP, František. *Šedesát let Internacionály: Epištola všem lidem práce duševní a fyzické v národě československém*. Praha 1924. S. 4.

²⁹⁶ NA, Antonín Němec, kart. 1, složka 209/66, 209/67. Dopis ze dne 26. března 1909, odpověď od exekutivy internacionály 2. dubna 1909.

²⁹⁷ SOUKUP, František. *Revoluce práce. Díl II*. S. 829-832.

²⁹⁸ Projev československé sociální demokracie. *Právo lidu* z 27. listopadu 1912. S. 3.

²⁹⁹ NA, PM 1911-1920, sign. 8/4/17/25, kart. 5277, č. j. 23945/1912. Policejní ředitelství v Praze prezidium místopředsednictví dne 2. prosince 1912.

agitovat proti válce, ale nebude konat revoluce, i když bylo jasné, že Rakousko-Uhersko se na válku připravovalo.³⁰⁰ Válku však internacionála už sama nepřežila.³⁰¹

³⁰⁰ PAULOVÁ, Milada. *Balkánské války 1912-1913 a český lid*. Praha 1963. S. 27.

³⁰¹ Více v: ČAPKA, František. *Ohlédnutí za II. internacionálou (1889-1914)*. Praha 1989. S. 28-34; ŠOLLE, Zdeněk. *Dělnické hnutí a II. internacionála*. Praha 1951.

5 Soukupův život po roce 1914

František Soukup se po vypuknutí první světové války stal jedním ze sociálně demokratických politiků, kteří podporovali Bohumíra Šmerala a jeho směr, tzn. prorakouský a k říši loajální. Zároveň je však zajímavé, že navázal také kontakty s Maffií, i když nejprve zcela nezávazně, až od jara 1915 slíbil pravidelnou spolupráci. Stále se však držel linie strany, nebo alespoň loajality k Bohumíru Šmeralovi, neboť pravděpodobně kvůli němu odmítl i Masarykovu nabídku. Masaryk si totiž přál, aby emigroval a stal se tak zástupcem sociální demokracie v zahraničí.³⁰²

Soukup však zůstal v Čechách, kde se zahraničním odbojem pouze spolupracoval, ale nevěděl o všech aktivitách, což se mu záhy vymstilo v podobě tzv. knoflíkové aféry. Stal se hlavním aktérem v tomto omylu, který stál českou politiku mnoho zatčení a přerušení spolupráce se zahraničím na několik měsíců. Za Soukupem přišel do redakce Práva lidu Bohumil Mareš, který byl pověřen Aloisií Linhartovou, a měl mu předat knoflík, ve kterém byla obsažena tajná zpráva ze zahraničí.³⁰³ Soukup však tuto spojku neznal, a když od členů Maffie, o kterých sám věděl, nevyptátral žádné podrobnosti o Marešovi, rozhodl se 7. října 1915 po dohodě s Bohumírem Šmeralem kontaktovat policii, neboť si myslel, že se jedná o policejní provokaci. O skutečnosti, že knoflík bude předán právě Soukupovi, nevěděl údajně ani Masaryk, ani Beneš, se kterým se měl Soukup navíc ještě před jeho odjezdem dohodnout, že mu touto formou nikdy nebude zpráva zasílána, neboť věděl, že je pod neustálou policejní kontrolou, tak to nechtěl riskovat.³⁰⁴

Již 10. října však zjistil, že se o policejní provokaci nejednalo, neboť po udání došlo k zatčení všech osob, které byly do situace jakýmkoli způsobem zapleteny. Sám Soukup byl ve vazbě od listopadu do prosince 1915,³⁰⁵ ale na svobodu mu pomohl až Bohumír Šmeral, který se cítil částečně odpovědný. K procesu s ostatními také nikdy nedošlo.³⁰⁶ Knoflíková aféra měla nejen obrovské důsledky pro spolupráci odboje se zahraničím, poznamenala také Soukupův status mezi ostatními politiky v letech 1916 i 1917. V této době se ztrácí z veřejnosti, neprovokuje příliš svými projevy a omezuje se ve svých slovech i v tisku.

Rok 1918 pro něj ale přinesl změnu. Po *odstranění* Bohumíra Šmerala z čela strany přehodnotil svoje postoje i Soukup. Po neshodách s předchozím vůdcem strany, tedy

³⁰² PICHLÍK, Karel. *Bez legend: Zahraniční odboj*. Praha 1991. S. 102.

³⁰³ Tamtéž. S. 132.

³⁰⁴ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Světová revoluce: za války a ve válce, 1914-1918*. Praha 2005. S. 47.

³⁰⁵ SOUKUP, František. Moje nejtěžší chvíle v kriminále. In: ČERVINKA, Vincenc. *Z doby persekucí a kriminálů*. Praha 1920. S. 294-295.

³⁰⁶ *Sborník dokumentů k vnitřnímu vývoji v českých zemích za 1. světové války 1914-1918: Svazek III. Rok 1916*. Praha 1995. S. 199-204.

Šmeralem, přestal podporovat jeho vedení a přiklonil se k novému vedení Gustava Habrmana.³⁰⁷ V roce 1918 bychom o Soukupovi mohli říci, že se stal tvůrcem nejvýznamnějších státnických dokumentů. Vše začalo v lednu 1918 tříkrálovým shromážděním, kdy ho ostatní politikové vzali na milost a informovali ho o této akci. Byl pozván na organizační schůzi, kde ho pověřili vypracovat hlavní řeč pro Františka Staňka.³⁰⁸ V dubnu téhož roku se účastnil tzv. národní přísahy, kdy sepsal řeč pro Aloise Jiráska a přesvědčil ho spolu s Bedřichem Štěpánkem, aby ji přečetl. Text se dá podle Otty Urbana příhodně charakterizovat následujícím způsobem: „*Typicky soukupovským květnatým a řečnický nadneseným slohem zavazoval tento dokument národ československý k žulové neoblomnosti, vytrvalosti a houževnatosti až do konečného vítězství.*“³⁰⁹ Během květnových oslav padesátiletého výročí položení základního kamene k Národnímu divadlu pronesl Soukup jednu z několika řečí na Plodinové burze, kde se konala neoficiální slavnost organizovaná hlavně socialistickými stranami. Tohoto jubilea organizátoři využili a svolali na 17. května v Grégrově Obecním domě tzv. kongres utlačovaných národů Polska, Čechoslováků, Jihoslovanů a Rumunů.³¹⁰ Soukup byl jedním z několika pozvaných, zasedal v redakční komisi a sepsal výslednou rezoluci, která byla druhý den otištěna v novinách.³¹¹

V červenci 1918 byl v Národním výboru československém ustaven jako jednatel, sepsal prohlášení určené lidu, tzv. svolání národu československému.³¹² Dne 14. října 1918 se neúčastnil generální stávky organizované Socialistickou radou, ale sepsal rezoluci, kterou tato rada v jejím průběhu vydala. Ačkoliv nebyl autorem nešťastné formulace o „*svobodné republice československé*“, která byla přetvořena z formulace o „*svobodném státě československém*“, ³¹³ velmi mu to opět ztížilo pozici mezi českými politiky. Problém byl hlavně v tom, že Socialistická rada touto formulací provolávala ještě neexistující formu budoucího státu, čímž porušovala jakékoliv dohody se zahraničním odbojem a Národním

³⁰⁷ Už zde jsou vidět zárodky jeho budoucího profilování se během štěpení sociální demokracie na její pravicový proud a komunistickou stranu v roce 1920. František Soukup se přiklonil na pravicový proud levicové Československé sociálně demokratické strany dělnické. Podrobně rozebráno v: KARNÍK, Zdeněk. *Socialisté na rozcestí. Habsburk, Masaryk či Šmeral*. Praha 1996.

³⁰⁸ Stenografický záznam dr. Šamala z jednání: PAULOVÁ, Milada. *Tajný výbor (Maffie) a spolupráce s Jihoslovany v letech 1916-1918*. Praha 1968. S. 568.

³⁰⁹ URBAN, Otto. *Česká společnost 1848-1918*. Praha 1982. S. 623.

³¹⁰ Více v: HAJŠMAN, Jan. *Kongres utlačovaných národů rakousko-uherských v Praze (Jubilejní oslavy Národního divadla v Praze v květnu 1918)*. Praha 1928.

³¹¹ PAULOVÁ, Milada. *Tajný výbor a spolupráce s Jihoslovany*. S. 454-465.

³¹² Text např. v: SOUKUP, František. 28. říjen 1918. *Předpoklady a vývoj našeho odboje domácího v československé revoluci za státní samostatnost národa*. Praha 1928. Díl II. S. 828-30; HAJŠMAN, Jan. *Maffie v rozmachu. Vzpomínky na odboj doma*. Praha 1933. S. 343-350

³¹³ RAŠÍN, Alois a RAŠÍN, Ladislav. *Paměti Dr. Aloise Rašína*. Brno 1994. S. 208-9; KRÁL, Václav. *Vznik ČSR*. Praha 1985. S. 292.

výborem, který původně se stávkou a rezolucí souhlasil. Novou verzi však Soukup neviděl, nemohl tedy nijak do jejího zveřejnění zasáhnout.³¹⁴

Jasným triumfem a zviditelněním se v historii českých zemí byl pro něj 28. říjen 1918. Ať už shodou okolností, nebo politickou šikovností, se stal jedním z *mužů 28. října*.³¹⁵ Stal se tak jedním z pěti politiků, kteří vyhlášovali Československo a v několika následujících dnech přebírali důležité státní orgány pod svou kontrolu.³¹⁶ V první Kramářově vládě následně zaujal místo ministra spravedlnosti, což bylo zároveň jedinou jeho zkušeností ve vládě. V dalších volbách se pokusil dostat na kandidátku kladenského kraje, ale tentokrát už úspěšný nebyl. Stal se však členem senátu, v roce 1920 jeho místopředsedou a od roku 1929 dokonce předsedou (až do 1939). Po německé okupaci byl zatčen gestapem a několik měsíců vězněn, ale údajně na osobní přímluvu Emila Háchy byl propuštěn. Jelikož měl z vězení podlomené zdraví a již během svého života navíc pravděpodobně onemocněl tuberkulózou, tak 11. 11. 1940 umírá.³¹⁷

³¹⁴ OPOČENSKÝ, Jan. *Zrození našeho státu*. Praha 1928. S. 66-68.

³¹⁵ ŠLEHOFER, Lukáš. František Soukup na cestě k říjnu 1918. In: KUČERA, Rudolf a kol. *Muži října 1918*. S. 37-53.

³¹⁶ Podrobně v: KLIMEK, Antonín. *Říjen 1918: vznik Československa*. Praha 1998.

³¹⁷ Přehledný životopis také v: MALÍNSKÝ, Jiří a Josef TOMEŠ. František Soukup. In: TOMEŠ, Josef a kol. *Tváře našich parlamentů*. S. 409-413.

Závěr

V diplomové práci jsem se soustředila na osobu Františka Soukupa v kontextu dělnického a sociálně demokratického hnutí. Prolínal se zde tak jeho životopis s politickými akcemi a mezníky strany, kterých byl nebo mohl být součástí, příp. měl na ně vliv. Časově jsem se zaměřila na dobu před první světovou válkou, neboť válka zcela změnila postavení strany, fungování společnosti a ve svém závěru způsobila především rozpad monarchie. Proto časové vymezení leželo zhruba mezi léty 1890 a 1914, tedy dobou, kdy Soukup přicestoval do Prahy a vypuknutím války. Toto období v jeho životě a v *životě* strany znamenalo zcela specifickou a uzavřenou etapu.

Rozdělení kapitol jsem pojala jednak z časového, jednak i tematického hlediska. Nejprve jsme se soustředila na krátký životopis, po němž následovaly dvě kapitoly, které lze charakterizovat jako novinářskou a politickou činnost. Obě tyto části se samozřejmě prolínaly, snažila jsem se je však ve svém základu oddělit, neboť noviny byly pro Soukupa startem pro politiku, ve které se nakonec zviditelnil a prosadil. Jedna věc bez druhé v Soukupově životě nemohla být, jedna mu však dopomohla k té druhé, což byl důvod pro strukturu a oddělení těchto kapitol.

První kapitola se věnovala životu Františka Soukupa do roku 1896, neboť v tomto roce vstoupil do Československé sociálně demokratické strany dělnické. Jeho činnost ve straně se pak stala základem pro jeho následující působení, neboť stranu vždy podporoval a vždy kandidoval jen za ní, a proto se dá toto datum charakterizovat jako zlomový bod v jeho životě. Chtěla jsem vysvětlit především předpoklady pro jeho vstup právě do této strany, a proto jsem nastínila i prostředí, ze kterého pocházel, neboť to mělo obrovský význam na jeho budoucí směr.

Druhá kapitola se týkala veškeré činnosti, kterou odváděl jako autor článků, redaktor a odpovědný redaktor. Snažila jsem se tak komplexně zachytit jeho novinářskou aktivitu do první světové války i z hlediska analýzy jeho vlastních článků. Jelikož v *Právu lidu* nebylo zvykem jednotlivé články podepisovat (to však nebylo nikde, neboť cílem bylo vyhnout se stíhání), soustředila jsem se v krátkosti na vývoj těchto novin a krátce na první redakci, ve které byl Soukup členem. Následně jsem rozebrala tři trochu protikladné časopisy, do nichž Soukup přispíval a snažila jsem se analyzovat, zda měl ke všem stejný přístup, nebo psal stále o stejných tématech. Akademie byla pro něj a pro společnost spíše teoretickým časopisem, proto se uchyloval ve svých člancích spíše k otázkám, na které nemohl tak snadno získat odpověď – vhodné by byly pro polemiky. V *Rozhledech* se zase soustředil výhradně na téma

kritiky mladočechů. V posledním mnou zkoumaném časopise, Májových listech, se jevil jako osoba více agitující pro vlastní stranu. Do kapitoly jsem také zařadila jeho práci jako odpovědného redaktora. Velmi zajímavá je už jen skutečnost, že vůbec tuto funkci vykonával, neboť jako významná osobnost sociálně demokratického proudu na sebe přitahoval nežádoucí pozornost policie a státního zastupitelstva a ohrožoval sám sebe tím, že mohl být odsouzen za nepodepsané články, což se i několikrát stalo. Právo lidu bylo z hlediska analýzy opět nejdůležitějším – i díky tomu, že v něm působil nejdéle.

Následující kapitola pojednávala o všeobecném volebním právu. Zde jsem se pokoušela zdůraznit, jak tento požadavek ovlivňoval téměř dekádu jeho života, neboť ve většině jeho projevů, článků, brožur, ale i přestupků a trestů toto heslo dominovalo. Kapitulu jsem rozdělila na vývoj požadavku z hlediska politických agitací, shromáždění a na závěr uzákonění a názorový vývoj Františka Soukupa na toto téma. Chtěla jsem ukázat, jestli se jeho postoj v průběhu let změnil, jak rozlišoval mezi poslaneckou sněmovnou a zemským sněmem, zda chtěl totéž pro obě instituce, nebo tam byly překážky, pro které neviděl cestu. Důležitou shledávám hlavně část, kde jsem analyzovala, co pro něj vlastně volební reforma znamenala. Byla pro něj totiž cestou k národnostnímu smíru v Čechách, ale na cestě k realizaci viděl překážky – v případě uzákonění všeobecného volebního práva do říšské rady nesouhlas Němců, v zemském sněmu zase šlechty. Dá se říci, že obraz jeho nepřítele se tak v průběhu let mění a omezuje na užší skupinu obyvatel.

Čtvrtá kapitola se zaměřuje na období těsně před rokem 1914, tedy na dobu, kdy již ve vzduchu visí obava z válečného nebezpečí. Struktura této části práce tak spočívá na dvou institucích, ve kterých František Soukup reflektoval tuto obavu. Jeden okruh se věnoval jeho projevům v poslanecké sněmovně a v rakousko-uherských delegacích, kterou sice nemůžeme charakterizovat jako přelomovou, ale smíme si z ní odvodit nastavenou politiku celé strany. Druhá část se zabývala jeho činností v socialistické internacionále, kterou jsem zařadila, abych zdůraznila kontrast mezi těmito dvěma institucemi. Cílem tak bylo srovnat, zda se jeho názory shodovaly či si rozporoval, nebo jak válku viděl ze svého pohledu demokrata a socialisty.

Poslední kapitola se soustředila na jeho život po vypuknutí první světové války. Cílem bylo nastínit jeho působení, které lze pak snadno srovnat s jeho předcházejícím obdobím – zda se vychýlil nebo se udržoval v linii svých idejí, které si vytyčil před první světovou válkou. Zajímavé také bylo posoudit, jak po vypuknutí války na tuto skutečnost reagoval, nebo jestli se jeho názory změnily. Jako sociální demokrat zpočátku udržoval Šmeralovou

linii strany, tedy prorakouskou a loajální, postupem času však začal spolupracovat s Maffii a jinými orgány, které naopak tento směr atakovaly. Proto jsem chtěla v krátkosti zdůraznit tyto zlomové body v jeho životě.

*„František Soukup vynikal jako populární ohnivý řečník – text jeho projevů a brožur však přetéká množstvím bombastických frází, zarážející povrchností a nepřesností myšlení, latinské citáty zakrývající laxní vztah k marxismu a teorii vůbec. Nadto Soukupova náladovost, zásadová nepevnost, měkkost, podbíživost a neodpovědnost přímo vylučovaly, že by mohl pevně a cílevědomě formovat politickou linii celé strany.“*³¹⁸ František Soukup nikdy nestál v čele strany. Často byl ovšem *tou druhou osobou*, která sice měla podstatný vliv na dění, ale nespolehala nikdy pouze na své schopnosti, což mu ani nikdy nebylo umožněno. Na Soukupovi je občas zarážející jedna věc – jeho články a projevy obsahovaly velmi obsáhlá slovní spojení, která byla plná ideologických a teoretických konstruktů, o kterých se tehdejšímu člověku muselo hezky číst, ale v praxi byly často absolutně nerealizovatelné – byl tedy spíše revoluční rétor než praktik. František Soukup byl ten typ politika a řečníka, který velmi rád kritizoval staré pořádky, hovořil o hrozných poměrech, které je potřeba změnit, ale nenabízel nikdy žádné reálné řešení, které by se dalo použít. Jeho nápady spíše směřovaly k popouzení obyvatelstva k činům, které bychom dnes označily jako revoluční, a které měly tendenci starý systém spíše rozvracet. Výhodou Františka Soukupa bylo, že žil v době, ve které se mohl tento jeho talent plně projevit. Problém však nastal se vznikem republiky, kdy nedokázal tuto svoji stránku osobnosti potlačit, nebo alespoň trochu změnit a do nového státu, kde bylo potřeba spíše lid uklidňovat, se příliš nehodil. V předválečné době to ale bylo výhodou. František Červinka tvrdí, že Soukup se nikdy nezbavil *„své radikálně pokrokové pupeční šňůry“*.³¹⁹ S tím však lze souhlasit pouze částečně. Radikalismus se sice v něm projevoval po celou dobu jeho politické činnosti, nelze však samotnou jeho osobnost charakterizovat na tomto principu. Přibližně do roku 1899 lze sice sledovat, že do sociální demokracie vstoupil spíše z praktických účelů, a to hlavně kvůli možnosti být zvolen a zaštitit se větší institucí, nepředpokládám však, že celé jeho působení lze označit jako názorově mimostranické.

V historiografii byla osoba Františka Soukupa opomíjená. Jelikož se nikdy nestal komunistou, následný režim nikdy neměl tendence jeho osobu nějak zvýraznit, a proto jeho osoba zapadla do mírného historického zapomnění. Jeho názory sice nebyly originální, nové či přelomové, ve své době však byl významnou osobou proudu, který měl statisíce voličů, a

³¹⁸ GALANDAUER, Jan. *Bohumír Šmeral. Díl I.* S. 65-66.

³¹⁹ ČERVINKA, František. *Boje a směry českého studentstva.* S. 20.

kterí jeho jméno znali, a proto si podle mě zaslouží tato osobnost větší pozornost i v budoucnu.

Seznam zkratek

AČSSD = Archiv Československé sociální demokracie

ČSDSD = Československá sociálně demokratická strana dělnická

AUK = Archiv Univerzity Karlovy

Čs. sociální demokracie = Československá sociálně demokratická strana dělnická

NA = Národní archiv v Praze

PM = Prezidium místodržitelství

PP = Prezidium policejního ředitelství

PŘ = Policejní ředitelství

MSB = Mezinárodní socialistické byro

Seznam literatury

I. Použité prameny

a) Archivní prameny

Archiv České strany sociálně demokratické, Československá sociálně demokratická strana dělnická (1874-1921) – archivní jednotky: 4-12, 18-23, 25-30, 32-37, 40, 42-53, 70-71, 77-78, 82, 139-140, 144, 148-150, 154-156, 163-164, 166-167, 181-182

Archiv Národního muzea – Oddělení časopisů

Archiv Univerzity Karlovy, Matrika Německé univerzity v Praze

Národní archiv, Antonín Němec – kartony 1, 2

Bohumír Šmeral – karton 11

Policejní ředitelství

Konskripce 1810-1930

Praha II. – všeobecná spisovna 1941-1950, sign. S 4384/44 Soukup Fr., karton 10665.

Presidium místodržitelství

1891-1900: kartony 2383, 2390, 2431, 2456, 2458, 2459, 2465, 2470, 2471, 2509, 2515

1901-1910: kartony 3569-3577, 3732, 3746, 3758, 3764, 3842, 3847

1911-1920: kartony 5277, 5290

Presidium policejního ředitelství

I. – sign. S 33/3-39 Soukup, karton 221.

II. – Všeobecná spisovna 1921-1930: sign. S 48/10 Soukup Fr. JUDr. 1871, karton 421.

b) Vydané prameny

Jaromír Čelakovský. *Moje zápisky: 1871-1914*. Ed. VELEK, Luboš a Alice VELKOVÁ. Praha: Archiv hlavního města Prahy, 2004. ISBN 80-76852-00-8.

Omladina 25 let po procesu. Vzpomínky. Uspořádali Bořivoj WEIGER a Jan ZIELGLOSER. Praha: Zielgloser, 1919.

Politické programy Československé a Československé sociálně demokratické strany dělnické 1878-1948. Ed. PROKEŠ, Petr. Praha: Historický ústav AV ČR, 1999. ISBN 80-85268-88-4.

- Politické programy českých národních stran v letech 1860-1890.* Ed. CIBULKA, Pavel. Praha: Historický ústav, 2000. ISBN 80-7286-020-8.
- Prameny k revolučnímu hnutí a ohlasu první ruské revoluce v českých zemích v letech 1905-1907: rok 1905.* Ed. KODEDOVÁ, Oldřiška. Praha: ČSAV, 1959.
- Prameny k revolučnímu hnutí a ohlasu první ruské revoluce v českých zemích v letech 1905-1907: léta 1906-1907.* Ed. KODEDOVÁ, Oldřiška. Praha: ČSAV, 1962.
- Protokol druhé řádné konference prvního kraje v Čechách konané dne 7. února 1909 v Praze VII.* Praha: Dělnické knihtiskárny a nakladatelství, 1909.
- Protokol sjezdu sociální demokracie v Rakousku konaného ve dnech 24. až 29. září 1899 v Brně.* Praha: Dělnická knihtiskárna, 1899.
- Protokol VI. sjezdu československé sociálně demokratické strany dělnické dne 30., 31. října a 1. listopadu 1904 v Prostějově.* Praha: Dělnická knihtiskárna a nakladatelství, 1904.
- Protokol IX. sjezdu československé sociálně demokratické strany dělnické 4. až 8. září 1909 v Národním domě v Praze-Smíchově.* Praha: Tiskový výbor strany, 1909.
- Protokol XI. řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické konaného ve dnech 7., 8. a 9. prosince 1913 na Žofíně v Praze.* Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1914.
- Sborník dokumentů k vnitřnímu vývoji v českých zemích za 1. světové války 1914-1918. Sv. I-V. Rok 1914-1918.* Praha 1993-1997. ISBN 80-75475-06-5.
- Stenographische Protokolle des Abgeordnetenhauses des Reichsrates.* Dostupné z: <http://alex.onb.ac.at/spa.htm>.
- Stenographische Protokolle der Delegation des Reichsrates.* Dostupné z: <http://alex.onb.ac.at/spg.htm>.

c) Dobový tisk

- Akademie: orgán socialistické mládeže (později Revue socialistická) (1896-1908)
- Májové listy (Máj) (1900-1910)
- Nezávislé listy (1900)
- Právo lidu (1897-1914)
- Rozhledy politické, sociální a literární (1895-1897)
- Sborník mládeže sociálně demokratické (1900-1914)
- Studentský sborník (1899-1910)
- Stráž na Cidlině (1894-1897)

d) Dobové brožury

- BERNER, Arnošt. *Socialisté a mladočeši v parlamentě: historicko-politické srovnání*. Praha: Zář, 1901.
- Katalog výstavky: 50 let Práva lidu, 70 let čs. sociální demokracie*. Praha: Nákladem slavnostního výboru, 1947.
- MASARYK, Tomáš Garrigue. *Právo historické a přirozené*. Praha: Čas, 1900.
- SLAVÍK, Jan. *Proč se dovoláváme českého státního práva?* Praha: Tiskem a nákladem dra Ed. Grégra, 1897.
- SOUKUP, František a Václav VACEK. *Za vzkříšení zemského parlamentu! Epištola k novým zemským volbám v Čechách. Proč musíme trvat na provedení všeobecného a rovného práva hlasovacího i do českého sněmu?* Praha: Dělnická knihtiskárna, 1908.
- SOUKUP, František. *Bezvěrci dle práva rakouského. Vývoj, právní poměry a jich reformy*. Praha: Dělnická knihtiskárna, 1904.
- Tentýž. *Druhé volby v páté kurii a sociální demokracie*. Praha: Dělnická knihtiskárna, 1901.
- Tentýž. *Odzbrojení nebo revoluce. Řeč poslance soudruha dra Františka Soukupa v rakouské delegace 22. a 23. února 1911*. Praha: Dělnická knihtiskárna, 1911.
- Tentýž. *Proč se bijeme za všeobecné, rovné, přímé a tajné právo hlasovací?* Praha 1904.
- Tentýž. *Řeč z duše milionů! O zahraniční politice Rakousko-Uherska a sociální demokracii promluvil Dr. František Soukup ve schůzi poslanecké sněmovny říšské rady dne 20. května 1913*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví, nakladatelství a antikvariát, 1913.
- Tentýž. *Šedesát let Internacionály: Epištola všem lidem práce duševní a fyzické v národě československém*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1924.
- Tentýž. *Válka hladu. Epištola všemu chudému lidu českému*. Vydáno jako 2. příloha k *Právu lidu* dne 17. července 1909.
- Tentýž. *Zápas o Prahu. K historii českých politických bojů v Praze, Karlíně a Smíchově v V. kurii ve dnech 12. a 16. března Léta Páně 1897*. Praha: Dělnická knihtiskárna, 1897.
- Tentýž. *Žeňte útokem! Otevřený list všem chudým českým lidem!* Praha: Zář, 1901.
- SOUKUP, Josef. *Omladináři. Bojovníci a mučedníci za československou samostatnost*. Praha 1930.
- VACEK, Václav. *Soustava daní rakouských: pro boj o finanční reformu v Rakousku (dějiny rakouských financí v 19. stoletím výklad a kritika platného systému berního, finanční problémy dneška, pozitivní návrhy k nápravě)*. Praha: A. Svěcený, 1912.

VOZKA, Jaroslav. *Masaryk. Dělnictvo a socialismus*. Praha 1930.

II. Sekundární literatura

a) Slovník

Ottův Slovník naučný: illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. OTTO, Jan. Praha: 1890.

b) Monografie a sborníky

ADÁMEK, Karel. *Vídeň a okolí*. Praha: Fr. A. Urbánek. 1874.

BERÁNEK, Jan. *Rakouský militarismus a boj proti němu v Čechách*. Praha: Naše vojsko, 1955.

BERÁNKOVÁ, Milena. *Dějiny československé žurnalistiky. I. díl: Český periodický tisk do roku 1918*. Praha: Novinář, 1981.

BOBÍKOVÁ, Lenka a Jiří ŠOUŠA. *Parlament: kolbiště národů a národností: z rakouského parlamentu 1861-1914*. Jinočany: H & H, 1992. ISBN 80-85467-21-6.

Brennpunkt Europa. Festschrift für Helmut Rumpler zum 65. Geburtstag. Ed. BURZ, Ulfried, DERNDARSKY, Michael a Werner DROBESCH. Klagenfurt: Carinthia, 2000. ISBN 3-85378-525-5.

BRÜGEL, Ludwig. *Geschichte der österreichischen Sozialdemokratie. Band V: Parlamentsfeindlichkeit und Obstruktion, Weltkrieg, Zerfall der Monarchie*. Wien: Wiener Volksbuchhandlung, 1925.

ČAPKA, František. *Ohlédnutí za II. internacionálou (1889-1914)*. Praha: Horizont, 1989.

ČERVINKA, František. *Boje a směry českého studentstva na sklonku minulého a na počátku našeho století*. Praha: Univerzita Karlova, 1962.

ČERVINKA, Vincenc. *Z doby persekucí a kriminálů*. Praha: Bedřich Kočí, 1920.

Die Habsburgermonarchie 1848-1918. Band VIII: Politische Öffentlichkeit und Zivilgesellschaft. Teilband 2: Die Presse als Faktor der politischen Mobilisierung. Wien: VÖAW, 2006. ISBN 3-7001-3568-8.

Die Habsburgermonarchie 1848-1918. Band III: Die Völker des Reiches. Teilband I. Wien: VÖAW, 1980. ISBN 978-3-7001-0377-6.

Die nationale Frage in der Österreichisch-Ungarischen Monarchie: 1900-1918. Budapešť: Akadémiai Kiadó, 1966.

- Dr. František Soukup – tribun lidu. *Sborník k šedesátce 1871-1931*. Red. KSANDR, F. X. Kladno: Župní výkonný výbor, 1931.
- EBERT, Kurt. *Die Anfänge der modernen Sozialpolitik in Österreich: Die Taaffesche Sozialgesetzgebung für die Arbeiter im Rahmen der Gewerbeordnungsreform (1879-1885)*. Wien: Der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1975.
- JAKUBEC, Ivan a Zdeněk JINDRA. *Dějiny hospodářství českých zemí: od počátku industrializace do konce habsburské monarchie*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1035-3.
- GALANDAUER, Jan. *6. 7. 1915 – Pomník Mistra Jana Husa*. Praha: Havran, 2008. ISBN 978-80-86515-81-6.
- GALANDAUER, Jan. *Bohumír Šmeral I. (1880-1914)*. Praha: Svoboda, 1981.
- GALANDAUER, Jan. *Bohumír Šmeral II. (1914-1941)*. Praha: Svoboda, 1986.
- GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ (1889-1921)*. Praha: Svoboda, 1986.
- GLASSL, Horst. *Nationale Autonomie im Vielvölkerstaat: der Mährische Ausgleich*. München: Sudetendeutsche Stiftung, 1977.
- HÁJEK, Jiří. *Mezinárodní dělnické hnutí*. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1951.
- HAJŠMAN, Jan. *Kongres utlačovaných národů rakousko-uherských v Praze (Jubilejní oslavy Národního divadla v Praze v květnu 1918)*. Praha: Legie, 1928.
- HAJŠMAN, Jan. *Mafie v rozmachu. Vzpomínky na odboj doma*. Praha: Orbis, 1933.
- HAMANN, Brigitte. *Bertha von Suttner: život pro mír*. Praha: One Woman Press, 2006. ISBN 80-86356-42-6.
- HAVRÁNEK, Jan. *Dějiny Univerzity Karlovy*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-320-2.
- Historik nad šachovnicí dějin: k pětasedmdesátinám Jana Galandauera*. Ed. HÁJKOVÁ, Dagmar a Luboš VELEK. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2011. ISBN 978-80-86495-78-1.
- HLAVÁČEK, Ivan, Jaroslav KAŠPAR a Rostislav NOVÝ. *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany: H and H, 2002. ISBN 80-7319-004-4.
- HOBBSBAWM, Eric J. *Národy a nacionalismus od roku 1780: program, mýtus, realita*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. ISBN 80-85959-55-0.
- HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. ISBN 80-7106-380-0.

- HÜBL, Milan. *Z dějin II. internacionály: Politický a ideologický vývoj mezinárodního dělnického hnutí v letech 1876 – 1917*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961.
- Hundert Jahre allgemeines und gleiches Wahlrecht in Österreich: Modernes Wahlrecht unter den Bedingungen eines Vielvölkerstaates*. Ed. SIMON, Thomas. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2010. ISBN 978-3-631-57250-4.
- JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan a Zdeňka HLEDÍKOVÁ. *Dějiny správy v českých zemích: Od počátku státu po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 978-80-7106-906-5.
- KANN, Robert A. *Werden und Zerfall des Habsburgerreiches*. Graz: Styria, 1962.
- Karel Kramář (1860-1937): život a dílo*. Ed. BÍLEK, Jan a Luboš VELEK. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2009. ISBN 978-80-86495-58-3.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *Malé dějiny československé (1867-1939)*. Praha: Dokořán, 2008. ISBN 978-80-7363-146-8.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *Socialisté na rozcestí. Habsburk, Masaryk či Šmeral*. Praha: Univerzita Karlova, 1996. ISBN 80-7184-128-5.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *Vlastimil Tusar: novinář, politik, diplomat*. Praha: Retroprint, 2005. ISBN 80-86981-00-2.
- KAZBUNDA Karel. *Otázka česko-německá v předvečer války: zrušení ústavnosti země České tzv. annenskými patenty z 26. července 1913*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-056-4.
- KLIMEK, Antonín. *Říjen 1918: vznik Československa*. Praha: Paseka, 1998. ISBN 80-7185-175-2.
- KONRAD, Helmut. *Nationalismus und Internacionalismus: Die österreichische Arbeitbewegung vor dem Ersten Weltkrieg*. Wien: Europaverlag, 1976.
- KOŘALKA, Jiří. *Češi v habsburské říši a v Evropě 1915-1914. Sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*. Praha: Argo, 1996. ISBN 80-7203-022.
- KOVTUN, Jiří. *Tajuplná vražda: případ Leopolda Hilsnera*. Praha: Sefer, 1994. ISBN 80-900895-9-3.
- KREJČÍ, František Václav. *Konec století: výbor z pamětí (1867-1899)*. Praha: Československý spisovatel, 1989. ISBN 80-202-0026-6.
- KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-612-2.

- KŘEN, Jan. *Konfliktní společenství. Češi a Němci 1780-1918*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2177-7.
- KUČERA, Martin. *Pokrokářské hnutí, jeho programy, vývoj a rozklad*. Praha: Československá akademie věd, 1991.
- KUČERA, Rudolf a kol. *Muži října 1918: osudy Aktérů vzniku Republiky Československé*. Praha: Masarykův ústav a Akademie věd ČR 2011. ISSN 1803-9243.
- KUDLÁČ, Antonín K. K. *Příběh(y) Volné myšlenky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-673-7.
- LAZUGA, Waldemar. „*Rzady polskie*“ w Austrii: *kabinet Kazimierza hr. Badeniego 1895-1897*. Poznaň: Wydaw, 1991. ISBN 83-232-0214-1.
- LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha: Mladá fronta, 1999. ISBN 80-204-0737-5.
- LÖW, Raimund. *Der Zerfall der „Kleinen Internationale“. Nationalitätenkonflikte in der Arbeiterbewegung des alten Österreich (1899-1914)*. Wien: Europaverl., 1984.
- LUFT, Robert. *Parlamentarische Führungsgruppen und politischen Strukturen in der tschechischen Gesellschaft: tschechische Abgeordnete und Parteien des österreichischen Reichsrats 1907-1914*. München: Oldenbourg Verlag, 2012. ISBN 978-3-486-58051-8. Bd. 1, 2.
- MADERTHANER, Wolfgang. *Kultur, Macht, Geschichte. Studien zur Wiener Stadtkultur im 19. und 20. Jahrhundert*. Wien: Lit, 2005. ISBN 3-8258-8969-6.
- MALIA, Martin. *Lokomotivy dějin. Revoluce a utváření moderního světa*. Praha: Centrum pro studium demokracie, 2009. ISBN 978-80-7325-194-9.
- MALÍNSKÁ, Jana. „*My byly, jsme a budeme!*“: *české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013. ISBN 978-80-7422-219-1.
- MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. I. díl. Období 1861-1938*. Brno: Doplněk, 2005. ISBN 80-7239-178-X.
- MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde Praha, 1999. ISBN 80-7201-167-7.
- MAREK, Jaroslav. *Česká moderní kultura*. Praha: Mladá fronta, 1998. ISBN 80-204-0674-3.
- MAREK, Jaroslav. *Šedesát let programové výstavby sociálně demokratické strany dělnické*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a vydavatelství, 1927.

- MASARYK, Tomáš Garrigue, Jiří BRABEC a Jindřich SROVNAL. *Světová revoluce: za války a ve válce, 1914-1918*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2005. ISBN 80-86495-27-2.
- Moderní dějiny. Sborník k dějinám 19. a 20. století 7*. Praha: Historický ústav, 1999. S. 167-196. ISBN 80-85268-87-6.
- MOMMSEN, Hans. *Die Sozialdemokratie und die Nationalitätenfrage im habsburgischen Vielvölkerstaat. I. Das Ringen um die supranationale Integration der zisleithanischen Arbeiterbewegung (1867-1907)*. Wien: Europa-Verlag, 1963.
- Nacionalismu, společnost a kultura ve střední Evropě 19. a 20. století: Pocta Jiřímu Kořalkovi k 75 narozeninám*. Ed. POKORNÝ, Jiří, Luboš VELEK a Alice VELKOVÁ. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1398-7.
- NEUDORFLOVÁ-LACHMANOVÁ, Marie. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: Janua, 1999. ISBN 80-902622-2-8.
- OLECHOWSKI, Thomas. *Die Entwicklung des Pressrechts in Österreich bis 1918: Ein Beitrag zur österreichischen Medienrechtsgeschichte*. Wien: Manz Verlag, 2004. ISBN 3-214-08350-3.
- OPOČENSKÝ, Jan. *Zrození našeho státu*. Praha: Státní nakladatelství, 1928.
- PAULOVÁ, Milada. *Balkánské války 1912-1913 a český lid*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1963.
- PAULOVÁ, Milada. *Tajný výbor (Maffie) a spolupráce s Jihoslovany v letech 1916-1918*. Praha: Československá akademie věd, 1968.
- PERNES, Jiří. *Pod habsburským orlem: České země a Rakousko-Uhersko na přelomu 19. a 20. století*. Praha: Brána, 2001. ISBN 80-7243-123-4.
- PENÍŽEK, Josef. *Aus bewegten Zeiten 1895 bis 1905. Lose Blätter*. Wien: Carl Konegen, 1906.
- PENÍŽEK, Josef. *Česká aktivita v letech 1878-1918. Díl II. (1887-1897)*. Praha: Český čtenář, 1931.
- PERNES, Jiří. *Nejen rudé prapory aneb Pravda o revolučním roce 1905 v českých zemích*. Brno: Stilus, 2005. ISBN 80-903550-2-1.
- PERNES, Jiří. *Spiklenci proti Jeho Veličenstvu: historie tzv. spiknutí Omladiny v Čechách*. Brno: Barrister & Principal, 2002. ISBN 80-86598-27-6.
- PICHLÍK, Karel. *Bez legend. Zahraniční odboj 1914-1918*. Praha: Panorama, 1991. ISBN 80-7038-217-1.

- PITTLER, Andreas P. a Maria-Luise JANOTA. *Von der Donaumonarchie zum vereinten Europa: 20 Reichtagsabgeordnete, die Geschichte schrieben*. Klagenfurt: Wieser, 2003. ISBN 3-85129-409-2.
- POLÁK, Stanislav. *T.G. Masaryk: za ideálem a pravdou 2 (1882-1893)*. Praha: Masarykův ústav Akademie věd ČR, 2001. ISBN 80-86-495-02-7.
- Promarněná šance. Edice dokumentů k česko-německému vyrovnání před první světovou válkou. Korespondence a protokoly 1911-191 I*. Ed. DRAŠAROVÁ, Eva, HORKÝ, Roman, ŠOUŠA, Jiří a Luboš VELEK. Praha: Národní archiv, 2008. ISBN 80-86712-09-5.
- Proměny elit v moderní době: sborník k narozeninám docenta Roberta Saka*. Ed. LENDEROVÁ, Milena, BEZECNÝ, Zdeněk a Jiří KUBEŠ. České Budějovice: Historický ústav Jihočeské univerzity, 2003. ISBN 80-7040-575-9.
- Přehled československých dějin II. 1848-1918. Díl II. 1900-1918*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1960.
- RAŠÍN, Alois a Ladislav RAŠÍN. *Paměti Dr. Aloise Rašína*. 2. vyd. Brno: Bonus A, 1994. ISBN 80-901693-4-1.
- REISBERG, Arnold. *Von der I. zur II. Internationale. Die Durchsetzung des Marxismus im Kampf um die Wiederherstellung der Arbeitinternationale*. Berlin: Dietz Verlag, 1980.
- Sborník věnovaný dějinám dělnického hnutí a socialismu*. Vyd. TOBOLKA, Zdeněk Václav. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1921. Sv. 1-3.
- SEWERING-WOLLANEK, Marlis. *Brot oder Nationalität?: nordwestböhmische Arbeiterbewegung im Brennpunkt der Nationalitätenkonflikte (1889-1911)*. Marburg 1994. ISBN 3-87969-233-5.
- SOUKUP, František. *Amerika: Řada obrazů amerického života*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1912.
- SOUKUP, František. *28. říjen 1918. Předpoklady a vývoj našeho odboje domácího v československé revoluci za státní samostatnost národa*. Praha: Orbis, 1928. 2.sv.
- SOUKUP, František. *Revoluce práce: dějinný vývoj socialismu a Československé sociálně demokratické strany dělnické*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1938. 2.sv.
- SOUKUP, František. *T. G. Masaryk jako politický průkopník, sociální reformátor a president státu*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví, 1930.

- SRB, Adolf. *Politické dějiny národa českého od roku 1861. Díl 2: Od nastoupení Badeniova do odstoupení Thunova*. Praha: Šimáček, 1901.
- Světový kongres Volné myšlenky v Praze 8., 9., 10., 11. a 12. září 1907. Uspořádal MYSLÍK, Julius. Praha 1908
- ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a velká válka 1914-1918*. Praha: Lidové noviny, 2001. ISBN 80-7106-274-x.
- ŠKARDA, Václav. *Národní strana svobodomyšlná a její program*. Praha: Edv. Beaufort, 1897.
- ŠMERAL, Bohumír. *Historické práce 1908-1940*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961.
- ŠOLLE, Zdeněk. *Dělnické hnutí a II. internacionála*. Praha: Rovnost, 1951.
- ŠOLLE, Zdeněk. *Dělnické hnutí v českých zemích koncem minulého století (1887-1897)*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1951.
- ŠTURC, Václav. *Moje vzpomínky po 20 letech. I.-VII. díl*. Praha: Zář, 1910.
- TOBOLKA, Zdeněk. *Politické dějiny československého národa od r. 1848 až do dnešních dob. Díl III.: 1897-1914. Část 2: 1891-1914*. Praha: Československý kompas, 1936.
- TOBOLKA, Zdeněk. *Politické dějiny československého národa od r. 1848 až do dnešních dob. Díl IV.: 1914-1918*. Praha: Československý kompas, 1937.
- TOBOLKA, Zdeněk. *Za svobodu a socialismus. 50 let Práva lidu, prvního českého socialistického deníku: 1897-1947*. Praha: Dělnické nakladatelství, 1947.
- TOMEŠ, Josef a kol. *Tváře našich parlamentů: 150 let parlamentarismu v českých zemích 1861-2011*. Praha: Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-190-3.
- UCAKAR, Karl. *Demokratie und Wahlrecht in Österreich: zur Entwicklung von politischer Partizipation und staatlicher Legitimationspolitik*. Wien: Veralg für Gesellschaftskritik, 1985. ISBN 3-900351-47-3.
- URBAN, Otto. *Česká společnost 1848-1918*. Praha: Svoboda, 1982.
- URBAN, Otto. *Kapitalismus a česká společnost: k otázkám formování české společnosti v 19. století*. Praha: Svoboda, 1978.
- Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XII.a (1860-1890)*. Ed. BOROVIČKA, Michael, KAŠE, Jiří, KUČERA, Jan P. a Pavel BĚLINA. Praha-Litomyšl: Paseka, 2012. ISBN 978-80-7432-181-8.

- Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XII.b (1890-1918).* Ed. BOROVIČKA, Michael, KAŠE, Jiří, KUČERA, Jan P. a Pavel BĚLINA. Praha-Litomyšl: Paseka, 2013. ISBN 978-80-7432-293-8.
- VESELÝ, Anton Pravoslav. *Omladina a pokrokové hnutí: trochu historie a trochu vzpomínek.* Praha: A. P. Veselý, 1902.
- VOJÁČEK, Milan. *Manifest České moderny.* Diplomová práce. Univerzita Karlova Filozofická fakulta. Vedoucí práce Robert Kvaček. Praha 1999.
- VOLF, Miroslav. *Naše dělnické hnutí v minulosti.* Praha: Nakladatelství Práce, 1947
- WAKOUNIG, Marija. *Windisch-Graetz: ein Fürstenhaus im 19. und 20. Jahrhundert.* Wien: Böhlau, 1992. ISBN 3-205-05468-7.
- WINGFIELD, Nancy M. *Flag wars and stone saints: how the Bohemian lands became Czech.* Cambridge: Harvard University Press, 2007. ISBN 978-0-674-02582-0.

c) Články

- BENEŠ, Jakub. Czech Social Democracy, František Soukup, and the Habsburg Austrian Suffrage Campaign 1897-1907. Toward a New Understanding of Nationalism in the Workers' Movements of East Central Europe. *Střed.* 2012, roč. 4, č. 2. S. 9-32.
- GALANDAUER, Jan. Sociální demokracie v Rakousku a všeobecné rovné hlasovací právo. *Střed.* 2009, roč. 1, č. 1. S. 82-94.
- HOUSER, Jaroslav. Státoprávní programy na přelomu století. *PHS.* 1971, roč. 15. S. 45-64.
- KLEČACKÝ, Martin. Iluze nezávislosti. Sociální status c. k. soudce v konfliktu loajalit mezi národem a státem na přelomu 19. a 20. století. *ČČH.* 2014, roč. 112, č. 3. S. 432-462.
- KODEDOVÁ, Oldřiška. Národnostní otázka v letech 1905-1907 (Situace v Čechách). *ČsČH.* 1955, roč. 3, č. 2. S. 192-222.
- KUČERA, Martin. Nástin vývoje českého pokrokařství. *Střed.* 2009, roč. 1, č. 2. S. 9-22.
- MALÍNSKÁ, Jana. Volební právo žen do říšské rady, českého zemského sněmu a do obcí v letech 1848-1914. *Střed.* 2009, roč. 1, č. 1. S. 24-57.
- ŠOLLE, Zdeněk. Bebelovy dopisy o počátcích „Práva lidu“. *ČsČH.* 1967, roč. 15, č. 3. S. 439-448.
- VÁVRA, Jan. Československá sociální demokracie a pátá volební kurie (1896-1897). *AUC: Philosophica et Historica* 3/1982. *Studia Historica* XXV. S. 67-94.

VOJÁČEK, Milan. Manifest České moderny. Jeho vznik, ohlas a spory o pojetí České moderny, které vedly k jejímu rozpadu. *Časopis Národního muzea. Řada historická*. 2000, roč. 169, č. 1-2. S. 69-96.

III. Internetové zdroje

Sněm království českého. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. Parlament České republiky, © 1995-2013 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/index.htm>.

Österreichische Nationalbibliothek. *ALEX - Historische Rechts- und Gesetzestexte Online* [online]. Österreichische Nationalbibliothek, © 2011 Österreichische Nationalbibliothek [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://alex.onb.ac.at/index.htm>.

Seznam příloh

Č. 1: Seznam konfiskací Práva lidu 1897-1914.

Č. 2: Právo lidu z 10. srpna 1914.

Č. 3: Text Manifestu České moderny

Č. 4: Protistátoprávní prohlášení sociálních demokratů na říšské radě dne 30. března 1897